

บทที่ 2

การเปลี่ยนแปลงและรูปแบบการพัฒนาของหมู่บ้านป่าไม้ : กรณีศึกษา บ้านราษฎร์สามัคคี ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา

สภาพทั่วไปของบ้านราษฎร์สามัคคี

1. ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

บ้านราษฎร์สามัคคีหมู่ที่ 7 ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา มีประชากร 1,014 คน ชาย 474 คน หญิง 540 คน จำนวนครัวเรือน 229 ครัวเรือน ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเสิงสางห่างจากตัวอำเภอประมาณ 16 กิโลเมตร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ๑๓ ตำบลโนนสมบูรณ์

ทิศใต้ ๑๓ ทิวเขาติดกับอำเภอวัฒนานคร จังหวัดปราจีนบุรี

ทิศตะวันออก ๑๓ บ้านราษฎร์บูรณะหรือลำไผ่

ทิศตะวันตก ๑๓ เขตบ้านลำเพี้ยก อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา

สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของบ้านราษฎร์สามัคคีนั้น นับว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อระบบการผลิตของหมู่บ้าน เพราะสภาพที่ตั้งของหมู่บ้านนี้ ตั้งอยู่ระหว่างแม่น้ำลำค้ำ 2 สาย คือ ลำน้ำเพี้ยก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน กับลำมาศหรือลำปลายมาศ ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน นอกจากนี้ทางทิศใต้ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตรครึ่ง ยังเป็นสถานที่ก่อสร้างเขื่อนลำปลายมาศ ซึ่งจะแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2534 และเมื่อการก่อสร้างเขื่อนแล้วเสร็จคาดว่าจะมีผลกระทบอย่างมากต่อระบบเศรษฐกิจ และวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านราษฎร์สามัคคี

2. การคมนาคม

การเข้าสู่หมู่บ้านราษฎร์สามัคคีนั้น เริ่มจากจังหวัดนครราชสีมา ไปตามเส้นทางนครราชสีมา - โชคชัย (ทางหลวงหมายเลข 2070) ถึงอำเภอโชคชัยระยะทาง 29 กิโลเมตร จากอำเภอโชคชัยไปตามเส้นทาง โชคชัย - ครบุรี ถึงอำเภอครบุรีระยะทาง 29 กิโลเมตร จากอำเภอครบุรีไปตามเส้นทางอำเภอครบุรี-เสิงสาง ถึง อำเภอเสิงสาง ระยะทาง 31 กิโลเมตร และจากอำเภอเสิงสางไปทางทิศใต้ตามเส้นทางเสิงสาง - โนนสมบูรณ์ ด้วยถนนลูกรัง ระยะทางประมาณ 13 กิโลเมตร จากตำบลโนนสมบูรณ์ไปตามถนน รพช. (ลูกรัง) ทางทิศใต้ อีกประมาณ 3 กิโลเมตร จะถึงหมู่บ้านราษฎร์สามัคคี

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของราษฎรหมู่บ้านราษฎร์สามัคคีนั้นเนื่องจากเป็นหมู่บ้านจัดตั้งขึ้นใหม่โดยทางราชการ ดังนั้นลักษณะการตั้งบ้านเรือนของราษฎรจึงเป็นไปตามที่ทางราชการกำหนดให้โดยกระจายอยู่ตามแปลงต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งหมด 12 แปลงในที่นี้จะเรียกว่า

“ลือค” ตั้งแต่ลือค 1-10 ในแต่ละลือคจะจัดสรรที่ดินให้ได้ประมาณ 20 ครัวเรือน เนื้อที่ที่ได้รับการจัดสรรสำหรับเป็นที่ตั้งบ้านเรือนประมาณครัวเรือนละ 1 ไร่

ประวัติการตั้งถิ่นฐาน

ประวัติความเป็นมาของบ้านราษฎร์สามัคคี

ประวัติหมู่บ้านราษฎร์สามัคคี ก่อนที่จะย้ายมาตั้งอยู่ในบริเวณปัจจุบันนั้นทราบ ว่า เดิมเคยตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณสถานที่ก่อสร้างเขื่อนลำปายมาคในปัจุบัน โดยเมื่อ ประมาณ พ.ศ.2503 เริ่มมีผู้คนเข้าไปจับจองที่และตั้งบ้านเรือนอยู่ประมาณ 4 - 5 ครัวเรือน ครั้นต่อมามีผู้คนอพยพเข้ามาจับจองพื้นที่ทำกินและตั้งบ้านเรือนกันมากขึ้นกลายเป็นชุมชน เล็ก ๆ ประมาณ 20 ครัวเรือน ราษฎรที่อพยพเข้ามาเหล่านี้มีที่มาจากหลายจังหวัดด้วยกัน ได้แก่ จังหวัดบุรีรัมย์ ร้อยเอ็ด สุรินทร์ นครราชสีมา ฯลฯ ซึ่งเมื่ออพยพเข้ามาแล้วต่างก็จับจองพื้นที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยโดยการตั้งบ้านเรือนอยู่กลายเป็นชุมชนเล็ก ๆ และเมื่อมีผู้คนอพยพเข้ามามากขึ้น ก็กลายเป็นชุมชนใหญ่ ส่วนสาเหตุที่ย้ายเข้ามานั้นจากการสอบถาม ทราบว่าเพราะต้องการหาที่ทำกินเพื่อปลูกพืชไร่ ได้แก่ ข้าวโพด ฝรั่งเทศ และมันสำปะหลัง รวมทั้งข้าวไร่ด้วย สำหรับราษฎรรุ่นแรกของบ้านราษฎร์สามัคคีคือ นายนา จิตรหาญ, นางอ่อน ดาแก้ว, นายราย - นางเกษร บุญยอ, นางแดง - นายนพ นิยมชาติ, นายสด แจ้งไพร ส่วนใหญ่แล้วมาจากจังหวัดบุรีรัมย์ยกเว้นครอบครัวของนายสด แจ้งไพร ที่มาจากจังหวัดนครราชสีมา สำหรับชื่อหมู่บ้านนั้นทราบว่า ในระยะแรก เนื่องจากตั้งอยู่ใกล้ลำน้ำคามีชื่อเรียกว่า “ท่าพอง” และท่าพองนี้ เป็นสถานที่พักผ่อนของพวกหาไม้หอม และของป่า แต่ส่วนมากชาวบ้านที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณนั้นจะเรียกว่า “บ้านด่านหินกอง” เพราะมีหินมากองกันเป็นชั้น ๆ ครั้นต่อมาทางราชการได้เข้ามามีบทบาทในหมู่บ้านมากขึ้น จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นบ้านราษฎร์สามัคคี เมื่อปี พ.ศ.2512 ได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2526 ทางกรมได้ย้ายที่ตั้งหมู่บ้านมายังบริเวณที่ตั้งหมู่บ้าน ปัจจุบันและจัดตั้งหมู่บ้านในรูปของหมู่บ้านป่าไม้ สำหรับผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือ นายสินไล จิมมา (ภูมิลำเนาเดิม จ.บุรีรัมย์) อยู่มาจนถึงปี พ.ศ.2525 จึงได้ลาออก คนที่สองคือ นายยรรยง วรรณสุทธิ (ซึ่งเคยเป็นผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้านในสมัยที่นายสินไล จิมมา เป็นผู้ใหญ่บ้าน) ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านจนกระทั่งมีการอพยพโยกย้ายหมู่บ้านมาบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านปัจจุบันเมื่อปี พ.ศ.2526

สาเหตุที่มีการอพยพโยกย้ายหมู่บ้าน เนื่องจากบริเวณหมู่บ้านเดิมพื้นที่อยู่ในเขต การก่อสร้างเขื่อนลำปายมาคของกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ อันเป็น โครงการตามพระราชดำริ เพื่อจัดหาน้ำช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูก พร้อมทั้งเป็นความมั่นคงของ ประเทศในยุคทศวรรษทางทหาร ตามโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงระดับพื้นที่ในเขตอำเภอ

ครบุรี อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา และอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์และเพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับอุปโภค และบริโภคของหมู่บ้านต่าง ๆ ได้ตลอดปี กรมชลประทานได้เริ่มดำเนินการสำรวจออกแบบเขื่อนลำปลายมาศในปี พ.ศ. 2529 และเริ่มก่อสร้างในปีเดียวกัน ระยะเวลาดำเนินการ 6 ปี คาดว่าจะแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2534 ดังนั้นราษฎรบ้านราษฎรสามัคคีจึงย้ายมาอยู่ทางตอนเหนือของหมู่บ้านเดิมประมาณ 2 - 3 กิโลเมตร ซึ่งเป็นที่ที่ทางราชการได้จัดสรรที่ดินให้ โดยจัดสรรที่อยู่อาศัยให้ครัวเรือนละ 1 ไร่ รวมทั้งหมด 226 แปลง ๆ รวมเนื้อที่ 226 ไร่ นอกจากนี้ยังมีแปลงส่งเสริมการเกษตร 104 แปลง ๆ ละ 1 ไร่ เนื้อที่ 104 ไร่ สำหรับราษฎรที่ไม่ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินสามารถทำการเพาะปลูกได้ โดยแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบล่วงหน้า ส่วนผู้ที่ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินนั้นได้รับครัวเรือนละ 15 ไร่ ทั้งนี้ได้มีการสำรวจและจัดสรรที่ดินโดย หน่วยจัดที่ดินที่ 1 สำหรับแปลงเกษตรกรรม โครงการจัดที่ดินพัฒนาเพื่อความมั่นคงในรูปหมู่บ้านป่าไม้จัดโดยหน่วยวัดที่ดินหน่วยที่ 2 กองจัดที่ดิน กรมที่ดิน ปี พ.ศ.2526 โดยมีนายบุญชู วีระอรุณ หัวหน้าหน่วยวัดที่ดิน นอกจากนี้ยังมีที่สาธารณประโยชน์ จำนวน 90 ไร่ (เป็นที่ป่าช้าของหมู่บ้าน)

ราษฎรที่จะได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินจะต้องมีสิ่งต่อไปนี้คือ 1. สำเนาทะเบียนสำมะโนครัว 2. ใบเสียภาษีบำรุงท้องที่

ผลจากการย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่นี้ ทำให้เห็นโครงสร้างทางสังคมของชุมชนบ้านราษฎรสามัคคี โดยแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 พวกที่เคยอยู่บ้านราษฎรสามัคคีเดิม (หรือบ้านด่านหินกอง) ซึ่งเป็นชุมชนที่มีประชากรย้ายมาจากที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะจากภาคอีสานได้แก่ จังหวัดบุรีรัมย์ ร้อยเอ็ด นครราชสีมา ศรีสะเกษ สุรินทร์ ฯลฯ จุดมุ่งหมายที่ย้ายเข้ามาอยู่ก็คือเพื่อแสวงหาพื้นที่ทำกิน โดยเน้นการปลูกพืชไร่เป็นหลัก กลุ่มที่ 1 นี้ ส่วนมากจะอยู่ในล๊อค 1, 2, 5, 12 และกระจัดกระจายอยู่ตามล๊อคต่าง ๆ บ้างเล็กน้อยตามกลุ่มเครือญาติ ภูมิลำเนาและเพื่อนบ้านเดิม

กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่เคยตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณติดลำน้ำเพียงทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน กลุ่มชนพวกนี้ ส่วนมากมาจากจังหวัดนครราชสีมา และย้ายไปหาที่ทำกินแถบจังหวัดกำแพงเพชร จากนั้นจึงย้ายกลับมาอยู่ใกล้ลำน้ำเพียงดังกล่าว คือ ตระกูลวงโรสง จากคำบอกเล่าของนายที เทียมวงศ์ และนายมาก วงโรสง ทราบว่า ช่วงปี พ.ศ. 2517 นั้นมีครอบครัวที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามลำน้ำเพียงประมาณ 20 ครัวเรือน โดยตั้งกระจัดกระจายตามลำน้ำทั้งสองฝั่ง ในจำนวนนี้เป็นครอบครัวในตระกูลวงโรสง 8 ครอบครัว จุดมุ่งหมายที่สำคัญของผู้คนที่ย้ายเข้ามาอยู่ตามลำน้ำเพียง ก็คือ เพื่อแสวงหาพื้นที่ทำกิน โดยเน้นเพาะปลูกพืชไร่ เช่นเดียวกับกลุ่มบ้านราษฎรสามัคคีเดิม ทั้งนี้ตระกูลวงโรสง มีภูมิลำเนาเดิมที่อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา ครั้นต่อมาจึงย้าย ไปอยู่ที่จังหวัดกำแพงเพชร เนื่องจาก

ที่ดินที่กำแพงเพชรมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอแก่การแจกจ่ายลูกหลานที่มีขนาดโตขึ้นเรื่อย ๆ พอดี ได้ทราบว่ามีที่ดินจำนวนมากแถบลำเพือก จากบรรดาญาติที่ย้ายมาอยู่ที่บ้านโคกน้อย โดยญาติบอกว่าที่ดินแถบนี้กว้างขวางมาก ดังนั้นครอบครัวตระกูล “จิงโธสง” จึงเหมารถมาทั้งหมด 2 คันรถ (อัตราค่าเหมาคันละ 2,700 บาท) เมื่อมาถึงแถบลำเพือกได้มาซื้อที่ดินทำไร่ในราคาไร่ละ 200 บาท

จากคำบอกเล่าของนายมาก จิงโธสง ทำให้ทราบว่าช่วงปี 2517 นอกเหนือจากราชภฏประมาณ 20 ครัวเรือน ที่ตั้งบ้านเรือนแถบลำน้ำเพือกแล้ว ยังทราบว่ามีพวกเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) และทหาร ตั้งหน่วยรักษาการณ์อยู่ในบริเวณนี้ด้วย สำหรับกลุ่มลำเพือกที่ยังคงตั้งบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้านราชภฏสามัคคีปัจจุบันนี้คือกลุ่มตระกูลจิงโธสง ครอบครัวของนายที เทียมวงศ์ ส่วนที่เหลือได้ย้ายออกจากลำเพือกในช่วงระยะที่ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ เข้ามาเคลื่อนไหวในพื้นที่แถบนี้ โดยเฉพาะช่วงปี พ.ศ. 2519 มีผลให้ชาวบ้านแถบนี้ต้องย้ายออกจากพื้นที่ หลายครอบครัวต้องย้ายกลับภูมิลำเนาเดิม ส่วนที่เหลือทหารได้ให้ราชภฏอพยพไปตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านโคกน้อยชั่วคราวตั้งแต่ พ.ศ. 2522 อยู่ที่โคกน้อยประมาณ 3 - 4 ปี จึงได้ย้ายกลับมาอยู่ที่เดิม คือบ้านราชภฏสามัคคีปัจจุบัน อย่างไรก็ตามช่วงที่อาศัยอยู่ที่โคกน้อย กลุ่มชาวลำเพือกก็ยังคง เดินทางไป - กลับ เพื่อทำไร่อยู่บริเวณทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านราชภฏสามัคคีปัจจุบัน สำหรับกลุ่มลำน้ำเพือกปัจจุบันนี้จะอาศัยอยู่ล๊อค 6 แทบทั้งหมด ที่เหลืออยู่ตามล๊อค 5, 7, 8 บ้างเล็กน้อย

กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่มาจากบ้านโคกน้อย ซึ่งเดิมมีที่นาและที่ไร่อยู่บริเวณหมู่บ้านราชภฏสามัคคี แต่บริเวณที่นา - ที่ไร่ ดังกล่าวถูกทางราชการเวนคืนแล้วจัดสรรเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้แก่ราชภฏที่เดือดร้อน เนื่องจากการก่อสร้างเขื่อนลำปลายมาศ การเวนคืนเพื่อจัดสรรใหม่นี้ส่งผลกระทบต่อราชภฏกลุ่มบ้านโคกน้อยส่วนหนึ่งด้วย ดังนั้นราชภฏบ้านโคกน้อยที่ถูกเวนคืนที่ดิน จึงได้รับการชดเชยโดยมีสิทธิได้รับการจัดสรรที่อยู่อาศัยและที่ทำกินด้วย สำหรับภูมิลำเนาเดิมของชาวบ้านโคกน้อยทราบว่าเป็นผู้ที่อพยพมาจากจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ นครราชสีมา ขอนแก่น ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ มหาสารคาม ฯลฯ กลุ่มที่มาจากบ้านโคกน้อยที่บ้านราชภฏสามัคคี ส่วนมากแล้วจะตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ล๊อค 3, 5, 8 และ 10 และในล๊อคอื่น ๆ บ้างเล็กน้อย

กลุ่มที่ 4 กลุ่มที่ย้ายมาอยู่ใหม่หลังการจัดสรรในปี 2526 หรือระหว่างการจัดสรรที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ดังนั้นกลุ่มที่ย้ายมาอยู่ใหม่นี้ส่วนมากจะมีที่อยู่อาศัย แต่จะไม่มีที่ทำกิน ส่วนหนึ่งจะอาศัยเช่าที่ดินจากเพื่อนบ้านทำไร่ บางส่วนทำไร่นอกเขตจัดสรรและบางส่วนก็มีอาชีพรับจ้าง กลุ่มที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่นี้ จะตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่ตามล๊อคต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

พื้นฐานของกลุ่มความร่วมมือของชุมชน

ครอบครัว สำหรับในชุมชนบ้านราษฎร์สามัคคีนั้น พบว่าเนื่องจากเป็นหมู่บ้านใหม่คู่แต่งงานใหม่ยังมีไม่มากนัก จากการสอบถามทราบว่า ปัจจุบันส่วนใหญ่ยึดตามแบบแผนวัฒนธรรมเดิมคือ หลังจากแต่งงานแล้วคู่สมรสควรต้องอยู่บ้านฝ่ายหญิงก่อน เพื่อช่วยทำงานเป็นการตอบแทนบุญคุณ จากนั้นถ้าหากมีเงินก็อาจจะไปสร้างบ้านอยู่กันตามลำพังเพื่อสร้างครอบครัวใหม่ อย่างไรก็ตามหลักการเลือกที่อยู่หลังแต่งงานนี้หาได้กำหนดแน่นอนตายตัวไม่มักจะขึ้นกับฐานะของแต่ละฝ่าย แต่ส่วนมากแล้วฝ่ายชายจะไปอยู่กับฝ่ายหญิง

จากคำบอกเล่าทำให้ทราบว่า เดิมชาวบ้านที่ตั้งบ้านเรือนแถบนี้ ภายหลังจากแต่งงานคู่สมรสมักจะแยกไปสร้างครอบครัวใหม่ เนื่องจาก “ที่ดิน” ที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกรการผลิตต่าง ๆ นั้นมีเป็นจำนวนมาก ครั้นเมื่ออพยพย้ายมาอยู่หมู่บ้านใหม่ คือหมู่บ้านปัจจุบันที่อยู่อาศัยและที่ทำกินมีจำนวนจำกัด ในอนาคตข้างหน้าคาดว่างจะเกิดปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินไม่พอเพียงแจกจ่ายกับจำนวนประชากรในครอบครัวที่แยกออกไปตั้งครัวเรือนต่างหาก

โครงสร้างของครอบครัวในหมู่บ้านปัจจุบัน เป็นแบบครอบครัวเดี่ยวเป็นส่วนมาก คือเป็นครอบครัวที่มีสมาชิกที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก มีทรัพย์สิน เป็นของตนเอง และพ่อแม่เป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ของครอบครัว เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่เพิ่ง เกิดใหม่มีอายุเพียง 6 ปี เท่านั้น ดังนั้นคู่แต่งงานใหม่หรือการแยกครอบครัวออกมาจากครอบครัวเดิม จึงยังมีไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม ครอบครัวเดี่ยวบางครอบครัวมี พ่อ หรือแม่ หรือญาติพี่น้องของฝ่ายหนึ่งอยู่ด้วย

จากการศึกษาพบว่าในหมู่บ้านราษฎร์สามัคคีนี้จะมีครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัวที่เป็นญาติพี่น้องใกล้ชิดกัน จะจับกลุ่มตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกัน เป็นกลุ่มในลัดดเดียวกัน มีการพึ่งพาอาศัยกันในเรื่อง และแต่ละครอบครัวจะมีหัวหน้าครอบครัวของตนเอง มีทรัพย์สินและมีการตัดสินใจกันเองภายในครอบครัวของตนถึงแม้บางครั้งจะมีการปรึกษาหารือกันบ้างในระหว่างญาติก็ตาม ลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นลักษณะของครอบครัวเดี่ยว

อย่างไรก็ตาม แนวโน้มของครอบครัวในหมู่บ้านราษฎร์สามัคคีในอนาคตอาจเป็นครอบครัวขยาย เพราะเนื้อที่บริเวณที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านนั้นถูกจำกัด ถ้าเกิดมีการแต่งงานอาจขอตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณแต่ละบ้านของครอบครัวฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

- **การมีบุตร** ชาวบ้านแต่เดิมนั้นมีความรู้เรื่องการคุมกำเนิดน้อยกว่าในปัจจุบัน และเห็นว่าการมีบุตรมากเป็นการเพิ่มแรงงานให้แก่ครอบครัว ซึ่งต้องใช้แรงงานเพื่อการทำไร่ แต่ในปัจจุบันนี้ ผลจากการดำเนินนโยบายของรัฐตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่ง

ชาติฉบับที่ 5 นั้น เน้นในเรื่องคุณภาพของประชากร มีเป้าหมายในการลดอัตราการเกิดให้มีขนาดพอดีเหมาะสมกับครอบครัว โดยดูจากทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพอนามัยของครอบครัว โดยใช้นโยบายการวางแผนครอบครัว ประกอบกับชาวบ้านมีโอกาสติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น มีโอกาสรับวิทยาการแผนใหม่เข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน การเผยแพร่เรื่องการคุมกำเนิดของรัฐโดยผ่านสถานีอนามัยประจำหมู่บ้าน ได้เข้าถึงชาวบ้านอย่างกว้างขวาง ชาวบ้านได้มีโอกาสรู้ถึงวิธีการคุมกำเนิดกันเป็นอย่างดีรวมทั้งวิธีเลี้ยงลูกให้ดีกว่าสมัยก่อน มีความมุ่งหวังที่จะให้ลูกมีโอกาสในเรื่องต่าง ๆ ดีกว่าสมัยก่อน ชาวบ้านปัจจุบันไม่คิดเพียงแต่การใช้แรงงานในไร่ ซึ่งปัจจุบันที่ดินทำกินก็ถูกจำกัดเพียงครอบครัวละ 15 ไร่ ถ้าหากครอบครัวใดไม่มีที่ดินทำกินยิ่งถูกจำกัดมากขึ้น ดังนั้นการเลี้ยงลูกให้ดีจึงเป็นเรื่องที่ยากมาก แนวโน้มชาวบ้านปัจจุบันจึงมีความต้องการมีบุตรน้อยเพียง 2 หรือ 3 คนเท่านั้น

ระบบเครือญาติของหมู่บ้านราษฎร์สามัคคีนั้น จากการศึกษาพบว่าสกุลที่มีมากในหมู่บ้านคือ วิงไรสง ชนะทะเล ส่วนที่เหลือเป็นเพียงผู้ที่มีเครือญาติในหมู่บ้านประมาณ 2 - 4 ครอบครัวที่เป็นญาติกันซึ่งจำนวนผู้ที่เป็นเครือญาติในกลุ่มระดับ 2 - 4 ครอบครัวนี้จะมีเป็นจำนวนมากประมาณ 40 กลุ่มเครือญาติที่เหลืออีกประมาณ 60 ครอบครัวจะไม่มีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามถึงแม้ครอบครัวเหล่านี้จะไม่มีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน แต่ส่วนมากจะมีเพื่อนบ้านที่มีภูมิภานาที่มาจากจังหวัดเดียวกันเป็นส่วนใหญ่หรือมีกลุ่มวัฒนธรรมที่คล้ายกัน เช่น จะจับกลุ่มกับพวกที่มีพื้นเพมาจากจังหวัดเดียวกันหรือเป็นเพื่อนบ้านกันมาก่อนเมื่อครั้งตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านราษฎร์สามัคคีเดิมหรือเคยอยู่ที่ลำเพียกและโคกน้อยมาก่อน ดังนั้นการตั้งบ้านเรือนสวนใหญ่แล้ว จะตั้งตามเครือญาติหรือเพื่อนบ้านที่เคยรู้จักกันมาก่อนเป็นส่วนมาก

โครงสร้างทางสังคมของบ้านราษฎร์สามัคคี เมื่อมองระดับรวมจะพบว่าเป็นหมู่บ้าน ที่มีหลายเครือญาติด้วยกันอย่างน้อย 45 เครือญาติ และกลุ่มที่ไม่มีเครือญาติอีกจำนวนหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วย่อมทำให้ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา และความเชื่ออื่น ๆ ในระดับที่ต้องการความร่วมมือของชาวบ้านทั้งหมู่บ้านนั้นยากพอสมควร เนื่องจากความสัมพันธ์ทางครอบครัวและเครือญาติเป็นปัจจัยหนึ่งที่ดีถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการก่อให้เกิดความร่วมมือระดับส่วนรวมของคนทั้งหมู่บ้าน

นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่า แม้แต่เครือญาติกันเองถ้าอยู่ต่างล๊อคแล้ว การไปมาหาสู่หรือการของความช่วยเหลือที่มีต่อกันนั้นน้อยมาก ส่วนใหญ่แล้วแต่ละครัวเรือนต่างต้องพึ่งตัวเอง ปัจจัยหนึ่งที่มีการพึ่งพากันน้อย อาจเนื่องจากจุดใหญ่ของการย้ายมาอยู่หมู่บ้านแห่งนี้ก็คือ เพื่อแสวงหาที่ดินทำกิน เพื่อทำการผลิตและเพื่อแสวงหาสิ่งที่ดีกว่า ดังนั้นกำลังแรงงานในครอบครัว และการต้องพึ่งพิงตนเองจึงมีสูงสำหรับครอบครัวในหมู่บ้านนี้ ซึ่งต่างก็ละทิ้งถิ่นฐานเดิมมา

ศาสนา ความเชื่อ และประเพณีของชาวบ้าน

1. ศาสนา

แบบแผนการดำรงชีวิตของชาวบ้านราษฎร์สามัคคี ส่วนใหญ่แล้วสืบทอดมาจาก ภูมิลำเนาเดิมของแต่ละครัวเรือน จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านนับถือพุทธศาสนาเป็นแกน กลางของความเชื่อ และถือว่าสถาบันศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้หมู่บ้านราษฎร์ สามัคคี มีความเป็นปึกแผ่นขึ้น เพราะอย่างน้อยที่สุดการที่ชาวบ้านต่างช่วยเหลือร่วมมือกัน สร้างวัด เมื่อคราวตั้งเป็นหมู่บ้านในปี พ.ศ.2526 นั้น ก็ถือได้ว่า วัดและสถาบันศาสนา คือ แรงยึดเหนี่ยวอันหนึ่งของคนในหมู่บ้าน หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นสถาบันหนึ่งที่มี ส่วนเกื้อหนุนสังคมหมู่บ้านให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนี้สถาบันศาสนายังมี ส่วนช่วยควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้เป็นไปตามแบบแผน บทบาทค่านิยม และบรรทัดฐานของหมู่บ้านได้ทางหนึ่ง ถึงแม้จะมีบทบาทน้อยมากในหมู่บ้านก็ตาม

วัด สถาบันที่สำคัญของพุทธศาสนาได้แก่ "วัด" ลักษณะของวัดในหมู่บ้าน ประกอบด้วย

1. กุฏิ สำหรับเป็นที่อยู่ของพระ เณร และเด็กวัด

2. ศาลาการเปรียญ เป็นศาลาขนาดใหญ่ ซึ่งใช้สำหรับเวลา มีงานทั่ว ๆ ไป เช่นเป็นที่สำหรับประชาชนมาฟังเทศน์ หรือใส่บาตร ทั้ง 2 อย่างนี้สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือ ระหว่างพระกับชาวบ้าน จึงเห็นได้จากรายงานการประชุมของหมู่บ้านที่บันทึกไว้ในวันที่ 4 มีนาคม 2527 เรื่องการทำบุญประจำปีของหมู่บ้านว่า จะทำศาลาให้เสร็จในเดือน 6 เพื่อ จะได้ฉลองในเดือน 6 นี้ ส่วนการพัฒนาวัดให้แต่ละลือคออกไปทำงานที่วัด ทางประธาน คือผู้ใหญ่บ้านเสนอจะทำราวยุวกษัตริย์ และจะได้จัดเตรียมงาน บันทึกการประชุม 3 เมษายน 2527 เสนอเรื่องการทำศาลาวัดที่ยังไม่เสร็จ การประชุม 22 เมษายน 2527 เรื่องการทำบุญฉลองศาลาการเปรียญ 2 วัน 2 คืน ในวันที่ 13 - 14 พฤษภาคม 2527 (14 - 15 ค่ำเดือน 6)

3. หอพระ

สำหรับฝ่ายฆราวาสซึ่งได้แก่ มัคทายก ซึ่งหมายถึงผู้รักษาดลประโยชน์ของวัด และผู้นำในการประกอบศาสนพิธี ในอดีตเมื่อครั้งอยู่ที่บ้านราษฎร์สามัคคีเดิมนั้น ครั้งแรกที่มี การตั้งวัด ผู้ที่ทำหน้าที่นี้คือ นายบุญ กิจสูงเนิน ต่อมาปี 2517 เป็นนายนา จิตรหาญ และคนต่อมาคือ นายเรียน โขงรัมย์ ช่วงที่หลวงพ่อบุญ จิตตะสาโร (น้องชายมารดา ของนายเรียน โขงรัมย์) เป็นเจ้าอาวาส นายเรียน โขงรัมย์ เลิกเข้าวัดในช่วงที่พระย้าย ออกจากหมู่บ้านเนื่องจากเกิดความขัดแย้งกับผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันนี้ผู้ที่ทำหน้าที่มัคทายก คือ นายดี ทองลา แต่เนื่องจากนายดี ทองลาไม่เคยอยู่ในหมู่บ้านเลย (เพราะนายดี ประจำ

อยู่ที่ไร่) ดังนั้นจึงไม่เคยทำหน้าที่ของตนแต่อย่างใด จึงเป็นผลให้ในบางครั้ง เฒ่าแก่ที่ไปทำบุญตักบาตรประจำที่วัด ต้องประสบปัญหาไม่มีผู้นำในการประกอบศาสนพิธีด้วยความจำเป็นในการประกอบศาสนพิธี ในบางครั้งพวกทายิกา (หมายถึงชาวบ้านผู้หญิงผู้ทำบุญทั่วไป) ต้องเลือกผู้นำในการนำสวดขึ้นมาจากเอง ดังเช่นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2531 มีทายิกาที่ไปทำบุญที่วัดรวมประมาณ 15 คน (ทายก = ชาวบ้านผู้ชายผู้ทำบุญทั่วไป มีน้อยมากที่จะมาร่วมทำบุญประจำวันในหมู่บ้าน)

สำหรับคณะกรรมการวัดนั้นประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายศึกษาและวัฒนธรรมได้แก่ นายยนต์ ธรรมธนะ, นายสง่า ทันทาน, นายประจวบ แจ้งจิบ, นายทิม รูปงาม, นายสนิท หาดนนท์, และนายสิน เกษีร์ นอกจากนี้ยังมีทายก - ทายิกา ที่เข้ามาทำบุญที่วัดและช่วยเหลือวัดทางด้านต่าง ๆ

ประวัติของวัด บ้านราษฎร์สามัคคีก่อนที่จะย้ายมาอยู่ในที่ตั้งปัจจุบันนี้ เริ่มมีวัดเมื่อปี พ.ศ. 2511 พระภิกษุองค์แรกที่เข้ามาอยู่ช่วงนั้นคือ พระอาจารย์สวัสดิ์ จากทุ่งจันทน์ในปี พ.ศ. 2513 ได้มีหลวงพ่อดี อาจารย์สมจิตร (แวน) และอาจารย์สมหมาย เข้ามาจำพรรษาอยู่ประมาณ 2 พรรษาก็ย้ายออก มีผลให้วัดร้างประมาณ 2 - 3 ปีด้วยกัน ช่วงที่วัดร้างนี้ชาวบ้านที่เคร่งในพุทธศาสนาต้องเดินทางไปจำพรรษาที่วัดบ้านโคกน้อยในช่วง เข้าพรรษาหรือบางครั้งก็ไปปฏิบัติธรรมที่วัดบ้านหนองปรือ และในเวลาที่ต้องประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีพระมาเกี่ยวข้องจะต้องนิมนต์พระมาจากบ้านโคกน้อย หรือหมู่บ้านอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกับหมู่บ้าน ดังนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวประเพณีฮีด 12 จึงไม่ได้ปฏิบัติ

ครั้นปี พ.ศ. 2522 ได้ตั้งวัดขึ้นมาใหม่ บริเวณที่ตั้งป่าไม้ในปัจจุบันมีประมาณ 5 - 6 ไร่ โดยนายยนต์ ชัยพันธุ์ ได้ยกที่ดินให้แก่วัดเพื่อให้สร้างวัด หลังจากนั้นนายเรียน โขงรัมย์ จึงไปนิมนต์หลวงพ่อสาลี จิตตะสาโร (ซึ่งมีฐานะเป็นน้าของนายเรียน) จากจังหวัดบุรีรัมย์ (หลวงพ่อยู่จนกระทั่งเดือนกุมภาพันธ์ 2531 จึงย้ายออก) ในเวลาต่อมาปี พ.ศ. 2526 ได้มีการย้ายหมู่บ้านมาอยู่บริเวณปัจจุบันนี้ตามที่ทางราชการจัดสรรให้จำนวน 24 ไร่ ดังนั้นจึงมีผลให้มีการสร้างวัดขึ้นมาใหม่ หลังจากย้ายบ้านมาตั้งอยู่ที่หมู่บ้านราษฎร์สามัคคีนี้ ชาวบ้านทุกครัวเรือนก็ได้ร่วมมือกันสร้างวัดขึ้นมา สำหรับงานที่ต้องใช้ฝีมือได้ว่าจ้างช่างซึ่งเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านราคา 10,000 บาท ส่วนเจ้าอาวาสก็คือ หลวงพ่อสาลี จิตตะสาโร

เมื่อต้นปี พ.ศ. 2531 ได้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าอาวาสคือหลวงพ่อสาลี จิตตะสาโร กับผู้นำในหมู่บ้าน กล่าวคือ หลวงพ่อสาลี ต้องการสร้างกุฏิวัดให้หลวงพ่อพรหม (พ่อของนายสำเริง สมณะ) โดยนำเงินที่ลูก ๆ ของหลวงพ่อพรหมมาถวายกุฐินเป็นเงิน 6,200 บาท ไปใช้จ่ายเป็นค่าปูนซีเมนต์และเสา ประมาณ 2 พันบาทเศษ การนำเงินไปซื้อวัสดุก่อสร้างครั้งนี้ หลวงพ่อสาลีไม่ได้ปรึกษาลูกบ้านและผู้นำ จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งกับผู้ใหญ่บ้าน โดยทางผู้ใหญ่บ้านต้องการนำเงินที่ได้จากกุฐินไปใช้จ่ายในการต่อไฟฟ้าเข้าวัด

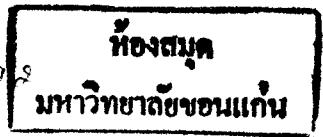
และในที่สุดผู้ใหญ่บ้านได้นำพระครูเลิศ เจ้าคณะตำบลโคกน้อย และกำนันตำบลโคกน้อย โนนสมบุญธรมมาเจรจากับเจ้าอาวาส ผลทำให้เจ้าอาวาส (หลวงพ่อสาลี) ไม่พอใจ จึงได้ย้ายกลับ จ.บุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2531 ส่วนหลวงพ่อมร ย้ายไปจำพรรษาอยู่ที่แถบตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ดังนั้นในช่วงดังกล่าวจึงเหลือเงิน 2 รูป พระเขมร 1 รูป ต่อมาไม่นานเงินก็ลาสิกขาบทและพระเขมรได้ย้ายออกจากหมู่บ้าน เป็นผลให้ผู้ใหญ่บ้านต้องไปนิมนต์พระมาจากบ้านโคกน้อยมาประจำที่หมู่บ้าน ปัจจุบันหมู่บ้านจึงเหลือพระสงฆ์จำพรรษาเพียง 1 รูป คือ พระอาจารย์นัน หรืออาจารย์แวน ซึ่งเป็นพระหนุ่มอายุประมาณ 32 ปี เท่านั้น

จากการสังเกตพบว่าภายหลังจากการแตกแยกระหว่างผู้นำกับเจ้าอาวาสองค์เดิมนั้น ปรากฏว่าชาวบ้านแถบล๊อค 1, 12 โดยเฉพาะชาวบ้านที่อพยพมาจาก จ.บุรีรัมย์ และเป็นเครือญาติของเจ้าอาวาสองค์เดิมคือ นายเรียน ไขรัมย์ ไม่ค่อยไปทำบุญที่วัดมากนัก และเท่าที่สังเกตพบว่าการทำบุญในหมู่บ้านมีน้อยมาก กลุ่มที่นิยมทำบุญ ส่วนมากคือ กลุ่มล๊อค 1 ล๊อค 5, 6 (กลุ่มที่เคยอยู่ลำน้ำเพี้ยก) จะนิยมทำบุญมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

สำหรับสาเหตุที่คนไม่นิยมไปวัดมากนักอาจเนื่องจาก 1. ความขัดแย้งกับผู้นำของหมู่บ้าน ทำให้ญาติโยมเก่า ๆ ของหลวงพ่อสาลี ไม่นิยมไปวัด เนื่องจากไม่พอใจผู้ใหญ่บ้าน 2. ไม่ค่อยศรัทธาในพระองค์ใหม่ที่มาประจำอยู่ที่วัดอาจเนื่องจากอายุของพระยังน้อย

การทำบุญตักบาตร จากการสังเกตในตอนเช้าเวลาพระออกบิณฑบาตพบว่าชาวบ้านราษฎรสำคคี ทำบุญตักบาตรกันน้อยมาก คงเนื่องจาก “ข้าว” ชาวบ้านจะต้องซื้อบริโภค จึงมีข้าวไม่มากพอที่จะทำบุญประจำวันก็เป็นได้ประกอบกับต้องออกทำงานแต่เช้าตรู่ ยกเว้นเทศกาลทางศาสนาที่สำคัญที่ชาวบ้านจะทำบุญกันเป็นจำนวนมาก สำหรับกลุ่มที่นิยมทำบุญโดยเฉพาะวันพระหรือวันธรรมสวนะ (ซึ่งมี 4 วัน คือวันพระขึ้นหรือแรม 8 ค่ำ กับวันพระขึ้นหรือแรม 15 ค่ำ) ในวันพระเหล่านี้จะมีชาวบ้าน กลุ่มที่เคยอยู่แถบลำน้ำเพี้ยก ล๊อค 5, 6 และมีบ้างในล๊อค 1, 10 จะไปทำบุญที่วัดมากกว่าปกติ

สำหรับการทำบุญตักบาตรนั้นพบว่า “ข้าว” ที่ชาวบ้านใช้ทำบุญตักบาตรนั้นมี 2 ชนิด คือ ข้าวเจ้า และข้าวเหนียว ซึ่งชาวบ้านจะตักใส่ในบาตรรวมกัน ยกเว้น เวลาที่มีงานบุญหรือเทศกาลสำคัญที่ทางกรมการวัดได้จัดแยกออกเป็น 2 ส่วนคือ ถาดหรือบาตรสำหรับใส่ข้าวเหนียวและข้าวเจ้าโดยเฉพาะ ส่วนอาหารที่ใช้ทำบุญพบว่า ส่วนมากจะเป็นอาหารที่หาได้ตามท้องถิ่น หรือในบางครั้งก็ซื้อปลาจากร้านค้าในหมู่บ้านมาทอดถวายพระ แต่ถ้าไม่มีอาหารเลย ก็จะเป็นไข่ต้ม ไข่เจียว และผัดวุ้นเส้นบ้าง ส่วนผัดผักและอาหารหวานนั้นแทบจะไม่มีเลย เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีฐานะที่ไม่ดี ด้วยเหตุที่อาหารการกินไม่อุดมสมบูรณ์นักจึงอาจเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ไม่มีพระต้องการจะมาจำพรรษาที่วัดนี้

2. ความเชื่ออื่น ๆ ในหมู่บ้าน

2.1 ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับหมู่บ้าน นอกเหนือจากศาสนาพุทธจะเป็นระบบความเชื่อที่สำคัญในหมู่บ้านแล้วชาวบ้านราษฎรสามัคคียังมีความเชื่ออื่น ๆ ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างหนึ่งของระบบวัฒนธรรมของหมู่บ้านและมีอิทธิพลต่อทัศนคติของชาวบ้าน ระบบความเชื่อบางอย่างมีหน้าที่ เป็นเครื่องมือทางด้านการปกครองและควบคุมสังคมระดับหนึ่งได้ด้วย

- อนุสาวรีย์ "ย่าโม" หรือท้าวสุรนารี ซึ่งประดิษฐานที่หมู่บ้านราษฎรสามัคคีนี้จำลองแบบมาจากอนุสาวรีย์ที่ประดิษฐานอยู่ที่หน้าประตูชุมพลในเขตเทศบาลเมืองนครราชสีมา เมื่อท้าวสุรนารีหรือคุณหญิงโมหรือย่าโม เป็นที่นับถือของชาวเมืองนครราชสีมาทางราชการโดยเฉพาะทหารได้ใช้อนุสาวรีย์นี้เป็นศูนย์รวมน้ำใจหรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือใช้เป็นแรงยึดเหนี่ยวของคนในหมู่บ้าน ดังนั้นเมื่อมีการตั้งหมู่บ้านราษฎรสามัคคี ในปี 2526 สิ่งหนึ่งที่ทางราชการนำเข้ามาเพื่อให้คนในหมู่บ้านเคารพนับถือร่วมกันก็คือ การสร้างอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี และจากคำบอกเล่าทราบว่า ช่วงที่ย้ายหมู่บ้านจากบ้านราษฎรสามัคคีเดิมมาอยู่บริเวณปัจจุบันนั้น ทหารโดยเฉพาะหน่วย ส.ต.ม. (สันตินิมิตร) ได้นำ "หลักบ้าน" ของชาวบ้านราษฎรสามัคคีเดิม มาไว้ที่หมู่บ้านปัจจุบันด้วย โดยนำมาฝังไว้ใต้ฐานอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าการสร้างแรงยึดเหนี่ยวให้แก่หมู่บ้านแบบนี้ค่อนข้างที่จะได้ผล ทุกวันสงกรานต์หมู่บ้านจะมีการทำบุญตักบาตรตอนเช้า และจะมีการฉลองอนุสาวรีย์ "ย่าโม" ด้วย โดยมีการนำอาหารคาว-หวาน สุรา ดอกไม้ ธูป เทียน เป็นเครื่องเซ่น นอกจากนี้จะมีการ เล่น "เพลงโคราช" ด้วย โดยชาวบ้านถือว่าการทำพิธีกรรมดังกล่าวนี้ จะก่อให้เกิดสิริมงคลแก่การประกอบอาชีพและอยู่เย็นเป็นสุข

ศาลเจ้าปู่ เป็น "สิ่งศักดิ์สิทธิ์" อย่างหนึ่งที่กลุ่มชาวลำเพ็ยก (ลือค 5, 6) โดยเฉพาะในหมู่เครือญาติของตระกูลวิงโรสงจะมีการนับถือกันมาก โดยทุก ๆ ปีของเดือน 3 วันพุธ กลุ่มที่เคยตั้งบ้านอยู่แถบลำน้ำเพ็ยกจะรวมกันเพื่อทำพิธีเลี้ยงเจ้าปู่ โดยมีไก่, หัวหมู, สุรา (ดอกไม้ ธูป 2 ดอก และเทียน 1 เล่มต่อ 1 คน) ไปเซ่นไหว้เจ้าปู่ ซึ่งตั้งศาลอยู่บริเวณทิศตะวันตกใกล้ลำน้ำเพ็ยก ในบางครั้งก็มีการเชิญท่านไปรับเครื่องเซ่นที่ไร่ การเซ่นไหว้ในบางปีจะไม่มี "จ้ำ" หรือผู้นำในการประกอบพิธี แต่ทุกคนที่ร่วมพิธีนี้จะช่วยกันบอกเจ้าปู่ให้มารับเครื่องเซ่นไหว้และขอให้ท่านช่วยปกป้องคุ้มครองพวกตนด้วย กลุ่มชาวลำน้ำเพ็ยกเชื่อว่าศาลเจ้าปู่นี้มีความศักดิ์สิทธิ์มาก โดยเชื่อว่าถ้าใครบนศาลเจ้าปู่แล้วไม่แก้บนเจ้าปู่อาจจะก่อให้เกิดอันตรายเจ็บป่วยหรือนำภัยต่าง ๆ มาสู่ตนและญาติพี่น้อง

2.2 ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับครัวเรือนและบุคคล

- พิธีลงเสาเอกและพิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีลงเสาเอกนี้จะกระทำก่อนปลูกบ้านใหม่ โดยผู้ที่ปลูกบ้านจะต้องไปหาผู้ประกอบพิธี ซึ่งอาจเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ

ในหมู่บ้านราชบุรุษสามัคคีมักไปหาอาจารย์สมศรี ธรรมเนียมเพื่ออุทิศยามและเป็นผู้ประกอบพิธีให้ด้วย (บุตรเขยของนายเรียน โขงรัมย์) อายุ 33 ปี เคยบวชเป็นพระและเคยเป็นพระนักเทศน์มาก่อนอยู่ที่วัดศรีสำโรง บ้านสำโรง ต.หนองตาด อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ บวชเณร 4 พรรษา และบวชพระอีก 4 พรรษา ระหว่างที่บวชนี้ อาจารย์สมศรีได้ศึกษาดำรงโหราศาสตร์ ครั้นต่อมาได้ลาสิกขาบทและแต่งงานกับบุตรสาวของนายเรียน โขงรัมย์ "อาจารย์สมศรี" จึงเป็นผู้นำทางความเชื่อคนหนึ่งที่มืบทบาทสำคัญในหมู่บ้านและยังมีฐานะเป็นกรรมการหมู่บ้านอีกด้วย

เมื่อได้ฤกษ์ดีแล้วก็จะเชิญ "อาจารย์สมศรี" มาประกอบพิธีลงเสาแยก เครื่องที่ใช้ในการทำพิธีได้แก่ เงิน ต้นกล้วย ต้นอ้อย ใบคูณ ใบยอ (นอกจากนี้บางครั้งอบครีวอาจมีข้าวตอก ดอกไม้ ถั่วงา) จากนั้นหมอก็จะทำพิธีเชิญแม่ธรณีเสด็จพิธีก็ใช้เหรียญเงินเหรียญทอง (เหรียญ 50 สตางค์และเหรียญบาท) โยนลงในหลุมทุกหลุมที่จะก่อสร้างทำบ้าน โดยทั่วไปแล้วส่วนมากชาวบ้านนิยมปลูกบ้านขนาดใช้เสา 9 ต้นและ 12 ต้น นอกเหนือจากนี้ไม่ค่อยพบจากนั้นเป็นการลงเสาแยก เสาขวัญได้ โดยการนำด้ายไปผูกรวมกับใบคูณ ใบยอ ต้นกล้วย ต้นอ้อย แล้วประพรมน้ำหอมไว้ที่เสาเอกและเสาขวัญด้วยระหว่างกระทำพิธีก็จะกล่าวแต่สิ่งที่เป็นมงคล

ครั้นเมื่อสร้างบ้านเสร็จแล้วก็จะหาฤกษ์ดี สำหรับขึ้นบ้านใหม่ โดยมากมักจะให้อาจารย์สมศรีอุทิศยามให้เช่นกัน ครั้นเมื่อถึงวันดีแล้วก็จะทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ เฒ่าแก่ส่วนหนึ่งจะอยู่บนบ้าน อีกส่วนหนึ่งรวมทั้งเจ้าของบ้านจะอยู่ข้างล่างหรือใต้ถุนบ้าน ผู้ที่ทำพิธีขึ้นบ้านใหม่จะนำหน้าเจ้าของบ้าน โดยพาเจ้าของบ้านเดินเวียนรอบบ้าน 3 รอบด้วยกัน ทั้งนี้เจ้าของบ้านจะถือเทียนหอมธูปด้วย เมื่อเดินเวียนขวาครบ 3 รอบแล้ว ผู้นำในการประกอบพิธีก็จะนำเจ้าของบ้านเดินขึ้นบนบ้าน คนที่อยู่บนบ้านก็จะถามว่า "พากันมาจากใต้อะไร คือมาหลายแท้"

ตอบ "โ้ยมาจากเมืองหมัน คำทอง ได้ยินข่าวว่า เป็นเฮ็ดบ้านใหม่
ใส่สังกะสีเต็มว่าจะมาค้ำมาคุณ"

ถาม "ได้อีหยังมาแน"

ตอบ "ได้แก้วเขาเงางา ได้ข้อยขำมาใช้"

ถาม "บ่มีของขี้เตี้ยจ้งไรตั้ว"

ตอบ "บ่มี มีแต่ของดีของงาม มาค้ำมาคุณ มีแต่ของมาฮุ่งมาเฮียง มาอยู่
สุขกินเย็น"

ถาม "ถ้าบ่มีของขี้เตี้ยจ้งไร ขอเชิญขึ้นมาค้ำมาคุณได้แล้ว"

เผ่าแก่ที่นำขึ้นบนบ้านนั้นจะถือฤกษ์พายุ ซึ่งในฤกษ์นั้นจะมีเหล่าทอง มองลูก ตะกั่ว ฆ้องตะปูลุ บรจจุอยู่ในฤกษ์ เดินไปตอกเสาขวัญ (เสาขวัญนี้จะอยู่ตรงกลางของทิศหัวนอน) เมื่อตอกตะปูลุเสร็จก็จะใช้ฤกษ์ห้อยจากนั้นก็มานั่งไหว้พระสวดมนต์ให้คนในครอบครัวของเจ้าของบ้านนอน 1 คนแล้ว สักครู่คนที่มาร่วมงานจะทำเสียงไก่ขัน เพื่อแสดงว่าฟ้าสว่างแล้ว จากนั้นคนที่นอนก็จะตื่นขึ้นและลุกแต่งตัวให้เรียบร้อย จากนั้นก็จะมีการจัดแต่งพาข้าวคนที่มาร่วมพิธีก็จะร่วมกันรับประทานอาหาร ซึ่งเป็นอันเสร็จพิธีขึ้นบ้านใหม่

- ศาลพระภูมิ ชาวบ้านราษฎรสามัคคียังมีความเชื่อในเรื่องวิญญาณที่สิงสถิตย์ตามที่ต่าง ๆ อยู่มากโดยเฉพาะในเรื่องพระภูมิเจ้าที่ จากการศึกษาพบว่ากลุ่มที่เคยตั้งบ้านเรือนแถบลำน้ำเพี้ยกและกลุ่มที่มาจาก จ.นครราชสีมา ส่วนใหญ่แล้วจะมีความเชื่อในศาลพระภูมิเจ้าที่มาก ศาลพระภูมิในหมู่บ้านพบว่า สำหรับผู้ที่มีฐานะมีศาลพระภูมิจะทำด้วยปูน โดยซื้อสำเร็จรูปจากร้านค้า ส่วนผู้ที่มีฐานะไม่ดี อาจทำศาลโดยใช้ไม้และมุงด้วยไม้หรือสังกะสี ดังเช่น ศาลพระภูมิที่บ้านของนางละม่อม วิ่งไรสงจากคำบอกเล่าของนางละม่อม จะเช่นไหว้ศาลพระภูมิในวันพระ เพียงมือเข้ามือเดียวเท่านั้น การมีศาลพระภูมิของตนเองเพื่อให้เป็นที่สิงสถิตย์วิญญาณของเทพารักษ์มีการเคารพกราบไหว้ เพราะเชื่อว่าถ้าตนให้ความเคารพพระภูมิเจ้าที่ ก็จะปกป้องรักษาไม่ให้เกิดภัยอันตราย ถ้าหากว่าไม่เคารพจะถูกลงโทษถึงตายได้

เป็นที่สังเกตว่า กลุ่มที่เคยอยู่บ้านราษฎรสามัคคีเดิมจะไม่มีศาลพระภูมิเจ้าที่ เพราะไม่เคยนับถือมาก่อน

นอกจากนี้แล้วชาวบ้านราษฎรสามัคคี ส่วนหนึ่งยังมีความเชื่อเรื่อง "ผี" กล่าวคือ เวลาเกิดการเจ็บป่วย หรือเกิดความไม่สงบสุขหรืออุบัติเหตุต่าง ๆ ในครอบครัว ก็มักจะคิดว่าจะต้องเป็นการกระทำของผี คือเชื่อว่าจะต้องมีการทำผี ทำให้ผีไม่พอใจ จึงถูก "ผีต้อง" จะต้องไปหาผู้กระทำพิธี ส่วนมากแล้วมักจะไปหา "อาจารย์สมศรี" เพื่อให้ทำนายดูว่าสาเหตุของอาการดังกล่าวเกิดจากอะไร เพื่อจะได้แก้ไขให้ถูกต้อง เช่น เมื่อคืนวันที่ 13 เมษายน 2531 ลูกศิษย์วัดคนหนึ่งเป็นไข้แล้วเกิดอาเจียนอย่างหนัก พ่อแม่จึงไปหาอาจารย์สมศรีเพื่อให้ทำนายผลจากการทำนายเป็นว่า อาจารย์นั้น (รักษาการณ์เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน) พระองค์ที่ผู้ใหญ่บ้านนิมนต์ให้มาจำพรรษาที่หมู่บ้านได้สั่งให้ตัดต้นไทร ในวัด ดังนั้นผีที่อยู่ประจำต้นไม้จึงไม่พอใจ เข้าสิงเด็กวัด เพื่อเป็นการบอกให้รู้ว่าไม่พอใจ (โดยเข้าสิงลูกชายของนายสวัสดิ์ หนองนา) และในคืนวันที่ 22 เมษายน เชื่อว่าผีได้เข้าสิงลูกชายของนายทิม โดยเป็นไข้แล้วละเมอว่ามียักษ์มาบีบคอ (เป็นการเข้ารายที่ 2) ดังนั้นจึงให้อาจารย์สมศรี ทำนายสาเหตุ ผลของการทำนาย เป็นเพราะการที่อาจารย์นั้น ได้สั่งตัดต้นไทรในวัดเช่นเดียวกับการเข้ารายแรก ดังนั้นวิธีแก้ไขอาการดังกล่าวก็คือ ให้แม่ยายของอาจารย์สมศรี (แม่ใหญ่คุณหรือหวาน ภรรยาของนายเรียน ไขงรัมย์) ใช้ข้าวสารดิบ ๆ มาทำพิธี

ที่บ้านผู้ป่วย โดยนางคุณจะบอกว่า “ไอ้ย ถ้าแม่เจ้าคุณวัดอีหลีอย่ามาเฮ็ดลูกเฮ็ดหลานเด้อ มื้อ-เช้าจะไปเลี้ยงควา-หวาน ถ้ามันเซอีหลีจะไปเลี้ยงเด้อ” ระหว่างที่พูดนั้นจะเอาข้าวสารดิบลูบผู้ป่วย จากนั้นก็จะขว้างข้าวสารออกไปนอกบ้าน

ครั้งวันรุ่งขึ้นจึงนำเอาอาหารควา-หวาน 4 พา ใช้ใบตองทำเป็นพาหรือ กระทง ในแต่ละพาจะใส่ข้าว น้ำอ้อย มาก นุหรี พาละคำ จากนั้นนำพา วางบนพื้นแม่ธรณี ซึ่งถือเป็นการเลี้ยงแม่ธรณีด้วย โดย จะทำพิธีที่ต้นไม้ใหญ่ในวัดซึ่งเชื่อว่า ผีจากต้นไม้ใหญ่ นั้นทำให้เกิดการเจ็บป่วย จากนั้นก็จะมีการเลี้ยงเอาขวัญโดยวางไข่ต้ม 1 ใบ ข้าว 1 ปั้น ลงบนถ้วย ต่อจากนั้นนางคุณก็จะนำไปวางบนพื้นดินแล้วเรียกให้ขวัญกลับมา เสร็จจากเรียกขวัญจึงนำไข่ต้มและข้าวไปให้เด็กหรือผู้ป่วยซึ่งเชื่อว่าถูกผีกระทำกิน เมื่อเด็กกินข้าวและไข่เสร็จก็ถือว่าขวัญได้กลับมาแล้วเป็นเสร็จพิธี

สำหรับการไปขอให้อาจารย์สมศรี ธรรมนิยม ทำนายนี้จะต้องเตรียมดอกไม้ 2 คู่ ส่วนเงินที่นำไปนั้นบางครั้งก็ 5 บาทหรือ 10 บาทก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับญาติผู้ป่วยจะให้

- การสะเดาะเคราะห์และบูชาโชค ในหมู่บ้านราษฎร์สามัคคียังมีพิธีกรรมอย่างหนึ่งซึ่งเป็นการเชื่อของชาวบ้านเรียกว่า “พิธีสะเดาะเคราะห์และบูชาโชค” เป็นพิธีทางพรหมณ์การกระทำพิธีสะเดาะเคราะห์นั้นจะขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันที่จะเกิดขึ้นในทางที่ไม่ดี เช่นเกิดความไม่สบายใจอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเกิดกลางสังหรณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่ดี หรือในครอบครัวมีแต่เหตุการณ์ร้าย ๆ ก็จะทำพิธีสะเดาะเคราะห์ โดยเชิญหมอมมาทำพิธี ผู้ที่ทำพิธีนี้คือ อาจารย์สมศรี ธรรมนิยม หรือบางคนก็เชิญอาจารย์เคน อยู่ที่หมู่บ้านโคกน้อยเป็นผู้ทำพิธี (สำหรับอาจารย์เคนนั้นมีข้อห้ามจะไม่ทำพิธีในวันอังคาร) ครั้นเมื่อถึงวันที่นัดหมอมทำพิธีแล้ว ทางครอบครัวที่จะทำพิธีจะต้องทำกระทงสำหรับสะเดาะเคราะห์ โดยแบ่งกระทงเป็น 9 ช่อง แต่ละช่องก็จะใส่เครื่องเช่น ทั้งควา-หวานไว้ พร้อมกันนั้นก็มีถึงสำหรับทำน้ำมนต์เพื่อใช้อาบ (ซึ่งถือว่าเป็นสิริมงคลภายหลังจากทำพิธีสะเดาะเคราะห์แล้ว จึงจะนำไปอาบ) การกระทำพิธีนี้นิยมกระทำตอนเย็นหลังจากเลิกงานจากไร่แล้ว โดยมีเครื่องบูชาต่าง ๆ เตรียมพร้อมแล้วหมอมผู้ทำพิธีก็จะจุดเทียนไขและร้ายคาถาอาคม เมื่อกระทำพิธีนี้เสร็จแล้ว ครอบครัวที่ทำก็ถือว่าเคราะห์ภัยผ่านไป โชคลาภหรือสิ่งที่ดีก็จะมีนับแต่ทำพิธีนี้ไป

นอกจากนี้แล้วในหมู่บ้านยังมีความเชื่อที่แปลก ๆ กล่าวคือ เมื่อปี พ.ศ. 2530 มีความเชื่อว่าเป็นปีที่จะเป็นปีที่ “ฟ้าแรงมาก” เชื่อว่าจะลงโทษ “ผ่า” คนที่เกิดในปี “มะ” นำหน้า เช่น มะเมีย มะแม มะโรง มะเส็ง วิถีแก้เคล็ดนี้ก็คือ ให้คนที่เกิดในปีดังกล่าวนี้มา กินส้มตำ ขนมนเงินที่สามแยก นอกจากนี้ยังมีชะล่ำก็คือห้ามจ่ายแจกขนมนเงินให้แก่คนที่เกิดปีอื่น ๆ เวลาทำขนมนเงินให้ทำเพียง 1 หิ้วเท่านั้น ดังนั้น ไม่ว่าเด็ก ผู้ใหญ่หรือคนแก่ ทั้งชายและหญิงได้มาร่วมพิธีแก้เคล็ดดังกล่าว นอกจากนี้แล้วคนที่มาร่วมพิธีจะต้องทาเล็บสีแดง

จะหาข้างเดียวหรือสองข้างก็ได้ เนื่องจากมีความเชื่อว่า คนที่ทาเล็บสีแดงถือว่าเป็นนางฟ้า มาจากสวรรค์หรือถ้าเป็นผู้ชายถือว่าเป็นเทวดา ทั้งนางฟ้าและเทวดาฟ้าจะไม่นำไปด้วย พิธีดังกล่าวนี้ได้ทำในวันสงกรานต์ปี 2530 เวลาประมาณ 1 ทุ่ม เพราะถือว่าเป็นปีใหม่ โดยขึ้นปี "มะ" ที่ชาวบ้านเชื่อว่าจะเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวสำหรับวิธีแก้หรือรักษาคนที่ถูก "ฟ้าผ่า" นั้นชาวบ้านจะใช้เหล้า 40 ดิกรี ฟนใส่คนที่ถูกฟ้าผ่า โดยเชื่อว่าการกระทำแบบนี้จะหายหรือฟื้นมาได้

ความเชื่อถือทั้งที่มีและไม่มีรากฐานมาจากพุทธศาสนา ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็มีส่วนในการกำหนดคุณค่า ความเชื่อ ความประเพณีของชุมชนด้วย

2.3 ธรรมเนียมปฏิบัติของชาวบ้านที่เกี่ยวกับวัฏจักรของชีวิต

ในสมัยก่อนนั้นมีธรรมเนียมปฏิบัติกันอย่างมากมายเกี่ยวกับการ เกิด แต่งงาน และตาย แต่ในสมัยปัจจุบันนี้พิธีบางอย่างค่อย ๆ หดไปอย่างเช่น ประเพณีที่เกี่ยวข้องการเกิด อาจเนื่องมาจาก การบริการของรัฐเกี่ยวกับทางด้านสาธารณสุข แพร่เข้ามามีบทบาทในชุมชน ก็เป็นได้

พิธีศพ เมื่อมีคนตายเกิดขึ้นในหมู่บ้าน คนที่มีเงินก็จะทำโลงศพ สำหรับคนที่ไม่มีเงินหรือไม่มีไม้ทำโลง ก็จะใช้ผ้าขาวห่อศพเท่านั้นบางครั้งก็ใช้ผ้าบ้านทำโลงศพ ส่วนมากแล้วจะเก็บศพไว้ที่บ้านเพียง 1 คืน จากนั้นวันรุ่งขึ้นก็จะนำศพไปป่าช้าหรือวัด โดยมากแล้วมักจะนำไปที่ป่าช้า ซึ่งห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร (ทางทิศใต้ของบ้าน) ก่อนย้ายศพออกจากบ้านจะมีการทำพิธี จุดประทัด 1 ชุด เพื่อเป็นสัญญาณบอกเพื่อนบ้าน และเพื่อเป็นการบอกวิญญาณผู้ตายให้ทราบ เมื่อมาถึงป่าช้าหรือวัด ก็จะบอกผู้ตายให้เลือกเอาว่าต้องการอยู่ตรงไหน กล่าวคือ จะมีการอธิษฐานว่า ถ้าผู้ตายต้องการอยู่บริเวณใดก็ขอให้ไซ้ที่โยนไปแล้วตกแตกบริเวณนั้น จากนั้นก็จะมีการโยนไซ้เป็นการทำนาย ถ้าไซ้ตกแตกบริเวณใด บริเวณนั้นก็จะใช้ทำพิธีเผาศพ (สำหรับผู้ที่เผาศพในบริเวณวัดจะต้องจ่ายค่าที่ให้แก่ทางวัด ราว 400 - 500 บาท ดังนั้นชาวบ้านส่วนมากจะนิยมนำไปเผาที่ป่าช้า) ส่วนผู้ที่ตายโหง รวมทั้งเด็กจะนิยมฝังไว้ในป่าช้า โดยไม่นิยมเผาศพ

3. งานบุญประเพณีต่าง ๆ

บ้านราษฎร์สามัคคีมีประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญเหมือนกับหมู่บ้านอีสานทั่วไปอันเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษที่เรียกว่า "ฮีสสิบสอง" ก็คือจารีตที่ปฏิบัติในแต่ละเดือน ตรงกับทางภาคกลางว่าประเพณี 12 เดือนนั่นเอง แต่บ้านราษฎร์สามัคคีได้ปฏิบัติเพียง 7 เดือนเท่านั้นเอง คือ

เดือนสาม วันเพ็ญเดือน 3 เป็นวันมาฆบูชา ชาวบ้านเพียงแต่ไปทำบุญที่วัด และร่วมเวียนเทียนตามประเพณีพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ไม่ได้ปฏิบัติตามธรรมเนียมอีสานคือทำบุญ "ข้าวจี" ในวันแรม 1 ค่ำ

เดือนสี่ ทำบุญมหาชาติหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “บุญผะเหวด” (พระเวสสันดร) กำหนดเวลาไม่ถือเด็ดขาด การเทศน์บุญมหาชาตินี้ชาวบ้านนิยมนิมนต์พระมาจากบ้าน โคน้อย บ้านวังคล้า บ้านลำไทรง (ราษฎร์บูรณะ) ประมาณ 5 องค์ ผลัดกันเทศน์ โดยเทศน์ตั้งแต่เช้ามีด และให้จบในวันเดียวกัน

เดือนห้า ทำบุญตรุษสงกรานต์และการฉลอง “ย่าโม” ก่อนถึงวันงานตรุษสงกรานต์ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเตรียมทำ “ขนมเทียน” และหรือ “ข้าวต้มมัด” ไว้สำหรับทำบุญรวมทั้งเพื่อเลี้ยงแขกที่ไปมาหาสู่ ครั้นถึงวันที่ 13 เมษายน ชาวบ้านต่างก็นำอาหารมารวมกันในตอนเช้าเพื่อถวายพระ ส่วนใหญ่แล้วทำพิธีที่ศาลากลางบ้านหลังจากที่พระฉันอาหารเช้าแล้ว ชาวบ้านก็จะแบ่งอาหารส่วนหนึ่งให้พระ ที่เหลือก็นำกลับหรือร่วมกันรับประทานอาหารเช้าและในระหว่างที่ทำบุญตักบาตรนั้น เฒ่าแก่ส่วนหนึ่งและกรรมการฝ่ายวัฒนธรรมและการศึกษานำโดยนายยนต์ ธรรมธะ นายมาก วิงโรสง นายที เทียมวงศ์ นางจำปี เล่ามา นางละมัย ชนะทะเล นางแดง นิยมชาติ และนางคุณ โขงรัมย์ ได้จัดอาหารคาวหวาน ดอกไม้ ฐูปเทียน สุราไปเช่นสรวงย่าโม เพื่อขอให้หมู่บ้านมีความสงบสุข และมีความอุดมสมบูรณ์

หลังจากเสร็จพิธีแล้วประมาณ 11.00 - 13.00 น. มีการเล่นเพลงโคราชเพื่อฉลองให้แก่ย่าโม ทั้งนี้เงินที่นำมาเป็นค่าใช้จ่ายจ้างพ่อเพลง-แม่เพลงได้มาจากการเก็บเงินครัวเรือนละ 30 บาท บางครอบครัวที่มีฐานะยากจนจะจ่ายเพียง 10, 15 หรือ 20 - 25 บาท ก็มีตามแต่กำลังเงิน

ในวันนี้ชาวบ้านจะหยุดงานโดยถือว่าชะล่า อย่างน้อยจะหยุดงาน 1 วันคือวันที่ 13 เมษายน บางคนอาจหยุดถึง 3 วัน จากการสังเกตพบว่า ส่วนมากจะหยุดงาน 2 - 3 วัน หลังจากนั้น ต้องรีบไปทำไร่ และในวันนี้ก็จะมีการรดน้ำ-สาดน้ำกันในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีประเพณีสงฆ์พระพุทธรูปและพระสงฆ์ โดยอันเชิญพระพุทธรูปลงหอสรง เพื่อให้ชาวบ้านมาสรงน้ำกัน และชาวบ้านบางคนก็จะรองน้ำสรงพระอาบ ถือว่าขลังดีและล้างโรคร้ายไข้เจ็บ ช่วงเย็นหนุ่ม-สาว และเฒ่าแก่บางคนก็จะไปขนทรายเข้าวัด เพื่อก่อทรายเป็นรูปต่าง ๆ แล้วมีดอกไม้มาตกแต่งพระทรายด้วย

เดือนแปด ทำบุญเข้าพรรษาเหมือนกับภาคกลาง ซึ่งกระทำกันในวันเพ็ญเดือน แปด และวันแรม 1 ค่ำ ในช่วงเข้าพรรษานี้เฒ่าแก่ที่สูงอายุบางคนได้มาถือศีลในวันพระด้วย (ช่วงเข้าพรรษาปี พ.ศ. 2531 นี้ มีผู้เฒ่าผู้แก่ (หญิง) มาถือศีลที่วัด 3 คน และมีหญิงสาวอีก 1 คน รวม 4 คน)

เดือนสิบ บุญข้าวสาก (สลากภัต) หรือสารทลาว ทำในวันเพ็ญเดือน 10 เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว และเป็นการอุทิศให้กับเปรตอีกด้วย การทำบุญนี้เป็นการจัดสำหรับกับข้าวและเครื่องไทยทานไปถวายพระภิกษุสามเณรที่วัด ส่วนสารทไทย

คือแรม 15 ค่ำ ซึ่งชาวไทยนี้ชาวไทยโคราชจะเป็นผู้ทำพิธีนี้มากกว่าชาวอีสานจังหวัดอื่น ๆ
เดือนสิบเอ็ด ทำบุญออกพรรษาและตักบาตรเทโว เมื่อพระสงฆ์จำพรรษามาครบ
3 เดือนแล้ว ซึ่งจะทำกันในวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด ชาวบ้านจะไปถวายอาหารแก่พระภิกษุ
สามเณร รุ่งเช้าก็มีการทำบุญตักบาตรเทโว

เดือนสิบสอง ทำบุญกฐิน (เริ่มแรม 1 ค่ำเดือน 11 ถึงกลางเดือน 12) ซึ่งเป็น
การทำบุญโดยการถวายผ้ากฐินแก่พระสงฆ์ได้จำพรรษามาครบ 3 เดือน โดยมีวัตถุประสงค์
เพื่อให้พระสงฆ์ได้แสวงหาจีวรเปลี่ยนได้ตามพุทธานุญาต ถวายปัจจัยต่าง ๆ แก่พระสงฆ์
ผู้นำในการจัดงานต่าง ๆ ในอดีตก็คือผู้เฒ่า - ผู้แก่ ที่รู้ธรรมเนียมปฏิบัติเช่น
นายเรียน โขงรัมย์ ครั้นต่อมาเมื่อย้ายมาอยู่ที่หมู่บ้านปัจจุบันผู้นำในการปฏิบัติคือคณะ
กรรมการหมู่บ้าน (และในบางครั้งชาวบ้านก็จัดกันเอง) เช่น งานบุญกฐินที่ทำกินเมื่อ 10
ค่ำเดือน 12 ของปี 2529 นั้น คณะกรรมการผู้เป็นผู้นำในการจัด โดยเก็บเงินครัวเรือนละ 50
บาท ทั้งนี้ผู้ที่รับผิดชอบเก็บตามคุ้มต่าง ๆ คือ ฝ่ายวัฒนธรรมและการศึกษาหรือเมื่อปี 2525
จากรายงานการประชุมของหมู่บ้าน เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2525 ทราบว่า ผู้นำหมู่บ้าน
ได้นำราษฎรทอดกฐินในหมู่บ้านได้เงิน 14,867 บาท หักค่าใช้จ่ายเหลือเงินเข้าวัด 5,750
บาท เอาเงินที่เหลือมาซื้อไม้ทำวัดต่อไป

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

เพื่อให้เห็นภาพรวมทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนบ้านราษฎร์สามัคคี ดังนั้นใน
ที่นี่จะนำเสนอด้วยกันทั้งหมด 2 หัวข้อ คือ

1. การดำรงชีวิตของชาวบ้านโดยเน้นเฉพาะเรื่องอาหาร
2. โครงสร้างทางอาชีพของชุมชน

การดำรงชีวิตของชุมชน : อาหาร

1. แหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน มีอยู่ 3 แห่งคือ (1) แหล่งอาหารตาม
ธรรมชาติซึ่งจะมีอยู่ตลอดปี ได้แก่ กุ้ง หอย ปลา ปู ซึ่งสัตว์น้ำเหล่านี้สามารถหาได้
จากลำน้ำเพี้ยก ล้ำปลายมาศ และหนองน้ำทางทิศตะวันออกติดหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมี
พวกพืชผักชนิดต่าง ๆ เห็ด หน่อไม้และสัตว์รวมทั้งแมลงต่าง ๆ เช่น ไช้เม็ดแดง กบ เขียด
งู แย้ นก ฯลฯ สามารถหาได้จากท้องไร่และท้องนาทางทิศเหนือของหมู่บ้านรวมทั้งหาได้
จากป่าที่อยู่รอบ ๆ หมู่บ้านและป่าที่ไกลออกไปจากหมู่บ้านบริเวณเทือกเขาทางทิศใต้ ทิศ
ตะวันตกและทางทิศเหนือ (ซึ่งติดกับบ้านโคกน้อยโนนสมบูรณ์) (2) แหล่งอาหารที่ผลิตขึ้น

มาเองเพื่อบริโภค ได้แก่ เบ็ด ไก่ ผัก ข้าวโพด ผักอ่อน และปลา (3) ร้านค้าในหมู่บ้าน ซึ่งจะจำหน่ายทั้งอาหารสดและอาหารแห้งโดยเฉพาะอาหารสำเร็จรูป เช่น เนื้อต้ม แกงหน่อไม้พะไล ซีโครงไก่ทอด ปลาทอด ไข่รอกหมู ผัดเส้นกวยเตี๋ยว มาม่า ยำยำ มีแนวโน้มเป็นที่นิยมของชาวบ้านมากขึ้น เนื่องจากสะดวกและรวดเร็ว ประกอบกับชาวบ้านส่วนใหญ่ทุ่มเวลาให้กับการเพาะปลูกพืชไร่และสำหรับผู้ที่ไม่มีไร่ก็ทุ่มเวลาให้กับการรับจ้างทำงานในไร่และงานรับจ้างทั่ว ๆ ไป ซึ่งเริ่มเวลาทำงานตั้งแต่ 08.00 น. ถึงเวลาประมาณ 17.00 น. โดยทางเจ้าของไร่ที่จ้างให้พักเพียง 2 ครั้ง ๆ ละ 15 นาที (ยกเว้นพักเที่ยง) ดังนั้นความจำเป็นในการซื้อหาอาหารจากร้านค้าจึงมีมากขึ้น ประกอบกับอาหารตามธรรมชาติเองก็เริ่มหาได้ยากขึ้นขณะเดียวกันประชากรในหมู่บ้านก็เพิ่มมากขึ้นด้วย

2. **รูปแบบการบริโภค** ซึ่งปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันคือ แกง ต้มยำ ทอด อ่อม ลาบ หมก แจ่ว จ่อม ปั่น ดอง จี่ คั่ว นึ่ง ย่าง ผัด ชุบ ซึ่งมีวิธีการดังนี้
- แกง หมายถึงการต้มน้ำให้เดือดแล้วใส่เครื่องที่ประกอบด้วยพริกหอมโขลกเกลือป่น ลงไปในหม้อ จนมีกลิ่นหอม แล้วจึงใส่สัตว์ที่ต้องการแกงที่นิยมก็คือ ไก่ ปลา จากนั้นก็จะใส่น้ำปลา หรือปลาร้า จากนั้นในบางครั้งก็อาจจะใส่มะขามอ่อนหรือใบแมงลัก หรือผักผสมลงไปด้วยก็ได้ แต่วิธีการคล้ายกัน ถ้าเป็นสัตว์ป่า ชาวบ้านจะนิยมแกงที่มีรสจัดซึ่งเรียกว่า “แกงป่า”
  - ต้ม หมายถึงการนำเนื้อสัตว์ที่ล้างสะอาดใส่ลงไปลงในน้ำเดือดจนเนื้อสัตว์นั้นสุก อาจเป็นต้มเนื้อวัว-ควาย เครื่องปรุงมีพริกสด ตะไคร้ ใบมะกรูด
  - ยำ หมายถึงการนำพืช เช่นเห็ดชนิดต่าง ๆ หรือสัตว์ มาลวกเสียก่อนผสมด้วยหอมที่หั่นแล้ว พริกสด มะนาว น้ำปลา น้ำตาล ผักชี
  - ชุบ คล้ายยำ หมายถึงการนำพืชมาปรุง โดยมีเครื่องปรุงดังนี้ พริกสดหรือแห้งก็ได้ ข้าวคั่ว งาคั่ว น้ำปลา มะนาว ส่วนมากที่นิยมก็ได้แก่ ชุบหน่อไม้ ชุบขนุน
  - ทอด หมายถึง การนำสัตว์มาทอดในน้ำมันเพื่อให้กรอบหรือบางครั้งก็อาจชุบแป้ง หรือชุบไข่ ก่อนจึงจะนำไปทอด เช่น ไช้โครงกระดูกหมู ซีโครงไก่ นำไปทอดหรือพวกแมลงต่าง ๆ เช่น ตั๊กแตน หรือไข่มดแดงมักจะผสมไข่จึงจะนำไปทอดหรือเจียว ในบางครั้งอาจมีการผสมกระเทียม พริกไทย ทอดก็ได้
  - อ่อม เหมือนกับแกงแต่จะเคี้ยวจนน้ำซอคนที่นิยมกัน ได้แก่ อ่อมหอย อ่อมเนื้อ
  - ก้อย หมายถึงการเอาส่วนเนื้อมาคลุกกับน้ำมะนาว มะม่วงดิบที่ซอยละเอียดหรือตัวมดแดง ใส่ข้าวคั่ว พริกป่น มะเขืออ่อน เต็มน้ำปลา หรือปลาร้าและหัวหอมซอย ที่นิยมก้อยก็มี หอยขม ไข่มดแดง ฯลฯ

- ลาบ หมายถึงการเอาส่วนเนื้อมาสับให้ละเอียด ใช้เครื่องเหมือนกับยำแต่มีข้าวคั่ว ใบสาระแหนงไปด้วย ที่นิยมลาบก็มีเนื้อหมู, วัว, ควาย, ไก่, กุ้ง, ปู, แมลง, หอย ฯลฯ
- หมก หมายถึงการนำเนื้อสัตว์ที่ขมาเคล้ากับเครื่องซึ่งประกอบด้วยพริก หอม ตะไคร้ที่โขลกให้ละเอียด ใบแมงลัก น้ำปลาหรือปลาร้า เคล้าให้เข้ากัน แล้วใส่ใบตองนำไปย่างจนมีกลิ่นหอม สัตว์ที่ใช้หมกได้แก่ กุ้ง ปู ปลา หน่อไม้ มดแดง ฯลฯ
- แจ่ว หมายถึงการนำเนื้อสัตว์ที่ล้างสะอาดแล้วมาโขลกกับพริกสดหรือพริกแห้งให้ละเอียด ใส่กระเทียม น้ำปลา มะนาว ที่นิยมได้แก่ แจ่วแมงตานา
- จ่อม หมายถึงการนำเนื้อสัตว์ที่ล้างสะอาดแล้วเคล้ากับเกลือ ใส่กระเทียม ข้าวคั่วป่น บรรจุลงในไหหรือขวด ปิดฝาทิ้งไว้ประมาณ 10-15 วัน จะมีกลิ่นหอมและรสเปรี้ยว
- ปั่น หมายถึงการเอาส่วนเนื้อของสัตว์ พริกเผา หอมเผา กระเทียมเผา ตำให้เข้ากัน สัตว์ที่นิยมใช้ป่นมี ปลา กุ้ง ปู แมลงบางชนิด
- ดอง อาจจะต้องเกลือหรือน้ำปลาก็ได้ โดยต้มน้ำเกลือให้เดือดแล้วทิ้งไว้จนเย็น จากนั้นใส่เนื้อสัตว์ที่ต้องการดองทิ้งไว้ 3-4 วัน ก็ใช้ได้ สัตว์ที่นิยมดองได้แก่ ปูนา
- จี่ หมายถึงการเผาหรือการย่างให้สุก ใช้ได้กับเนื้อสัตว์หรือพืชหลายชนิด เช่น หอย แมลง หอม พริก
- กั่ว หมายถึงการนำแมลงและตัวอ่อนของแมลงมาคั่วพอสุก ใส่เกลือเล็กน้อย บางทีจะลวกหรือหนึ่งก่อนจึงนำไปคั่ว
- ผัด คล้ายคั่วเพียงแต่ใส่น้ำมันและขึ้นอยู่กับว่าต้องการผัดอะไร ส่วนใหญ่มักจะมีกระเทียม น้ำตาล น้ำปลา เป็นส่วนประกอบในการผัด

3. ชนิดของสัตว์และพืชที่ใช้เป็นอาหาร

3.1 ชนิดของสัตว์ ได้แก่

- หอย เช่น หอยกาบ หอยขมหรือหอยจ๊อบ และหอยโขง
- แมลงต่างๆ ได้แก่ แมลงตานา แมงตับเต่า แมงกะซอน แมงจิบูน แมงเม่า แมงเนี้ยว แมงคาม แมงกูดจี่ แมงแดง แมงกอก จิโปม มดแดง ปูนา กุ้งฝอย ดักแด้ไหม จักจั่น จิ้งหรีด ตั๊กแตน เน่า สัตว์เหล่านี้ ส่วนใหญ่จะพบได้ในช่วงฤดูฝนประมาณเดือนมิถุนายน ถึงเดือนตุลาคม ช่วงระยะเวลาดังกล่าวสัตว์เหล่านี้จะมีอาหารการกินที่อุดมสมบูรณ์ และมีการผสมพันธุ์ตลอดจนการเจริญของตัวอ่อนอย่างรวดเร็ว

นอกจากนี้ยังพบว่ามี เทา (สาหร่ายน้ำ) กบ เขียด และอื่น ๆ รวมทั้งปลาชนิดต่าง ๆ มาใช้ทำอาหารได้ทั้งนั้น

- งู เป็นสัตว์อีกประเภทหนึ่งที่ชาวบ้านนิยมรับประทาน ได้แก่ งูเห่า งูสิงห์ งูจงอาง ฯลฯ โดยมากมักจะนำมาทำผัดเผ็ด หรือต้ม
  - แย้ ชาวบ้านเองก็นิยมรับประทาน เช่น นำมาทำลาบ, ผัดเผ็ด
  - กระป๋อง โดยมากแล้วจะนำมาปิ้ง ลาบซึ่งนิยมใส่มะม่วงคลุกไปด้วย
  - นกชนิดต่าง ๆ ได้แก่ นกคุ้ม นกไก่นา นกเป็ดน้ำ นกเขาเป่า นกเขา นกกระเจี๊ยบ นกกระจาบ นกกระทา นกเขาเขียว ฯลฯ ทั้งนี้จะนิยมนำมาทอด, ผัดเผ็ด, ลาบ และปิ้ง
- นอกจากนี้ยังมี สัตว์ป่าอีกเป็นจำนวนมากที่ชาวบ้านนำมาประกอบเป็นอาหาร เนื่องจากหมู่บ้านใกล้ภูเขาและเป็นป่าสงวนซึ่งมีสัตว์ป่ามากมาย ได้แก่ ไก่ป่า กวาง เก้ง หมูป่า กระต่าย ลิ่น ตะกวด เต่า จอนพอน กระรอกกระแต อีเห็น หนู เสือ ชะนี ลิง ค่าง บ่าง หมิวาย กระจอน กระมูตร (ห่างสั้นกว่าชะนี) ฯลฯ ซึ่งสัตว์เหล่านี้อาจใช้ทำลาบ, ผัดเผ็ด, แกงป่า ฯลฯ

3.2 พืชผัก ที่หาได้จากแหล่งธรรมชาติ ได้แก่

- เดือน 3-4-5 ได้แก่ ผักกูด ผักหนาม ผักแว่น ผักบั้ง ผักอีฮิน ใบบัวบก สายบัว นำมาแกงส้ม ต้มแจ่ว
  - เดือน 4-5 ได้แก่ ผักกระโดน ผักกระเดา ผักติ้ว ผักตำลึง มะละ ผักไซ บวบ นำมาแกง ลวก นึ่ง ซุป นอกจากนี้ยังมียานาง, ผักชะอม, ดอกแค
  - เดือน 4-5-6 ได้แก่ ดอกกระเจียว ส่วนมากใช้ต้มจิ้มแจ่ว ผักหวานจะใช้แกง หรือ ผัดก็ได้ ผักขี้เหล็ก โดยมาใช้แกง บอน ใช้แกง เช่นกัน
  - เดือน 4, 6-7-8, 12 ได้แก่ หน่อไม้ เห็ดชนิดต่าง ๆ เช่น เห็ดโคน เห็ดขอน เห็ดละงิง เห็ดผอ ฯลฯ ใช้นึ่ง ซุป ปั่น
- นอกจากนี้แล้วพืชผักยังหาได้จากการผลิตในครัวเรือน เช่น ต้นหอม กระเทียม ต้นกะเพรา ยี่ห่วย มะเขือเทศ มะเขือเปราะ แตงกวา ถั่วฝักยาว ผักกาด กระหล่ำ ฯลฯ

โครงสร้างทางอาชีพของชุมชน

บ้านราษฎร์สามัคคีเป็นหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวบทบาทของรัฐ ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในรูปของกฎระเบียบ และการดำเนินโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในหมู่บ้าน รวมทั้งอิทธิพลของเศรษฐกิจการค้าระบบทุนนิยมของประเทศ และของโลกที่มีต่อสภาพเศรษฐกิจ และการผลิตในหมู่บ้าน โดยทำการผลิตเพื่อการค้า โครงสร้างทางอาชีพของชุมชน มีดังนี้

1. อาชีพทำไร่

อาชีพหลักของชาวบ้านราษฎร์สามัคคีคือ อาชีพทำไร่ ส่วนใหญ่ ได้แก่ การทำไร่ ข้าวโพด มันสำปะหลัง ถั่วตระกูลต่าง ๆ บ้างเล็กน้อย ผู้ประกอบอาชีพทำไร่ ส่วนมาก จะปลูกทั้งข้าวโพดและมันสำปะหลังไปด้วยกัน โดยหมุนเวียน กันไปตลอดทั้งปี

1.1 การทำไร่มันสำปะหลัง เริ่มปลูกเดือน 4 หรือที่นิยมปลูกกันมากก็คือ เดือน 11, 12 เหตุที่นิยมปลูกในเดือนดังกล่าว เพราะหญ้าจะมีไม่มาก เนื่องจากอากาศแล้ง ส่วนเดือน 4 นั้น หญ้าจะมีมากกว่า ภายหลังจากปลูกแล้ว จะมีการ "ทำร่น" หมายถึงการถางหญ้าหรือวัชพืช โดยจะเริ่มทำในเดือน 6 - 7 (สำหรับผู้ที่ปลูกเดือน 11 - 12) แต่ถ้าผู้ที่ปลูกเดือน 4 จะถางหญ้าหรือวัชพืชในเดือน 7 - 9 ครั้นเมื่อมันสำปะหลังมีอายุได้ประมาณ 11 - 12 เดือน ก็สามารถเก็บผลผลิตหรือถอนมันสำปะหลังได้ จากคำบอกเล่าทราบว่า ถ้ามันสำปะหลังครบปีเมื่อใดจะทำรายได้ให้แก่เจ้าของมากเนื่องจาก แป้งของมันสำปะหลังจะดี มาก สำหรับบางรายที่ต้องการเงินบางครั้งจะมีการถอนหัวมันก่อนครบอายุ 1 ปี ทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่เต็มที่เนื่องจากหัวมันยังมีขนาดเล็กและแป้งยังมีไม่เต็มที่ ส่วนผลผลิตของการทำไร่มันสำปะหลัง พบว่า 1 ไร่ ได้ผลผลิตประมาณ 2 ตัน (2,000 กิโลกรัม) ถ้ามันสำปะหลังดีได้ขนาด จะได้ผลผลิตใน 15 ไร่ ประมาณ 24 ตัน ถ้าขนส่งก็ต้องใช้รถบรรทุกขนาดรถละ 6 ตันถึง 4 เที่ยวด้วยกัน

สำหรับผลผลิตที่ได้ของมันสำปะหลัง จากคำบอกเล่าทราบว่าถ้าปลูก 1 ไร่ ในที่ดินที่ทางราชการจัดสรรให้ทำกิน จะได้ผลผลิตประมาณ 2 ตัน แต่ถ้าปลูกในเขตป่าสงวน จะได้ผลผลิตสูงกว่ามาก คือประมาณ 3 ตัน เนื่องจากดินดีกว่า

1.2 ข้าวโพด สามารถปลูกได้ 2 ครั้ง/ปี รุ่นแรกจะปลูกเดือน 4-5 รุ่นที่ 2 เดือน 8-9 หลังจากนั้นจะถางหญ้าหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "ทำร่น" นั้น จะเริ่มดังนี้คือ ข้าวโพดที่ปลูกรุ่นแรกจะถางหญ้าในเดือน 6-7 ส่วนรุ่นที่ 2 จะถางหญ้าในเดือน 10-11 ส่วนการหักข้าวโพดหรือเก็บผลผลิตนั้น รุ่นแรกจะหักในเดือน 8-9 ปลูกรุ่นที่ 2 จะเก็บผลผลิตในเดือน 12, 1

ส่วนทางด้านผลผลิตของข้าวโพดนั้น ถ้าปลูก 1 ไร่ ในที่ดินที่ทางราชการจัดสรรให้ทำกิน จะได้ผลผลิตที่สีเป็นเมล็ดแล้วประมาณ 5 กระสอบ ถ้าเป็นฝักได้ประมาณ 10 กระสอบ (1 กระสอบ = 100 กิโลกรัม)

1.3 ถั่วเหลือง ในหมู่บ้านทำน้อยมาก แต่ปัจจุบันนี้ ชาวบ้านตื่นตัวกับการปลูกถั่วเหลืองมากเนื่องจากได้ราคาดี การปลูกถั่วเหลืองจะเริ่มปลูกเดือน 9 ถางหญ้าในเดือน 10 เก็บผลผลิตหรือหักถั่วในเดือน 12 โดยเฉลี่ย 4 เดือนก็สามารถให้ผลผลิตได้แล้ว

1.4 ถั่วลิสง สามารถปลูกได้ 2 รุ่น คือ ปลูกรุ่นแรกเดือน 4 รุ่นที่ 2 สามารถปลูกได้ในเดือน 9 การเก็บเกี่ยวผลผลิตสามารถทำรุ่นแรกได้ในเดือน 8 ส่วนรุ่นหลังเก็บเดือนอ้าย

นอกจากนี้ในอนาคตข้างหน้าจะมีอาชีพหลักอีก ประเภทหนึ่ง นอกเหนือจากทำไร่มันสำปะหลัง ข้าวโพด ถั่วชนิดต่าง ๆ แล้ว ก็คือ การปลูกมะม่วงหิมพานต์ ซึ่งเริ่มเมื่อเดือนธันวาคม 2529 ตัวแทนบริษัทมาบุญครอง ได้ส่งเจ้าหน้าที่มาประชุมกับชาวบ้านเกี่ยวกับการปลูกมะม่วงหิมพานต์โดยประกันราคากิโลกรัมละ 12 บาท (ประกันให้สมาชิกประมาณ

8-10 ปี) และพูดในเรื่องผลผลิตที่จะได้รับในระยะ 2 ปีแรก ประมาณ 1 กิโลกรัม/ต้น เมื่อมะม่วงอายุยืนยาวต่อไปจะได้รับผลผลิตมากขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนี้ยังให้ความช่วยเหลือในเรื่องเงินลงทุนโดยฝ่าย ธกส. ทั้งนี้ทำสัญญาในปี 2530 ซึ่งมีผู้สนใจปลูกมะม่วงหินพานต์และเป็นสมาชิก ธกส. รวมทั้งหมด 53 ราย (รายละเอียดจะกล่าวไว้ในบทที่ 6)

แหล่งรับซื้อผลผลิตของทางเกษตรกร ชาวบ้านราษฎร์สามัคคีภายหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วจะนิยมนำผลผลิตไปขายที่แหล่งรับซื้อต่อไปนี้คือ 1. ร้าน จ.เจริญพืชผล อ.เสิงสาง ในเครือของร้านนี้จะมีลานมันรวมถึง 3 ลานเป็นชาวนครราชสีมา 2. ร้านศิลป์ชัย อ.เสิงสาง 3. จุรีชัยจำกัด เป็นชาวบ้านโคกน้อยที่ย้ายไปอยู่ที่ อ.เสิงสาง 4. ธีรพงษ์พืชผล 5. พิริยพงศ์พืชผล 6. กิจเจริญพืชผล ทั้ง 6 แห่งนี้จะมีลานมันและรับซื้อผลผลิตต่าง ๆ เช่น รับซื้อมันสำปะหลัง ข้าวโพด ถั่วตระกูลต่าง ๆ และมีที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเสิงสาง นอกจากนี้ภายในอำเภอเสิงสางและเส้นทางที่จะไปบ้านโคกน้อยยังมีแหล่งรับซื้อผลผลิตอีกได้แก่ พัฒนาศูทไร, สหเจริญ, สัจจพงษ์พืชผล, ส่งเสริมการค้า นอกจากนี้แล้วยังมีแหล่งรับซื้อผลผลิตอยู่ที่บ้านโคกน้อยโนนสมบูรณ์ โดยมีรายชื่อดังนี้

1. นายแดงหรืออาแป๊ะ "หลักขาว"	3. แจ็กโพธิ์
2. นายไค่น ดวงศรีแก้ว	4. นายจอนศรี

แต่จากคำบอกเล่าทราบว่าชาวบ้านราษฎร์สามัคคีจะนิยมขายผลผลิตให้ร้าน จ.เจริญ เนื่องจากให้ราคาค่อนข้างสูงกว่าแหล่งอื่น ๆ และมีความสัมพันธ์กับเจ้าของรถบรรทุกสินค้าในหมู่บ้านคือนายสมาน โคนสันเทียะ ดังนั้นการขายสินค้าหรือผลผลิตของชาวบ้านส่วนมากแล้วจะตามใจเจ้าของรถบรรทุก นอกจากนี้พบว่าเหตุที่นำไปขายที่ จ.เจริญ มากประการหนึ่งก็คือ ชาวบ้านสามารถยืมเงินจากทางร้าน จ.เจริญ มาใช้ก่อนล่วงหน้าได้ โดยผ่านนายสมาน โคนสันเทียะ กล่าวคือ ถ้าชาวบ้านคนใด (จะต้องมีพืชไร่ที่ทำการเพาะปลูกอยู่ในขณะนั้น) ต้องการเงินมาใช้จ่ายสามารถมาขอเงินล่วงหน้าได้ที่นายสมาน จากนั้นนายสมานก็จะไปเอาเงินอยู่ที่ลานมัน ซึ่งยอดเงินที่ให้ยืมล่วงหน้าประมาณ 400 - 1,000 บาท ครั้นเมื่อหน้าขายผลผลิต นายสมาน ก็จะบรรทุกสินค้า ไปขายที่ร้านดังกล่าว ภายหลังจากการขายผลผลิตแล้ว ก็จะมีการนำเงินที่ยืมล่วงหน้าคืนให้แก่ ทางร้านโดยไม่คิดดอกเบี้ย ยกเว้นชาวบ้านจะเป็นคนจ่ายให้เอง

สำหรับค่าขนส่งนั้นทราบว่าถ้าเป็นถั่วเหลืองโดยเหมารถไปขายที่ อ.เสิงสาง คิดอัตรากระสอบละ 10 บาท ข้าวโพดคิดกระสอบละ 13 บาท (1 กระสอบละ 100 กิโลกรัม) ส่วนมันสำปะหลังคิดเป็นเหมา กิโลกรัมละ 10 สตางค์ และภายในหมู่บ้านราษฎร์สามัคคี มีเพียงผู้รับขนส่งผลผลิตอย่างจริงจังมีเพียงนายสมาน โคนสันเทียะ ส่วนนายนิคม สิทธิเดช และนายสนั่น ทองดวง ชาวบ้านจะนิยมเหมารถของบุคคลทั้ง 2 ไปในกิจธุระมากกว่าขนส่ง

ผลผลิต และผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า เจ้าของรถสองแถวที่รับจ้างบรรทุกผลผลิตนี้ ผู้วิจัยคาดว่าน่าจะได้ "ค่านายหน้า" จากพวกพ่อค้าที่ตนนำรถบรรทุกผลผลิตเพื่อให้ชาวบ้านได้ขายสินค้าให้พ่อค้า ส่วนทางด้านข่าวสารการตลาดและราคาสินค้าการเกษตรนั้น ชาวบ้านรับรู้จากทางพ่อค้าผู้รับซื้อเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังรับรู้ข่าวสารจากทางราชการที่มีหนังสือถึงผู้นำในหมู่บ้าน แต่ข่าวสารนี้ก็จะถึงหมู่บ้านราคาสินค้าอาจมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมแล้วก็ได้ ดังนั้นโอกาสเสียเปรียบของชาวบ้านจึงมีมาก แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านยังมีโอกาสเลือกในการขายผลผลิตให้แก่พ่อค้า เนื่องจากมีพ่อค้าจำนวนมากหลายรายด้วยกัน ในเขตท้องที่ ต.โนนสมบูรณ์ และอำเภอเสิงสาง ประกอบกับการคมนาคมสะดวกในการขนส่งสินค้าไปสู่ตลาด จึงสามารถเลือกที่จะขายสินค้าให้แก่คนที่ตนต้องการได้ ยกเว้นคนที่รับเงินล่วงหน้าจากพ่อค้าที่รับซื้อผลผลิตที่จะต้องซื้อสัตว์นำสินค้ามาจำหน่ายให้พ่อค้าคนนั้น และเป็นที่น่าสังเกตว่าชาวบ้านราษฎรสามัคคี นิยมที่จะขายสินค้าให้แก่ร้าน จ.เจริญ และมักจะตามใจคนขับรถบรรทุกคือ นายสมาน ซึ่งเป็นคนที่ชาวบ้านค่อนข้างจะไว้ใจ เนื่องจากทางร้านให้ราคาดี สาเหตุที่ทางร้านให้ราคาดีและมีการให้ยืมเงิน "ล่วงหน้า" ได้ด้วยนั้น อาจเป็นเพราะว่า จำนวนผู้รับซื้อมีมากจึงมีการแข่งขันกันสูงมากในหมู่ผู้รับซื้อผลผลิต

ที่ดิน อันเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต ชาวบ้านส่วนหนึ่งได้รับการจัดสรรที่ทำกิน โดยได้รับครอบครัวประมาณละ 15 ไร่ ซึ่งจากรายชื่อของป่าไม้พบว่าทั้งหมด 138 คน (ครอบครัว) ที่ได้รับการจัดสรรหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดสรรที่ดิน ก็คือ หน่วยจัดที่ดินที่ 1 (กรมที่ดิน) กรมป่าไม้ และ กรม.อส.ทพ.2603 (โครงการ.พมพ.) ทั้งนี้ราษฎรที่จะได้รับการจัดสรรพื้นที่ทำกินจะต้องอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง โดยมีหลักฐานการติดต่อขอรับการจัดสรรดังนี้คือ

1. ใบเสียภาษีบำรุงท้องที่ (มกท.6)
2. สำเนาทะเบียนสำมะโนครัว

สำหรับผู้ที่ไม่ได้รับการจัดสรร ส่วนหนึ่งได้ใช้ที่ดินนอกเขตหรือที่เรียกว่าเขตป่าสงวนฯ ทำการเพาะปลูกพืชไร่ ทั้งนี้รวมทั้งคนที่ได้รับจัดสรรแต่ยังมีความต้องการที่ดินมากกว่าเดิม จึงเข้าไปทำในที่ป่าสงวน นอกจากนี้ บางส่วนได้ใช้วิธีเช่าที่ดินของผู้อื่นทำก่อน

ส่วนรายชื่อบริเวณที่ชาวบ้านบางส่วนบุกรุกเข้าไปทำกินนอกเขตจัดสรรหรือในเขตป่าสงวนฯ นั้น ได้แก่

1. บริเวณเขาปลวกงาม ซึ่งบริเวณเขาปลวกงามนี้ สามารถแบ่งกลุ่มที่เข้าไปทำไร่ในเขตนี้ (เฉพาะชาวบ้านราษฎรสามัคคี) มี 2 กลุ่มหรือคุ่มคือ

1.1 คຸ່ມนายลัษหรือที่หน่วยมาเลเรีย เรียกว่า "กลุ่มเผ่าลัษ" หรือนายรัตน อินทรมาศย์ (อยู่ล๊อค 5) กลุ่มเผ่าลัษนี้จากแผนที่ของหน่วยมาเลเรียที่เข้าไปสำรวจและ กำจัดยุงพบว่า มีทั้งหมด 5 ครอบครัว

1.2 คຸ່มนายหมอน ทองลา (ล๊อค 2) หรือนายสมร มีประมาณ 9-10 ครอบครัว

นอกจากนี้ยังกลุ่ม (ซຸ່ม) เผ่าหมาและกลุ่มเผ่าหงอก รวมแล้วทั้งหมดในเขاطลวงงามมีประมาณ 22 ครอบครัว

2. บริเวณเขาแผงม้า ซึ่งมีอยู่หลายครัวเรือนที่เข้าไปทำกินบริเวณดังกล่าว อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่าบริเวณทั้ง 2 แห่งที่ชาวบ้านเข้าไปทำกินนี้ชาวบ้านจะประสบปัญหา "ไข้มาเลเรีย" สูงมาก ถึงแม้ว่าทางหน่วยมาเลเรีย จาก อ.ครบุรี จะเข้ามากำจัดยุงแล้วก็ตาม

สำหรับผู้ที่เขาที่ทำกินนั้นพบว่าต้องจ่ายค่าเช่าในอัตราดังต่อไปนี้

1. ถ้าเช่าที่ดินตลอดปี คิดอัตราในราคาไร่ละ 200 บาท โดยมากแล้วมักจะเช่าปลูกรมัณสำปะหลัง เนื่องจากต้นมันสำปะหลังใช้เวลา 1 ปี จึงจะเก็บเกี่ยวผลผลิตได้

2. ถ้าต้องการเช่าครึ่งปี อัตราค่าเช่าไร่ละ 100 บาท ส่วนมากแล้วมักจะเช่าปลูกรำข้าวโพดซึ่งครึ่งปีปลูกได้ 1 รุ่น แต่ถ้าต้องการปลูกข้าวโพด 2 รุ่น อัตราค่าเช่าไร่ละ 200 บาท เนื่องจากถือว่าเช่าตลอดปีเช่นเดียวกับผู้ที่ปลูกรมัณสำปะหลัง

จากการวิเคราะห์สาเหตุของครอบครัวที่ไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง มีสาเหตุดังนี้ ประการแรก การแต่งงานภายในหมู่บ้านที่เกิดขึ้นหลังจากการจัดสรรที่ดินแล้ว ประกอบกับครอบครัวเดิมมีที่ทำกินน้อย และสมาชิกในครอบครัวมีมากจึงไม่สามารถแบ่งที่ดินซึ่งมีเพียงเล็กน้อยให้แก่ ครอบครัวใหม่ได้

ประการที่สอง เข้ามาอยู่ภายหลังการจัดสรรที่ดิน (คือหลังปี 2525) ดังนั้นจึงไม่มีทำกิน

ประการที่สาม บางครอบครัว ได้จำนำที่ดินทำกินซึ่งได้รับการจัดสรรจากทางราชการให้แก่ผู้อื่น เพราะตั้งใจจะไปหักล้างทางพงในที่ที่เป็นป่าหวงห้าม ซึ่งกรณีแบบนี้มีหลายรายด้วยกันที่นำที่ดินไปจำนำหรือให้ผู้อื่นเข้าไปทำกินในที่ของตน เนื่องจากมีหนี้สิน และหวังจะหาที่ดินทำกินใหม่ในเขตหวงห้าม เพื่อเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว

ประการที่สี่ บางครอบครัว ได้ย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่นานหลายปี แต่ไม่ได้ย้ายสำเนาทะเบียนบ้านเข้ามาก่อนปี 2525 จึงทำให้ไม่มีสิทธิได้รับการจัดสรรที่ดินทำกิน

นอกเหนือจากอาชีพทำไร่แล้ว ยังมีอาชีพอื่น ๆ อีกในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพพรอง

2. อาชีพทำนา

ชาวบ้านส่วนมากไม่มีที่ทำนา แต่จะมีที่ทำไร่ดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นมีเพียง ประมาณ 8 ครัวเรือนเท่านั้นที่มีที่นา

ส่วนที่นาของชาวบ้านเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะอยู่ทางทิศเหนือ โดยข้ามคลองลำเพี้ยกไป โดยมากแล้วมีประมาณไม่เกิน 15 ไร่ ที่นาแถบนี้มีน้ำอุดมสมบูรณ์มาก ดังนั้นราคาที่ดิน จึง สูงมากไร่ละประมาณ 8,000 - 10,000 บาท ดังเช่น นายสวัสดิ์ หนองนา ได้ซื้อที่นาแถบ ลำเพี้ยกทั้งหมด 14 ไร่ ราคาที่ซื้อ 111,000 บาท เฉลี่ยแล้วราคาไร่ละ 8,000 บาท และ จากคำบอกเล่าทราบว่าคนที่ไม่มีที่นาจะมีข้าวกินตลอดปี ส่วนชนิดของข้าวที่ปลูกทั้งข้าวเจ้า และข้าวเหนียว

นอกจากนี้จากคำบอกเล่าทราบว่า ถึงแม้ชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่มีที่นา แต่บาง ครอบครัวยังปลูกข้าวไร่ โดยใช้ที่ไร่เพาะปลูก ทำให้สามารถมีข้าวพอกินตลอดปีได้ หรือ บางครอบครัวยังกลับไปทำนาที่ภูมิลำเนาเดิมทำให้ไม่ต้องซื้อข้าวกิน แต่โดยทั่วไปแล้วชาวบ้าน ส่วนใหญ่ต้องซื้อข้าวกิน เนื่องจากไม่มีที่นาและไม่ได้ปลูกข้าวไร่ หรือปลูกแล้วไม่พอกิน นั้นเอง สำหรับราคาข้าวสารพบว่าข้าวเจ้าธรรมดา 100 กิโลกรัม เท่ากับ 600 - 700 บาท แต่ถ้าเป็นข้าวหอมมะลิ 100 กิโลกรัม ราคาประมาณ 800 บาท ถ้าเป็นครอบครัวใหญ่คือ มีสมาชิกรวม 7 - 8 คน จะบริโภคข้าวประมาณ 2 เดือน/ 3 กระสอบ

อย่างไรก็ตามอาชีพทำนาก็ จากคำบอกเล่าพบว่า สำหรับประชากรส่วนใหญ่ จะทำเป็นอาชีพรอง อาชีพหลักก็คือทำไร่

3. การปลูกพืช-ผักส่งโรงงานแปรรูป (ผักอุตสาหกรรม)

ปัจจุบันนี้การปลูกผักในประเทศไทยได้มีการพัฒนาการจากการปลูกผักเพื่อใช้ ในการบริโภค เปลี่ยนไปสู่การปลูกผักเพื่อส่งโรงงานแปรรูป (ผักอุตสาหกรรม) กันมากขึ้น สำหรับ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคหนึ่งที่มีการปลูกผักอุตสาหกรรมสำหรับส่งโรงงานแปรรูป ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 6 แห่ง 3 แห่งตั้งอยู่ในจังหวัดสกลนคร ขอนแก่น และบุรีรัมย์ รับทำ การแปรรูปทั้งมะเขือเทศและข้าวโพดฝักอ่อน

ด้วยเหตุที่มีโรงงานแปรรูปตั้งอยู่ที่จังหวัดบุรีรัมย์ ทำให้หน่วยงานรัฐได้สนับสนุน ให้เกษตรกรพื้นที่ใกล้เคียงที่ตั้งโรงงานปลูกผัก เพื่อให้ราษฎรมีรายได้จากการปลูกผัก ขาย และเป็นการเสริมรายได้ช่องทางหนึ่ง ด้วยเหตุนี้บ้านราษฎรสามัคคีจึงเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ได้รับ การสนับสนุนให้มีการปลูกผักเพื่อส่งโรงงานแปรรูปที่โรงงานโนนดินแดง อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ ผักที่ได้รับการส่งเสริมคือ

3.1 การปลูกมะเขือเทศ มะเขือเทศสามารถใช้ประกอบอาหารได้หลายอย่าง และอุดมไปด้วย วิตามินเอและซี ที่สำคัญที่สุดก็คือสามารถนำไปทำผลิตภัณฑ์ได้หลายชนิด เช่น น้ำมะเขือเทศ ซอสมะเขือเทศ ฯลฯ

ในปี พ.ศ. 2528 ชาวบ้านราษฎร์สามัคคีส่วนหนึ่งได้เริ่มปลูกมะเขือเทศเพื่อส่งโรงงานโนนดินแดง อ.ละหานทราย จ.บุรีรัมย์เป็นปีแรก มีชาวบ้านประมาณ 15 - 20 ครัวเรือน โดยทางโรงงานนำเมล็ดพันธุ์มาให้ปลูก จากนั้นชาวบ้านก็จะเพาะเมล็ดพันธุ์ เรียกว่า "เพาะกล้า" เมื่อกล้ามียายุประมาณ 25-30 วัน จึงจะนำไปปลูกในแปลงเกษตรของหมู่บ้าน

ราคาเมล็ดพันธุ์ที่ทางโรงงานนำมาให้ปลูกชดเชย 40 บาท/ไร่ นอกจากนี้ยังมีปุ๋ยสูตร 15 ส่วนการขายผลผลิตจะรวมกลุ่มในหมู่บ้านผู้ปลูกมะเขือเทศ โดยมีตัวแทนของกลุ่มเป็นผู้นำผลผลิตไปส่งที่โรงงาน ราคาปีแรกก็โลกรั่มละ 1 บาท สำหรับการบรรจุนั้นจะบรรจุลงในถุงปุ๋ย ติดชื่อและชั่งน้ำหนัก ผลผลิตของตนไว้ ตัวแทนในการนำส่งโรงงานคือ ผู้ใหญ่บ้าน ผลจากการปลูกมะเขือเทศในปีแรกนั้นทราบว่า มีหลายคนที่ขายผลผลิตไม่คุ้มกับการลงทุน จึงเป็นหนี้ทางโรงงาน ในปีแรกมีรายชื่อดังนี้คือ

ส่วนสาเหตุที่ขาดทุนเนื่องจากในปีดังกล่าว มีหลายหมู่บ้านด้วยกันที่ได้ ปลูกมะเขือเทศเป็นผลให้มีผลผลิตเป็นจำนวนมาก ดังนั้นราคามะเขือเทศจึงต่ำและชาวบ้านบางส่วนไม่มีรถนำไปส่งโรงงานและไม่รวมกลุ่มขาย จึงนำไปขายที่ตลาดซึ่งผลที่ตลาดทั้งอำเภอมีแต่ มะเขือเทศเช่นกัน ราคาที่ตลาดเพียงกิโลกรัมละ 50 สตางค์ ดังนั้นจึงประสบกับการขาดทุน

3.2 การปลูกข้าวโพดฝักอ่อน หมายถึงข้าวโพดที่ฝักถูกเก็บในขณะที่ยังอ่อน อยู่โดยไหมพิ้งโผล่และเกสรตัวเมียยังไม่ได้รับการผสมจึงยังไม่มีเมล็ดเมื่อนำไปปอกเปลือกและดึ่งไหมออกแล้ว จะได้แกนของข้าวโพดที่อ่อนและมีรสหวานสามารถนำไปประกอบอาหารได้ และนอกจากนี้ที่สำคัญที่สุดคือ ข้าวโพดฝักอ่อน สามารถใช้บรรจุกระป๋องเป็นข้าวโพดฝักอ่อน กระป๋องได้อีกด้วย ส่วนวิธีการปลูกและดูแลรักษาเช่นเดียวกับข้าวโพดชนิดอื่น ๆ แต่ต่างตรงที่มีอายุการเก็บเกี่ยวสั้น ภายในระยะเวลาเพียง 60-70 วัน ก็หมดรุ่น

จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านราษฎร์สามัคคีเริ่มปลูกข้าวโพดฝักอ่อน เมื่อปี 2528 โดยทางโรงงานโนนดินแดง นำเมล็ดพันธุ์มาให้ชาวบ้านปลูกส่วนอัตราราคาเมล็ดพันธุ์ กิโลกรัมละ 13 บาทในบางปีถึง 15 บาท โดยใช้เมล็ดพันธุ์ประมาณ 3 กิโลกรัม/ไร่ บางครั้งถ้าต้องการปลูกให้ได้จำนวนมาก โดยหยอดลงหลุมที่มีระยะห่างกันไม่มาก ต้องใช้ถึง 5 กิโลกรัมต่อ 1 ไร่ ส่วนปุ๋ยใช้ประมาณ 1 กระสอบ/3 ไร่ ราคากระสอบละ 320 บาท

สำหรับพันธุ์ที่เหมาะสมในการทำเป็นข้าวโพดฝักอ่อนก็คือ พันธุ์รังสิต 1 และพันธุ์ไพโอเนียร์แต่ถ้าไม่สามารถหาเมล็ดพันธุ์ได้ ชาวบ้านอาจจะใช้พันธุ์ข้าวโพดสำหรับเลี้ยงสัตว์

คือพันธุ์สุวรรณ 1 และสุวรรณ 2 แทน ส่วนพื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกนั้น จะใช้แปลงเกษตรกรรมของหมู่บ้านเป็นหลัก ทั้งนี้คนที่ต้องการปลูกจะต้องมาลงชื่อแสดงความประสงค์ที่จะปลูกและจำนวนพื้นที่ที่ต้องการปลูกได้ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน

การดูแลรักษาและระยะเวลาการปลูกก็คือ มีน้ำให้อย่างสม่ำเสมอในฤดูแล้ง ถอดยอดตัดดอกตัวผู้ออกเมื่ออายุได้ 45 วัน จะช่วยให้ได้ฝักสดที่เก็บเกี่ยวได้เร็วขึ้นและช่วยให้ได้ฝักมากขึ้น การใส่ปุ๋ยใส่สองครั้งตอนก่อนปลูกและเมื่อต้นสูงประมาณ 50 ซม.อายุการเก็บเกี่ยวประมาณ 48 - 50 วันหลังปลูก ช่วงเก็บเกี่ยวประมาณ 7 - 10 วันดังนั้นข้อจำกัดของการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนก็คือ มีการใช้แรงงานเพิ่มขึ้นมากกว่าการปลูกข้าวโพดชนิดอื่น ๆ คือต้องมีการตัดดอกตัวผู้ออกเมื่อมีอายุได้ประมาณ 45 วัน และต้องเก็บเกี่ยวประจำทุกวันในช่วง 7 - 10 วัน เพราะถ้าทำเร็วไปหรือช้าไป จะไม่ได้มาตรฐานตามที่โรงงานต้องการ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้หมู่บ้านราษฎร์สามัคคีมีการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนจำนวนน้อยราย เนื่องจากข้อจำกัดของข้าวโพดฝักอ่อนมีมากและต้องใช้แรงงานมากในการปลูกและเก็บเกี่ยว รวมทั้งมีข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่เพาะปลูก กล่าวคือ แต่ละครอบครัวปลูกได้ไม่มากนักเนื่องจากแรงงานไม่เพียงพอนั่นเอง

เมื่อเก็บผลผลิตได้แล้ว กลุ่มผู้ปลูกก็จะส่งให้ผู้ใหญ่บ้านนำไปขายโดยทางผู้ใหญ่คิดค่านายหน้า 1 บาท/ข้าวโพด 1 กิโลกรัม นอกจากนี้กลุ่มผู้ผลิตข้าวโพดยังต้องจ่ายค่ารถโดยคิดค่ารถ 1 บาท/ข้าวโพด 1 กิโลกรัมเช่นกัน ส่วนราคาข้าวโพดที่ขายได้ในปีแรก กิโลกรัมละ 20 บาท ปี 2530 ราคาลดเหลือกิโลกรัมละ 18 บาท และปี 2531 รุ่นแรกที่ปลูกช่วงเดือนเมษายน - มิถุนายน ราคาลดต่ำกว่าปีที่แล้ว กิโลกรัมละ 17.50 บาท รุ่นที่ 2 ที่ปลูกเมื่อเดือนกรกฎาคม - กันยายน ราคา กิโลกรัมละ 17 บาท สำหรับผู้ที่ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนนี้มีประมาณ 20 - 30 ราย ๆ ละ 2 ไร่ ในพื้นที่แปลงเกษตรกรรมรวมของหมู่บ้าน

4. การปลูกหม่อน-เลี้ยงไหม

ชาวบ้านราษฎร์สามัคคีส่วนหนึ่งรู้จักการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมาตั้งแต่อยู่ภูมิลำเนาเดิมก่อนที่จะย้ายมาอยู่ในเขตอำเภอเสิงสาง ครั้นเมื่ออพยพเข้ามาหาที่ทำกินอันอุดมสมบูรณ์กว่าหมู่บ้านเดิม ชาวบ้านส่วนนี้ก็ยังคงปลูกหม่อนเลี้ยงไหม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อขายเส้นไหมดิบ ผู้ริเริ่มในการเลี้ยงไหมคือ นางคุณ ไชงรัมย์ หรือชื่อที่เรียกกันทั่วไปในหมู่บ้านว่า "แม่ใหญ่หวาน" ซึ่งมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่จังหวัดยโสธร แต่มาแต่งงานอยู่ที่จังหวัดบุรีรัมย์กับนายเรียน ไชงรัมย์ ครั้นต่อมานางคุณและครอบครัวได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านราษฎร์สามัคคีเพื่อหาที่ทำกินโดยทำอาชีพหลักคือทำไร่ข้าวโพดและมันสำปะหลัง ในปี พ.ศ.2519 นางคุณได้นำไหมพันธุ์พื้นเมืองมาจากอำเภอสตึก จ.บุรีรัมย์ โดยนำเอาฝักหลอดจำนวน 100 ฝัก

มาขยายพันธุ์และเลี้ยงในปีนั้น นับแต่นั้นเป็นต้นมาเพื่อนบ้านที่มาพบเห็นการเลี้ยงใหม่ของนางคุณ ได้ขอพันธุ์มาขยายเลี้ยงบ้าง อย่างไรก็ตามการเลี้ยงใหม่ในระยะแรกยังมีไม่มากนัก ทั้งนี้เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่เน้นความสนใจที่การทำไร่มากกว่า

เมื่อ พ.ศ. 2523-2524 ทหารได้นำโครงการหม่อนไหมเข้ามาในหมู่บ้านราชบุรีสามัคคี (ช่วงนั้นยังไม่มีกรย้ายบ้าน) โดยให้ความช่วยเหลือในลักษณะเงินยืมเป็นเงินกู้รายละ 2,000 บาท จำนวน 1 ราย และให้กู้รายละ 1,000 บาท จำนวน 2 ราย รวมเงินที่ให้กู้ยืมทั้งหมด 4,000 บาท จุดมุ่งหมายที่ให้กู้ยืมเงินนี้เพื่อให้ผู้กู้นำเงินไปปลูกหม่อนและขยายแปลงหม่อน

ผลจากการปล่อยเงินให้กู้ยืมช่วงดังกล่าว หน่วยงานที่รับผิดชอบไม่ได้เงินคืน ทั้งนี้มีสาเหตุประการหนึ่งก็คือ การไม่ติดตามผลงานอย่างจริงจังของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ หลังจากที่ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ราษฎรแล้ว

เมื่อปี พ.ศ. 2526 ชาวบ้านราชบุรีสามัคคีได้อพยพจากที่เดิมมาอยู่ที่ใหม่ (บริเวณปัจจุบันนี้) เนื่องจากบริเวณหมู่บ้านเดิมถูกเวนคืนเพื่อใช้เป็นสถานที่ก่อสร้างเขื่อนลำปายมาศ ผลจากการย้ายหมู่บ้านนี้ ทำให้หมู่บ้านได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนมากขึ้น โครงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเป็นโครงการหนึ่งที่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกในปีเดียวกันกับการย้ายบ้าน โดยได้รับความช่วยเหลือจากโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง (พ.ม.พ.) ในรูปของทุนอุดหนุนการเลี้ยงไหม โดยให้เป็นวัสดุเพื่อทำห้องเลี้ยงไหม คิดเป็นมูลค่า 6,000 บาท/คน จำนวนผู้ยืมเงินมีทั้งหมด 10 ราย เมื่อผู้ยืมเงินขายผลผลิตจากไหมได้จะต้องจ่ายเงินคืนให้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อนำเงินจำนวนดังกล่าวมาเป็นทุนหมุนเวียนสำหรับผู้ที่ต้องการเลี้ยงไหมรายต่อไป อย่างไรก็ตามผลของโครงการนี้ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก กล่าวคือ การเก็บเงินคืนเพื่อมาเป็นทุนหมุนเวียนสำหรับผู้ที่ต้องการเลี้ยงไหมรายใหม่ไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้กู้เก่ามากนักขณะเดียวกันผู้นำที่สานต่อในเรื่องนี้ก็ให้ความสนใจน้อย รวมทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบและเป็นผู้ริเริ่มโครงการขาดการติดตามผลงานอย่างจริงจัง

การจัดการและรายชื่อผู้ที่เลี้ยงไหมในปัจจุบัน

การจัดการทางด้านการผลิต นับตั้งแต่การปลูกหม่อน-เลี้ยงไหม-สาวไหม รวมทั้งการขายเส้นไหมนั้นทราบว่า เป็นหน้าที่ของสตรีแทบทุกชั้นตอน ยกเว้นการก่อสร้างห้องเลี้ยงไหมที่เป็นหน้าที่ของแรงงานฝ่ายชาย สาเหตุที่สตรีมีบทบาทในการเลี้ยงไหม อาจจะเนื่องมาจากลักษณะของงานที่ถือว่าการเลี้ยงไหม สาวไหมเป็นงานของสตรีประกอบกับจุดมุ่งหมายในการเลี้ยง ที่ไม่ได้ถือว่าการเลี้ยงไหม เป็นอาชีพหลัก หากแต่เป็นอาชีพเสริมที่ทำรายได้ให้แก่ครอบครัวในยามว่าง

พันธุ์หม่อน-ไหม

หม่อน : เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า อาหารไหมมีเพียงอย่างเดียวคือใบหม่อน ซึ่งเป็นไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้น เป็นพืชที่ชอบดินร่วนปนทรายเพราะดูดซึมน้ำได้ดี เป็นดินที่มีลักษณะค่อนข้างจะเป็นด่าง และมักจะปลูกในที่ดอนมากกว่าที่ลุ่มเพราะหม่อนไม่ชอบน้ำขัง (กรมวิชาการเกษตร, 2523:4) สำหรับลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านพบว่าตั้งอยู่บนที่ราบค่อนข้างสูงหรือที่เรียกว่าเนิน (แต่เป็นลักษณะเนินที่ค่อนข้างกว้าง) ส่วนลักษณะของดินนั้นเป็นดินประเภทแลตโตซอลสีแดง เหลือง อันเป็นดินเก่าที่เกิดจากตะกอนที่น้ำจืดพามาทับถม ลักษณะพื้นที่จะสูง ๆ ต่ำ ๆ เป็นลูกคลื่นอยู่ที่ราบชั้นบันไดเก่า อยู่เป็นหย่อมปะปนกับดินประเภทอื่นบ้าง ชั้นบนเป็นดินร่วนปนทรายสีแดงหรือสีแดงปนเหลือง (รัตนารุจิรกุล, 2525 : 117) ซึ่งลักษณะเช่นนี้ใช้ทำการเพาะปลูกได้บ้างถ้ามีการบำรุงรักษา สำหรับบริเวณพื้นที่ในการปลูกหม่อนของชาวบ้านจะใช้สวนหลังบ้าน และนอกจากนี้ยังมีเพียงน้อยรายที่ปลูกหม่อนบนพื้นที่แปลงหม่อนประจำหมู่บ้าน สำหรับสาเหตุที่นิยมปลูกหม่อนบริเวณหลังบ้านน่าจะเนื่องมาจากความสะดวกในการเก็บเกี่ยวและขนส่งหม่อนมายังโรงเลี้ยงไหม ซึ่งตั้งอยู่บริเวณเดียวกับบ้าน

ไหม : พันธุ์ไหมนับเป็นส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งในการเพิ่มผลผลิตรังไหม เมื่อแรกเริ่มเลี้ยงไหมคือปี พ.ศ. 2519 ได้ใช้พันธุ์พื้นเมืองที่นำมาจาก อ.สตึก จ.บุรีรัมย์ ครั้งต่อมา ปี พ.ศ. 2526 มีการย้ายหมู่บ้านมาอยู่บริเวณปัจจุบัน ทางราชการได้มีการอบรมผู้เลี้ยงไหมและแนะนำพันธุ์ไหมที่ชาวบ้านเรียกว่า "พันธุ์เกษตร" หรือ "พันธุ์หลวง" ผลปรากฏว่าชาวบ้านเลี้ยงอยู่ระยะหนึ่งจึงหันกลับมาเลี้ยงพันธุ์พื้นเมืองเหมือนเดิม สาเหตุที่เลิกเลี้ยงพันธุ์หลวงเนื่องจาก พันธุ์หลวงเลี้ยงยากกว่าพันธุ์พื้นเมือง ต้องดูแลเอาใจใส่มากกว่าพันธุ์พื้นเมือง ทำให้เสียเวลาในการทำงานประเภทอื่น ประกอบกับต้องหมั่นพ่นยาเพื่อป้องกันโรคให้แก่ตัวไหม ทำให้ผู้เลี้ยงเกิดอาการแพ้ยาและนอกจากนี้ผู้เลี้ยงต้องหมั่นรักษาความสะอาดร่างกายก่อนเข้าโรงเลี้ยงไหม ผลที่สุดลุ่มผู้เลี้ยงไหมได้กลับหันมาเลี้ยงพันธุ์พื้นเมืองตามเดิม เพราะเหตุคือเลี้ยงง่ายเพียงแต่เก็บใบหม่อนมาเลี้ยง วันละ 3 ครั้งเท่านั้น ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อสังเกตประการหนึ่งคือ ชาวบ้านยังยึดติดกับการเลี้ยงแบบเดิมมาก ทั้งที่พันธุ์พื้นเมืองให้ผลผลิตต่ำในขณะที่ต้นทุนในการผลิตหน่วยอาจเท่ากันกับการเลี้ยงไหมที่ ทางราชการแนะนำ ทั้งนี้เพราะไหมพันธุ์พื้นเมืองมีความสามารถในการเปลี่ยนอาหารไปเป็นประโยชน์ได้น้อยกว่า ส่วนพันธุ์ที่ทางราชการแนะนำจะให้ผลผลิตคือ รังไหมที่มีคุณภาพดีกว่า ส่วนการสาวไหมนั้นหมายถึงการดึงเส้นใยออกจากรังไหม สำหรับกลุ่มเลี้ยงไหมบ้านราษฎร์สามัคคีใช้การสาวไหมแบบพื้นเมือง คือใช้หม้อต้มธรรมดาซึ่งวิธีนี้นำรังไหมใส่ลงในหม้อแบบง่าย ๆ โดยคนที่สาวไหมคอยควบคุมอุณหภูมิด้วย จากการสังเกตพบว่าเส้นไหมที่ชาวบ้านสาวนี้ มีลักษณะเป็นเส้นไหมที่หยาบและเส้นค่อนข้างใหญ่รวมทั้งบางครั้งมีปมปม

ด้วย เมื่อสาวเสร็จก็จะนำเส้นไหมที่สาวได้มาเข้าเครื่องกรอ เพื่อรวบรวมเส้นไหมดิบไปขายต่อไป

ตลาดขายเส้นไหม

ชาวบ้านราษฎร์สามัคคีส่วนมากจะขายเส้นไหมที่ทำเสร็จแล้วให้ แก่พ่อค้าในตลาดบ้านโคกน้อย จากนั้นพ่อค้าเหล่านี้ก็จะรวบรวมส่งต่อให้แก่อพ่อค้าทั้งต่างอำเภอและในอำเภอที่ให้ราคาดี ซึ่งส่วนมากจะขายให้แก่อพ่อค้า อ.ปรางค์ชัย การขายเส้นไหมนี้จะยึดถือน้ำหนักของเส้นไหมเป็นสำคัญ สำหรับราคาไหมปี 2531 ประมาณกิโลกรัมละ 550-570 บาท ทั้งนี้ขึ้นกับสถานที่ที่จำหน่ายไหม กล่าวคือ ถ้าจำหน่ายอยู่ที่บ้านคนเลี้ยงไหม โดยพ่อค้าคนกลางเข้ามารับซื้อ ราคาที่ขายจะต่ำกว่าการนำไหมไปขายที่ร้านพ่อค้าคนกลาง ทั้งนี้เพราะพ่อค้าคนกลางคิดค่าขนส่ง ส่วนรายชื้อพ่อค้าที่ชาวบ้านนิยมขายไหมได้แก่ นายบัวและนางน้อย ทั้งสองคนอยู่ที่บ้านโคกน้อย สำหรับพ่อค้าที่รับซื้อไหมในหมู่บ้านยังไม่มียกเว้นเมื่อปีที่ผ่านมาคือ พ.ศ. 2530 มีครูที่โรงเรียนบ้านราษฎร์สามัคคี ชื่อนายสุวิทย์ ทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางรับซื้อไหมจากชาวบ้านแต่ทั้งนี้ผู้ที่ขายไหมให้แก่ นายสุวิทย์ จะได้รับเงินภายหลังจากที่นายสุวิทย์นำไหมไปจำหน่ายแล้วเท่านั้น ผลก็คือชาวบ้านไม่นิยมจำหน่ายไหมให้แก่ นายสุวิทย์ เนื่องจากได้เงินเข้าประกอบกับการชั่งไหมที่ตาชั่งของนายสุวิทย์มักจะเที่ยงเกินกว่าปกติ ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าจะเสียเปรียบ ปัจจุบันครูสุวิทย์ได้ย้ายกลับภูมิลำเนาเดิมเมื่อเดือนพฤษภาคม 2531 เป็นอันว่าพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้านที่รับซื้อไหมในขณะนี้ยังไม่มี

อาจกล่าวได้ว่า ชาวบ้านยังคงยึดติดกับการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหมพันธุ์พื้นเมืองเดิม ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะได้ส่งเสริมโดยการนำพันธุ์ไหมเข้ามาเผยแพร่ ซึ่งพันธุ์ไหมนี้ชาวบ้านทราบดีว่าให้ผลผลิตสูงในขณะที่ต้นทุนอาจไม่แตกต่างกันมากนัก และนอกจากนี้จำนวนหม่อนในการเลี้ยงไหมยังไม่พอเพียง เนื่องจากชาวบ้านส่วนมากปลูกหม่อนบริเวณหลังบ้านตนเอง ในขณะที่มีแปลงเกษตรสำหรับปลูกหม่อนแต่ไม่ไปปลูก เพราะไม่สะดวกในการเก็บผลผลิตและการขนส่งมีที่โรงเลี้ยงไหม ดังนั้นควรหาวิธีการหรือมาตรการที่เหมาะสมให้ชาวบ้านปลูกหม่อนลงในแปลงหม่อนดังกล่าว

5. อาชีพเลี้ยงสัตว์

จากการศึกษาพบว่าสัตว์เลี้ยงในบ้านราษฎร์สามัคคีมีไม่มากชนิดนัก ชาวบ้านส่วนใหญ่เลี้ยงควายมากกว่าวัว ผู้เลี้ยงวัวมีเพียง 3 รายเท่านั้น ในขณะที่ผู้เลี้ยงควายมีถึง 23 รายจุดประสงค์ของการเลี้ยงวัวมีไว้เพื่อขายและใช้งาน (สำหรับเทียมล้อหรือเกวียนเพื่อชักลากไม้) ส่วนควายนั้นชาวบ้านจะเลี้ยงไว้เพื่อขาย และเพื่อให้เขาสำหรับไถนาชาวบ้านส่วนใหญ่ที่มาเช่าควายในหมู่บ้านราษฎร์สามัคคีคือชาวบ้านโคกน้อย ซึ่งหมู่บ้านโคกน้อยนี้จะมีผู้ที่ทำนามากกว่าชาวบ้านราษฎร์สามัคคี โดยมีอัตราค่าเช่าดังนี้คือ ควายที่มีขนาดใหญ่ ค่าเช่าไถ

นาในอัตราข้าวเปลือก 10 กระสอบ/ตัว แต่ถ้าควายตัวเล็ก ค่าเช่าเป็นข้าวเปลือก 7-8 กระสอบ/ตัว ส่วนการจ่ายค่าเช่านั้นจะจ่ายให้ภายหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิต

นอกเหนือจะซื้อควายมาเลี้ยงแล้ว ยังมีบางครอบครัวรับเลี้ยงควายของผู้อื่น กล่าวคือ เมื่อปี พ.ศ.2529 มีครูจาก อ.พยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้นำควายมาให้ผู้ใหญ่หลักซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านในเขตตำบลโนนสำราญ จัดการแจกจ่ายควายให้แก่คนที่ผู้ใหญ่หลักไว้ใจเพื่อให้ช่วยเลี้ยงควาย ดังนั้นผู้ใหญ่หลักจึงทำหน้าที่คล้ายนายหน้าหรือผู้ประสานงานนั่นเอง การแจกจ่ายครั้งนี้มีชาวบ้านราษฎร์สามัคคีได้รับเลี้ยงควายจำนวน 3 รายด้วยกัน โดยมีข้อตกลงดังนี้คือ

1. ถ้าตัวเมีย 2 ตัว ตกลูกปีเดียวกัน ให้แบ่งลูกควายระหว่างคนเลี้ยงและเจ้าของควายคนละ 1 ตัว
2. ถ้าตัวเมีย 1 ตัว ตกลูกตัวแรกคนเลี้ยงควายจะได้ก่อน ปีถัดมาเจ้าของควายจึงจะเป็นฝ่ายได้ลูก
3. สำหรับวัวตัวผู้ถ้ามีการซื้อ-ขาย เงินที่ได้จะต้องแบ่งให้คนเลี้ยงครึ่งหนึ่ง
4. ถ้าหากมีผู้ที่ต้องการมาเช่าควาย ก็สามารถเช่าควายได้ให้ตกอยู่แก่ผู้เลี้ยง นอกจากนี้ผู้เลี้ยงควายสามารถใช้แรงงานควายได้ฟรี แต่ทั้งนี้ผู้เลี้ยงจะต้องดูแลรักษาควายให้ดี ถ้าควายเจ็บป่วยต้องแจ้งให้นายหลักที่ตำบลโนนสำราญทราบเพื่อที่นายหลักจะได้แจ้งให้เจ้าของควายทราบต่อไป และถ้าเวลาหมอมามาฉีดวัคซีนให้แก่สัตว์ในหมู่บ้านจะต้องนำควายมารับวัคซีนด้วย

นอกเหนือจากนี้ยังมีควายของโครงการธนาคาร "โค-กระบือ" ในเขตพื้นที่พัฒนาเพื่อความมั่นคง (พมพ.) จำนวน 4 ตัว โดยมอบให้ชาวบ้าน 2 ราย ทำหน้าที่เลี้ยงและให้เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อำเภอทำหน้าที่ดูแลควบคุม

สำหรับผลประโยชน์ที่ผู้เลี้ยงจะได้ก็คือ ลูกตัวที่ 1 ให้เป็นของทางราชการลูกตัวที่ 2 ให้เป็นของคนเลี้ยง ซึ่งจะทำเช่นนี้สลับกันไป สำหรับลูกที่ออกมาเป็นตัวผู้ เมื่อใดถ้าหากต้องการขายจะต้องนำเงินส่งคลัง ส่วนคนเลี้ยงควายเมื่อได้ลูกควายแล้ว หากต้องการขายก็ได้แต่มีเงื่อนไขว่าจะต้องกระทำภายหลังจากที่ควายตัวนั้น อายุหลัง 18 เดือนไปแล้ว และนอกจากนี้ผู้เลี้ยงสามารถใช้แรงงานจากควายได้ฟรี ส่วนการดูแลสุขภาพของควายนั้น ทุก 6 เดือน/ครั้ง เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์จากอำเภอจะเข้ามาฉีดวัคซีนให้แก่ ควายโครงการ รวมทั้งควายของราษฎรในหมู่บ้านอีกด้วย

การเลี้ยงเบ็ด-ไก่ สัตว์เลี้ยงทั้ง 2 ชนิดนี้ นิยมเลี้ยงทั่วไป โดยมากเป็นพันธุ์พื้นเมือง จุดมุ่งหมายเลี้ยงไว้เพื่อขายและบริโภคในครัวเรือน นอกจากนี้ยังพบว่าชาวบ้านส่วนหนึ่งจะเลี้ยงไก่ไว้โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อไว้สำหรับเล่นการพนันคือเลี้ยงไก่ชนนั่นเอง

เป็นที่น่าสังเกตว่าในหมู่บ้านราษฎรสามัคคี แทบจะไม่มีการเลี้ยงหมูเนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้มีอาชีพทำนา ดังนั้นจึงขาดรำข้าวที่ใช้เลี้ยงหมู

6. อาชีพรับจ้าง ได้แก่

6.1 รับจ้างรายวัน : หนทางสุดท้ายที่เหลืออยู่สำหรับชาวบ้านที่ยากจนจะเป็นที่พึ่งได้ก็คือการรับจ้าง ซึ่งจะรับจ้างทั้งในและนอกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการรับจ้างปลูกและดูแลพืชผลการเกษตรรวมทั้งเก็บเกี่ยวผลผลิต โดยมีอัตราค่าจ้างประมาณ 10-40 บาท/วัน ในช่วงที่มีความต้องการแรงงานสูงค่าจ้างประมาณ 40-45 บาท/วัน เนื่องจากแรงงานขาดแคลน อย่างไรก็ตามแรงงานรับจ้างในหมู่บ้านมีเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีครัวเรือนประมาณครึ่งหนึ่งของหมู่บ้านที่ไม่มีที่ดินทำกินและหลายครอบครัวถึงแม้จะมีที่ดินทำกินก็ตามแต่ก็มิฐานะยากจน ดังนั้นหนทางที่ดีที่สุดก็คืออาชีพรับจ้างนั่นเอง

มีหลายครอบครัวด้วยกันที่รับจ้างแล้วไม่สามารถหาเงินเลี้ยงครอบครัว ได้พอเพียง อย่างเช่นครอบครัวของนายฉ้อ น มวยแก่ง มีบุตร 5 คน สองคนสามีภรรยา มีอาชีพรับจ้างค่าแรงที่ได้รับรวมทั้ง 2 คน 60 บาท/วัน เงินที่ได้ต้องนำไปซื้อข้าวกิโลละ 8-9 บาท จำนวนที่รับประทาน 3 มื้อ/วัน ต้องใช้ข้าวประมาณ 2 กิโลกรัม/ 7 คน/วัน ดังนั้นครอบครัวนี้จึงไม่มีเงินเหลือเก็บและจะไม่สามารถทานอาหารได้ครบ 3 มื้อ/วันได้ ถ้าคนใดคนหนึ่งในครอบครัวเกิดเจ็บป่วยหรือไม่มียานให้ทำ ดังนั้นลูก ๆ ของนายฉ้อ น จึงเป็นโรคขาดอาหาร

6.2 รับจ้างก่อสร้างบ้าน งานลักษณะดังกล่าวนี้กล่าวได้ว่าต้องอาศัยความชำนาญซึ่งมักจะมีอายุประมาณ 30 ปีขึ้นไปมากกว่าวัยรุ่น เมื่อมีการก่อสร้างบ้านก็มักจะจ้างช่างก่อสร้าง ซึ่งอยู่ภายในหมู่บ้านที่มีความชำนาญ และมีผลงานเป็นที่ยอมรับว่าทำได้เรียบร้อยและประณีตกว่าคนอื่น ๆ คนที่ทำอาชีพนี้ได้แก่ นายหล้า พันธุ์โสภะ ได้รับงานสร้างบ้านจากนายสนั่น ทองดวง โดยรับเฉพาะลาดพื้นและก่ออิฐบล็อก ในราคา 1,800 บาท โดยร่วมกับเพื่อนอีก 2 คน ใช้เวลาทำ 2 - 3 วันก็แล้วเสร็จ สำหรับวัสดุก่อสร้างนั้นเจ้าของจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมด หรือนายหล้า ดวงศรี รับจ้างนางกรรมนิการ์ คำพันธุ์ชนะ ก่ออิฐและลาดปูนในราคา 2,300 บาท (จะเห็นได้ว่า อาชีพรับจ้างสร้างบ้านนี้สามารถทำรายได้ดีให้แก่ผู้ประกอบอาชีพทางหนึ่ง นอกเหนือจากอาชีพหลัก)

6.3 งานประเภทขนส่ง เป็นงานที่คนในหมู่บ้านที่เป็นเจ้าของรถบรรทุกเล็ก ดำเนินกิจการรับส่งผลผลิตหรือรับเหมาโดยสารเฉพาะกิจ มีชาวบ้านที่ดำเนินกิจกรรมประเภทนี้น้อยมาก เนื่องจากไม่มีเงินทุนในการซื้อรถบรรทุก ดังนั้นผู้ดำเนินกิจการประเภทนี้ ส่วนมากจะมีฐานะดี และรายได้จากงานประเภทนี้ดีเนื่องจากเป็นเงินสดในหมู่บ้านมีผู้ดำเนินกิจการนี้ 3 รายอัตราค่าจ้างเพิ่มขึ้นกับประเภทของงานและสถานที่ เช่น ค่ารถเหมาไปไร่ (ทั้งใกล้

และไกล) ไปและกลับเที่ยวละ 100 บาท เหมามาอำเภอเสิงสางเที่ยวละ 70-100 บาท ส่วนไปอำเภอครบุรีเที่ยวละ 300 บาท ถ้าหากเหมามาไปจังหวัดนครราชสีมา 4 ล้อเล็ก ค่าเหมาย่างน้อย 400 บาท ถ้าคิดเป็นคน ๆ ละ 100 บาท (จำนวนอย่างน้อย 10 คน) รถขนาด 6 ล้อ ถ้า 40 คนขึ้นไปคิดคนละ 50 บาท นอกจากนี้ยังมีงานขนส่งอีกประเภทหนึ่งคือ เมาเที่ยวรับจ้างขนส่งสินค้า จำนวนเที่ยวในหมู่บ้านมีเพียง 5 เล่ม คนที่มีเที่ยวเหล่านี้ไม่ได้หมายความว่าจ้างจะต้องเลี้ยงวัว เพื่อใช้เทียมเที่ยว คนที่ต้องการขนส่งสินค้า อาจมาขอเช่าหรือยืมเที่ยวไปก็ได้

7. อาชีพค้าขาย : ร้านค้า

เป็นการเปิดร้านค้าขายสินค้าต่าง ๆ ที่เป็นความต้องการของชาวบ้าน อาจเรียกร้านค้าประเภทนี้ว่า **ร้านค้าของชำ** มีสินค้าต่าง ๆ ขายได้แก่ ยารักษาโรค เครื่องปรุงอาหาร สุรา น้ำอัดลม ผงซักฟอก สบู่ ยาสีฟัน ขนมเค้ก ผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ น้ำแข็ง เครื่องนุ่งห่ม ของใช้ส่วนตัว และน้ำมันเชื้อเพลิง เช่น น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ ไม้ตะเกียบ และน้ำมันสำหรับรถยนต์และจักรยานยนต์ และอาหารสำเร็จรูป หรือแม้แต่สินค้าทางการเกษตร เช่น พันธุ์พืชต่าง ๆ รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตรบางอย่างด้วย โดยสินค้าเหล่านี้ ส่วนหนึ่งพ่อค้าจะเดินทางไปซื้อมาจากตัวจังหวัดหรือตัวอำเภอ แต่ส่วนมากแล้วจะรับสินค้ามาจากร้านค้าที่บ้านโคกน้อยโนนสมบูรณ์ได้แก่

- **ร้านก๊วยหน้าพานิช** เจ้าของร้านเป็นชาวอำเภอโนนสูง จากคำบอกเล่าของเจ้าของร้านทราบว่าภายหลังจากการแต่งงานได้ไปตั้งหลักแหล่งค้าขายที่อำเภอหนองกี่ นานถึง 10 ปี จึงย้ายมาอยู่ที่บ้านโคกน้อยได้ 2 ปี ขายของเบ็ดเตล็ด น้ำมันสำหรับรถยนต์ พันธุ์พืชและยังขายอาหารเช่น ก๋วยเตี๋ยว ผัดไทย ข้าวผัดชนิดต่าง ๆ (แต่เดิมชาวบ้านโคกน้อยจะไปซื้อสินค้ามาขายโดยซื้อจากหนองกี่ทั้งนี้ระยะทางห่างกันเพียง 32 กิโลเมตร ครั้นเสิงสางได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อประมาณ 5 - 6 ปีที่ผ่านมา ชาวบ้านแถบนี้จึงหันมาซื้อสินค้าที่ อ.เสิงสาง แทน) และทางร้านก๊วยหน้าฯ ตลอดเวลาที่อยู่ อ.หนองกี่ ได้ขายสินค้าส่งให้กับชาวบ้านโคกน้อยมาตลอด ลักษณะเด่นของร้านนี้คือ ปัจจุบันเป็นตัวแทนจำหน่ายน้ำแข็งทั่วตำบลโนนสมบูรณ์ โดยจำหน่ายดังนี้ น้ำแข็ง 1 ก๊ก (มี 5 มือ) ราคาจำหน่ายชนิดส่ง 12 บาท ถ้าคิดเป็นมือ ๆ ละ 3 บาท โดยรับมาจาก อำเภอเสิงสางอีกทอดหนึ่ง ส่วนอำเภอเสิงสางเองก็รับมาจากอำเภอปักธงชัยอีกทอดหนึ่ง สำหรับสินค้าอื่น ๆ นั้นทางร้านก๊วยหน้าฯ รับมาจาก อ.เสิงสาง, นครราชสีมา และกรุงเทพฯ แต่จากการสอบถามทางร้านและชาวบ้านแถบนี้ทราบว่า ทางร้านยังคงขายส่งบ้างแต่ไม่ใช่ชนิดปล่อยเครดิตหรือสินเชื่อ

- **ร้านสวัสดิ์เภสัช** เจ้าของร้านเป็นชาวกรุงเทพฯ และเป็นชาวจีนที่ย้ายมาอยู่ที่บ้านโคกน้อย-โนนสมบูรณ์ เมื่อประมาณปี 2517 ระยะเวลาที่เข้ามาจำหน่ายยารักษาโรค ต่อมาได้ค้าขายเหล่า 40 ตีกรี และเหล่าชนิดต่าง ๆ รวมทั้งสินค้าอุปโภค-บริโภค อาจกล่าวได้ว่าร้านสวัสดิ์เภสัชนี้ เป็นร้านค้าเดียวที่คุมกิจการร้านค้าย่อยในหมู่บ้านต่าง ๆ แถบหมู่บ้านปางไม้, บ่อสิง, หนองปรือ, วงค์ลำ, ลำไชง, หนองกาด โนนอำนาจและบ้านราษฎร์สามัคคี โดยทางร้านสวัสดิ์ฯ ได้ปล่อยเครดิตให้แก่ คนที่ต้องการเปิดร้านในหมู่บ้านต่าง ๆ แต่ร้านเหล่านี้จะต้องจ่ายเงินผ่อนเป็นรายวัน ซึ่งทุก ๆ วันจะมีตัวแทนจากทางร้านสวัสดิ์ไปส่งสินค้าที่ทางร้านค้าในหมู่บ้านต้องการ และขณะเดียวกันก็จะเก็บเงินเชื่อรายวันด้วย ส่วนวิธีการปล่อยเครดิตหรือสินเชื่อนี้ก็คือ ทางร้านจะให้สินค้าต่าง ๆ เช่น สบู่ ยา สีสัน ผงซักฟอก ฯลฯ แก่ร้านค้าย่อยในหมู่บ้านจำนวนมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือของพ่อค้ารายย่อย โดยปล่อยตั้งแต่ราคา 3,000 - 1 หมื่นบาท ถ้าปล่อยสินค้าประมาณ 3,000.- จะเก็บเงินรายวัน ๆ ละ 200 บาท ถ้าปล่อยสินเชื่อ 5,000 บาท จะเก็บรายวัน ๆ ละ 300 บาท ถ้า 1 หมื่นบาทจะเก็บรายวันประมาณ วันละ 500 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงและทางร้านจะบวกดอกเบี้ยเข้าไปในราคาที่จะต้องตามเก็บว่าจะต้องเก็บทั้งหมดกี่วัน ส่วนสินค้าที่ทางร้านสวัสดิ์ฯ ไม่ปล่อยสินเชื่อ คนที่ต้องการซื้อจะต้องซื้อด้วยเงินสดก็คือเหล่า 40 ตีกรี และแม่โขงรวมทั้งเหล่าชนิดต่าง ๆ เหตุที่ไม่ปล่อยสินเชื่อเนื่องจากใน ต.โนนสมบูรณ์นี้ สินค้าที่ขายดีมากที่สุดคือเหล่า ดังนั้นจึงต้องการเงินสดเพื่อใช้หมุนเวียนในการซื้อ - ขาย จำหน่ายสินค้า

ส่วนสินค้าของร้านรับมาจาก จังหวัดนครราชสีมา และบางครั้งก็มีรถจากบริษัท มาส่งถึงที่บ้านโคกน้อย ได้แก่ บริษัทสหพัฒน์ปิโตรเลียม จำกัด บริษัทลิเวอร์พูล ฯลฯ โดยทางบริษัท จะปล่อยสินเชื่อ ให้แก่ทางร้านเป็นเวลา 1 เดือน ดังนั้นทางร้านสวัสดิ์จึงสามารถ นำสินค้าจากบริษัทเหล่านี้ไปจำหน่ายโดยปล่อยสินเชื่อได้อีกทอดหนึ่ง

- **ร้านบริสุทธิ์** ตรงข้ามร้านสวัสดิ์ อยู่ที่โคกน้อย เช่นกัน สินค้าที่จำหน่ายเช่นเดียวกับร้านอื่น ๆ แต่ปล่อยเครดิตหรือสินเชื่อน้อยกว่าร้านสวัสดิ์

และจากการศึกษาพบว่าร้านค้าในหมู่บ้านราษฎร์สามัคคี มีจำนวนทั้งสิ้น 9 ร้าน ซึ่งเป็นลูกค้าของร้านสวัสดิ์ฯ แทบทั้งสิ้น

และร้านที่มีคนซื้อมากมีอยู่ 4 แห่งด้วยกันคือ ร้านของนางจำปี เล่ามา ร้านของนางสมจิตร เทียนพิมาย ร้านของนายสี หนองนา และร้านของนายสนั่น ทองดวง เนื่องจากมีสินค้าจำนวนมากชนิด และเป็นที่น่าสังเกตว่าร้านค้าทุกแห่งในหมู่บ้าน ล้วนแต่ทำไร่ควบคู่ไปกับการค้า

อาชีพการหาของป่านี้ เริ่มมีมานานแล้วตั้งแต่ช่วงแรกที่อพยพเข้าสู่บริเวณ ต.โนนสมบูรณ์ และถือว่าเป็นอาชีพรองที่เสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว ในบางครั้งอาจทำ รายได้ดีกว่าอาชีพหลัก “ของป่า” ที่ชาวบ้านแถบนี้กระทำกันและมีการซื้อขายกันมาก ได้แก่

1. สัตว์ป่า สัตว์ป่าที่จับมาขายส่วนมาก ได้แก่ นกชนิดต่าง ๆ ที่นิยมและได้ ราคาดีคือ นกแก้ว นกขุนทอง และนกเขา นอกจากนี้ยังมี ไก่ฟ้า ไก่ป่า กระรอก กระแต หมูป่า วิธีการจับสัตว์ ส่วนมากใช้วิธี นำบ่วงดักสัตว์ บางครั้งก็ใช้ตาข่ายจับสัตว์ก็มี ทั้งนี้จะต้อง ใช้เวลาจับสัตว์ประมาณ 2-3 วัน หรืออาจมากกว่านี้ก็มี ระยะเวลาทั้งหมด (รวมไป-กลับ) รวม 7-10 วัน จึงจะกลับบ้านได้ ส่วนราคาสินค้าสัตว์ป่าที่ซื้อขายกันในหมู่บ้านก็แตกต่างกันไปตามชนิดของสัตว์ป่าที่จับได้ เช่น นกขุนทอง ราคาตัวละ 300-350 บาทกระเจตมูลี่ 150 บาท ไก่ป่าไก่ฟ้า ตัวละ 400 บาท เป็นต้น

2. พืชสมุนไพร ชาวบ้านราษฎรสามัคคีส่วนมาก จะนิยมหาพรรณไม้ชนิดที่เรียกว่า “ไม้หอม” การบรรจุไม้หอมส่วนใหญ่จะใช้ถุงปุ๋ยบรรจุ ครั้นตอนพลบค่ำจะหาหรือบางคน อาจใช้รถจักรยานบรรทุกเข้าหมู่บ้าน กลุ่มที่หาพรรณไม้นี้ส่วนมากจะไปกันเป็นกลุ่มประมาณ 5 - 7 คน เนื่องจากไม้หอมเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างมาก จึงมักขายได้ในราคาสูง

พ่อค้าคนกลางที่รับซื้อของป่า มีดังนี้

1. พ่อค้าในหมู่บ้าน ได้แก่ เจ้าของร้านค้าที่นักหาของป่าจะต้องเอาเสบียงจากร้านเหล่านี้ไป ครั้นเมื่อหา “สินค้า” กลับมาได้แล้วจะต้องนำมาขายให้แก่ร้านค้าที่พวกนักหาของป่าเอาเสบียงไป หลังจากนำสินค้ามาขายแล้วจะมีการหักค่าใช้จ่ายกว่าเสบียงที่เอาไปในหมู่บ้านมีร้านค้าที่รับซื้อสินค้า “ของป่า” 3 ราย

2. พ่อค้าจากภายนอกหมู่บ้าน ส่วนมากแล้วเป็นชาวบ้านโคกน้อย ชื่อ นายโสภณ ครั้นเมื่อพ่อค้าท้องถิ่นทั้งจากภายในและภายนอกหมู่บ้านซึ่งเป็นชาวบ้านใกล้เคียง รับซื้อสินค้า “ของป่า” ไว้แล้ว พ่อค้าเหล่านี้จะทำหน้าที่เพียงพ่อค้า “คนกลาง” เท่านั้น จากนั้นจะมีพ่อค้าจาก จ.นครราชสีมา และกรุงเทพฯ เข้ามารับซื้อที่บ้านคนกลางท้องถิ่นอีกทอดหนึ่ง

9. งานอื่น ๆ

ที่ไม่สามารถจัดรวมเข้ากับลักษณะของงานที่ได้กล่าวมาแล้วได้แก่

9.1 การเผาถ่านเป็นงานส่วนตัว โดยอาศัยวัตถุดิบจากป่ารอบ ๆ หมู่บ้าน เพื่อใช้ในครัวเรือน ถ้าหากเหลือจึงจะขาย ส่วนใหญ่แล้ว ถ้าหากขายก็จะขายภายในหมู่บ้าน โดยผู้ที่ซื้อจะต้องไปซื้อที่บ้านผู้ขาย สำหรับราคาของถ่านนั้นไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับฤดูกาล เช่น หน้าฝน ราคาของถ่านมักจะแพง ราคาประมาณ 50 - 60 บาท แต่ถ้าหน้าแล้งราคา ประมาณ 40 - 45 บาท

9.2 โรงสีข้าว ในหมู่บ้านมีโรงสีข้าวอยู่ 1 แห่ง ตั้งอยู่ลึอก 10 เป็นของชาวบ้านโคกน้อยบทบาทของโรงสีข้าวแห่งนี้มีอิทธิพลน้อยมากต่อหมู่บ้าน เนื่องจากชาวบ้านราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทำไร่ ผู้ที่ทำงานมีประมาณเพียง 8 ครอบครัวเท่านั้น ดังนั้นโรงสีแห่งนี้จะรับสีข้าวจากชาวบ้านโคกน้อย (ซึ่งหมู่บ้านนี้มีการทำนามากพอสมควร)

9.3 บุคคลที่มีความชำนาญเกี่ยวกับพิธีไสยศาสตร์ สามารถทำการทำนายสาเหตุที่เกิดขึ้น การปัดรังควาญ และเป็นผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ทำพิธีบางพิธี ผู้ทำหน้าที่นี้คือนายสมศรี ธรรมนิยม

9.4 การเลื่อยไม้เถื่อนขาย ส่วนมากจะทำเป็นกลุ่ม มีผู้นำในหมู่บ้านบางคนร่วมมือกันขายไม้เถื่อน และนอกจากนี้ยังมีพ่อค้าในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นนายทุนเงินกู้รวมทั้งรับซื้อของป่า รับซื้อ-ขายไม้ด้วย อัตราการขายไม้ในหมู่บ้าน เสาดันละ 500 - 700 บาท ไม้แผ่นหนา 1 นิ้ว ยาว 6 ศอก (ศอกละ 20 นิ้ว) ราคา 60 บาท

การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

การเมืองเป็นระบบย่อยระบบหนึ่งภายในระบบใหญ่คือ ระบบสังคมส่วนความหมาย คำว่าการเมืองเองก็ยังไม่เป็นที่ยุติแน่นอนในบรรดานักวิชาการทางรัฐศาสตร์ นักวิชาการบางท่านอาจพิจารณาการเมืองในแง่ของอำนาจ บางท่านเห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องของการจัดสรรแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมเป็นต้น อย่างไรก็ตามการเมืองนั้นเป็นกลุ่มกิจกรรมกลุ่มหนึ่งของมนุษย์ ภายในกิจกรรมการเมืองมีองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ มากมาย สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นการศึกษาทางการเมืองในประเด็นต่อไปนี้ คือ

1. โครงสร้างอำนาจทางการเมือง
2. การจัดตั้งหมู่บ้าน อพป. บ้านราษฎรสามัคคี
3. การควบคุมทางสังคมและขัดแย้งในชุมชน

1. โครงสร้างอำนาจทางการเมือง

สำหรับหมู่บ้านราษฎรสามัคคี พอที่จะจัดรายชื่อกลุ่มผู้นำได้ดังนี้

1. ผู้นำแบบทางการ สืบประวัติรายชื่อผู้นำนับตั้งแต่บ้านราษฎรสามัคคีตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณเขื่อนลำปลายมาศจนกระทั่งย้ายมาอยู่ที่บริเวณปัจจุบัน ผู้นำประเภทนี้มีทั้งหมด 3 คน คือ นอกเหนือจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านที่ถือว่าเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการแล้ว คณะกรรมการหมู่บ้านก็จัดเป็นผู้นำประเภทนี้ด้วย

2. ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ ในกลุ่มผู้เฒ่า-ผู้แก่ที่ถือว่าเป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการนั้น ในหมู่บ้านนี้เห็นได้ไม่ชัดเจนนัก เนื่องจาก ประการแรก เป็นหมู่บ้านจัดตั้งซึ่งมีอายุของหมู่บ้านเพียง 6 ปีเท่านั้น ประกอบกับประการที่สองก็คือ ภูมิหลังของประชากรมาจากที่ต่าง ๆ หลายจังหวัดด้วยกัน ดังนั้นความสำคัญของกลุ่มอาวุโส (ผู้เฒ่า-ผู้แก่) จึงมีน้อย การนับถือระหว่างกลุ่มเครือญาติจึงมีน้อยไปด้วย หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ผู้อาวุโสมีบทบาทในชุมชนน้อยหรือเป็นแรงยึดเหนี่ยวของชุมชนน้อยมาก อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า การนับถือผู้อาวุโสยังคงมีบ้างแต่ค่อนข้างจะจำกัดอยู่ในกลุ่มเครือญาติและภูมิลำเนาเดิม ได้แก่ กลุ่มจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้เฒ่า-ผู้แก่ที่กลุ่มนี้นับถือ คือนายเรียน โขงรัมย์ มัคทายกเก่า นางหวาน โขงรัมย์ นางแดง นิยมชาติ กลุ่มที่เคยอยู่แถบลำน้ำเพี้ยก และภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัดนครราชสีมาจะนับถือนายที เทียมวงศ์ ส่วนกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งเป็นกลุ่มเล็ก ๆ และมาจากภูมิลำเนาต่างกัน ยังไม่ปรากฏว่านับถือผู้ใดในกลุ่มผู้อาวุโสในชุมชน คงต้องใช้เวลาสักกระยะหนึ่ง เพื่อรอการผสมกลมกลืนระหว่างกลุ่มต่าง ๆ

2. การจัดตั้งหมู่บ้านอพ.บ้านราษฎรสามัคคี (อพ. - อาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง)

บ้านราษฎรสามัคคีเมื่อครั้งตั้งอยู่บริเวณเขื่อนลำปลายมาศ ในระยะแรกยังไม่มีผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านนี้อยู่ในเขตการปกครองของท้องถิ่นอื่น และยังประสบปัญหาหลายอย่างเช่น ปัญหาการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อน ปัญหาความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ปัญหาการทำงานที่มีลักษณะต่างคนต่างทำและปัญหาผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งเริ่มมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 และมีมากขึ้นในปี พ.ศ. 2516-2518 และได้ดำเนินการทางการเมืองในทุกรูปแบบ เช่นการปลุกระดมมวลชน การหาแนวร่วมจัดตั้ง จากคำบอกเล่าทราบว่า ช่วงปี พ.ศ. 2516-2518 นั้น คริวเรือนของบ้านราษฎรสามัคคีมีประมาณ 80 ครอบครัว ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์มาจากภูเขาทิศใต้ของหมู่บ้าน เข้ามาครั้งแรกจำนวน 4 คน ชาย 2 คน หญิง 2 คน ช่วงนั้นที่หมู่บ้านมีงานศพพอดี ผู้ก่อการร้ายฯ กลุ่มนี้เน้นการปลุกระดมมวลชนและการหาแนวร่วมจัดตั้ง หลังจากปลุกระดมมวลชน 1 คืน จึงกลับฐานที่ตั้งซึ่งอยู่บนภูเขาทางทิศใต้ หลังจากนั้นสายลับฝ่ายรัฐบาลก็นำความเข้าแจ้งหน่วยงานราชการผลที่ตาม

มาก็คือ ทางราชการได้ให้อาหารจำนวน 15 กระบอกลง (กระบอกลง 5 นัต) ไว้ต่อสู้ และ ขณะเดียวกันทหารและตำรวจก็เข้ามาเคลื่อนไหวกว และให้ความคุ้มครองราษฎรมากขึ้น มีการดำเนินการทางจิตวิทยาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีเจ้าหน้าที่มาเยี่ยมเยียนหมู่บ้านมากขึ้น อย่างไรก็ตามถึงแม้เจ้าหน้าที่ของรัฐจะเข้ามาดำเนินการให้ความคุ้มครองแก่ราษฎรแล้วก็ตาม จากการที่มีข่าวลือว่า ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์จะเข้าโจมตีหมู่บ้านเป็นผลให้เกิดการอพยพโยกย้ายกลับภูมิลำเนาเดิมเป็นจำนวนมากหรือบางครั้งก็ย้ายมาอยู่ที่บ้านโคกน้อยในสมบูรณ จากคำบอกเล่าของชาวบ้านทราบว่าข่าวลือการเข้าโจมตีหมู่บ้านนี้มี 2 ครั้ง ทำให้มีการอพยพออกจากหมู่บ้าน 2 ครั้งใหญ่ ๆ ด้วยกัน ภาษาที่ชาวบ้านเรียกก็คือ “แตกบ้าน” อย่างไรก็ตามฝ่ายผู้ก่อการร้ายฯ ก็ไม่เคยโจมตีหมู่บ้าน ยกเว้นการปะทะกับฝ่ายเจ้าหน้าที่ทหารหลายครั้งด้วยกัน และโจมตีค่ายทหารประมาณ 5-6 ครั้ง

การปะทะกันระหว่างฝ่ายเจ้าหน้าที่กับฝ่ายผู้ก่อการร้ายโดยเฉพาะช่วง พ.ศ. 2518-2520 นี้ เป็นผลให้ราษฎรต้องเลิกทำไร่ชั้วระยะหนึ่งหรือถ้าหากทำก็ทำได้น้อยมาก เพราะความปลอดภัยในชีวิตมีน้อย

อย่างไรก็ตามหมู่บ้านราษฎรสามัคคีในช่วงดังกล่าวยังไม่ได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอพยพ. ส่วนหนึ่งอาจเนื่องจากแผนงานของรัฐที่จะสร้างเขื่อนลำปลายมาศที่จำเป็นจะต้องย้ายหมู่บ้านราษฎรสามัคคีออกจากพื้นที่ ภายหลังจากมีการย้ายหมู่บ้านมาอยู่บริเวณปัจจุบันและเป็นหมู่บ้านจัดตั้ง (หมู่บ้านป่าไม้) อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานที่สำคัญคือ กรมป่าไม้ กรมที่ดิน กรมการปกครอง และโดยเฉพาะกองทัพภาคที่ 2 ประกอบกับเป็นหมู่บ้านที่เคยถูกอิทธิพลของฝ่ายผู้ก่อการร้ายเข้าแทรกซึม รวมทั้งมีผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านจำนวนหนึ่ง และเป็นหมู่บ้านชายแดนติดต่อกับเขตจังหวัดปราจีนบุรี และใกล้ประเทศเขมร ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้จึงเป็นไปได้ว่าเพื่อความมั่นคงของหมู่บ้านและของประเทศ ทางราชการจึงได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้าน อพยพ. ขึ้น เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2527

3. การควบคุมทางสังคมและความขัดแย้งในชุมชน

3.1 การควบคุมทางสังคม

การควบคุมทางสังคมเกี่ยวข้องกับกระบวนการต่าง ๆ ที่ใช้เพื่อให้สมาชิกในสังคมประพฤติตนให้สอดคล้องกับธรรมเนียมปฏิบัติหรือกฎเกณฑ์ร่วมกัน ดังนั้นสังคมจึงต้องหาวิธีการมาคอยควบคุมบังคับให้บุคคลรักษาระเบียบให้ได้ วิธีการต่าง ๆ ที่ช่วยรักษาระเบียบสังคม หลังจากทีบุคคลได้เรียนรู้และเข้าใจกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ แล้ว อาจสรุปได้ดังนี้ (พิทยา สายหู, 2526:113-118)

1. พลังอำนาจที่เหนือกว่าของบุคคลที่เราต้องสัมพันธ์ด้วยในขณะนั้นได้แก่ พ่อแม่กับลูก ครูกับนักเรียน หัวหน้ากับลูกน้อง ฯลฯ ที่ฝ่ายหนึ่งมีความสามารถให้คุณให้โทษได้

2. อำนาจของธรรมเนียมประเพณี ซึ่งก็คือพลังอำนาจของคนอื่นในชุมชนที่มีจำนวนมากกว่าตัวเราหรือครอบครัวของเราแต่ไม่มีการมอบอำนาจสิทธิในการควบคุมบังคับแก่บุคคลใดหรือกลุ่มใดให้เป็นตัวแทนที่ชัดเจนของสังคม

3. อำนาจของกฎหมาย ซึ่งก็คือระเบียบข้อบังคับของสังคมทำนองประเพณีที่อ้างบังคับได้เช่นกัน โดยเป็นอำนาจของชุมชนหมู่มาหรือสังคมที่อยู่เหนือบุคคลแต่มีน้ำหนักมากขึ้นเพราะกฎหมายเป็นคำสั่งของตัวแทนผู้มีอำนาจเต็มของสังคมที่รู้ได้เป็นตัวตน และสังคมมอบอำนาจให้ใช้กำลังขู่เชิญบังคับสมาชิกผู้ละเมิดได้

4. อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ศาสนาหรือมาตรการอันได้แก่ เทพเจ้า เทวดา เจ้าพ่อ เจ้าแม่ ภูติผีปีศาจ ฯลฯ ความเชื่อเหล่านี้สามารถเป็นพลังบังคับให้บุคคลปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของระเบียบสังคมได้เช่นกัน

5. อำนาจของมโนธรรม คือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีในจิตใจของตัวเอง (ของแต่ละบุคคล)

สำหรับการควบคุมทางสังคมของหมู่บ้านราชบุรีสามัคคีนั้นพบว่า ครอบครัวเป็นกลุ่มสังคมหนึ่งที่มีความผูกพันทางอารมณ์กันอย่างลึกซึ้งในระหว่างสมาชิกครอบครัว ครอบครัวจะเป็นที่สนองความต้องการของสมาชิกให้มีความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัยและมีความสุขทางใจ ฯลฯ ส่วนการควบคุมทางสังคมที่นำมาใช้ในครอบครัวของหมู่บ้านราชบุรีสามัคคีนั้นพบว่า ครอบครัวเริ่มตั้งแต่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม นับตั้งแต่ การกิน การนอน การขับถ่ายในชีวิตวัยต้นของสมาชิก วัยต่อมาเด็กจะเริ่มเรียนรู้วัฒนธรรมจากบิดามารดาและผู้ใหญ่คนอื่น ๆ ในครอบครัว โดยใช้ภาษาเป็นสื่อ ซึ่งภาษานี้ขึ้นอยู่กับครอบครัว ถ้าภายในครอบครัวพูดภาษาไทยบุตรที่เกิดมาภายหลังก็จะพูดภาษาไทยตามบิดา-มารดาเช่นเดียวกับ ครอบครัวใดที่พูดภาษาไทยอีสานบุตรที่เกิดมาภายหลังก็จะพูดภาษาไทยอีสาน ดังนั้นครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อแนวคิดและพฤติกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกเป็นอันมาก และเมื่อสมาชิกได้ปฏิบัติตามกลไกการขัดเกลาทางสังคมที่ครอบครัวกำหนดขึ้น เขาก็มีสิทธิได้รับรางวัล เช่น คำชมเชย ฯลฯ แต่ถ้าทำผิดก็จะมีการใช้การควบคุมซึ่งได้แก่ การลงโทษที่นิยมกันในหมู่บ้านก็คือ การบ่น ว่ากล่าว ตักเตือน ดุด่า และการเขียนตี ครั้นเมื่อลูกโตขึ้นครอบครัวก็จะมีการสอนให้สมาชิกรู้จักงานอาชีพ เช่น ปลูกพืชไร่ เลี้ยงไม้ วิธีหาอาหารตามธรรมชาติ สำหรับลูกสาวนอกเหนือจากฝึกงานอาชีพแล้วยังต้องทำหน้าที่ หุงหาอาหาร ซักผ้า ดูแลทำความสะอาดบ้าน และเลี้ยงน้อง

ระบบอาวุโสในหมู่บ้านราชบุรีสามัคคีไม่ค่อยมีบทบาทในการควบคุมทางสังคมของชุมชนมากนัก เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ประชากรมีภูมิลำเนาจากที่ต่าง ๆ กัน ประกอบกับเป็นชุมชนที่เพิ่งตั้งใหม่ ดังนั้นระบบอาวุโสจึงมีบทบาทในการควบคุมทางสังคมน้อย จะมีบ้างก็เฉพาะในกลุ่มเครือญาติเท่านั้น

โรงเรียน เมื่อเด็กโตประมาณ 5 - 6 ขวบก็จะเริ่มเข้าโรงเรียน โรงเรียนก็จะทำหน้าที่สอนในเรื่องกิจกรรมต่างๆ เช่น ให้อ่านหนังสือ การทำความเคารพผู้ใหญ่ การใช้คำเพราะ ๆ การปลูกฝังให้รักชุมชนและประเทศชาติ ตลอดจนการให้การศึกษา ดังนั้นเมื่อเข้าไปในหมู่บ้านจะพบว่า ถ้าครูเดินผ่านเด็กนักเรียนก็จะพบว่าเด็กจะหยุดทำความเคารพครู อย่างไรก็ตามเนื่องจากครูทั้งหมดในโรงเรียนมีภูมิลำเนามาจากภาคต่าง ๆ ของประเทศหรือเราอาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งก็คือ ครูไม่ใช่คนท้องถิ่น ประกอบกับที่พักของครูส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่งคือหมู่บ้านโคกน้อย ดังนั้นบทบาทในการควบคุมสังคมของครู จึงจำกัดอยู่เฉพาะในหมู่เด็กนักเรียนเป็นส่วนมาก

อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งได้แก่ ศาลเจ้าปู่ นั้นจะมีบทบาทในการควบคุมทางสังคมโดยเฉพาะในกลุ่มที่เคยอาศัยอยู่แถบลำเพียวก่อน ส่วนอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือกันเป็นจำนวนมากกว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ก็คืออนุสาวรีย์ย่าโม โดยปีหนึ่ง ๆ จะมีการจัดงานฉลองย่าโม ซึ่งถือได้ว่าอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีส่วนช่วยควบคุมทางสังคมได้ทางหนึ่ง

นอกจากนี้ยังมีกฎเกณฑ์ที่ตั้งโดยคณะกรรมการหมู่บ้านได้แก่ การห้ามยิงปืน ซึ่งมีข้อยกเว้นในงานศพ จันทูปราดา ถ้าฝ่าฝืนจะมีโทษปรับดละ 50 บาท อย่างไรก็ตามก็ยังมีกรณีฝ่าฝืนเช่น เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2531 เวลา 11.00 น. มีชาวบ้านยิงปืนขึ้นฟ้าที่หน้าบ่อนไก่ (ตรงข้ามบ้านผู้ใหญ่บ้าน) จากนั้นก็ขับรถจากไปเขาปลอวงงาม หรือในวันเดียวกัน มีชาวบ้านขับจักรยานชนเด็ก ทำให้ญาติของเด็กไม่พอใจจึงยิงปืนชุกกลางหมู่บ้านเป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มาตรการควบคุมทางสังคมนี้ใช้ไม่ได้ผลนัก

3.2 ความขัดแย้ง การวิวาทและคดีความในหมู่บ้าน

จากการศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้ง การวิวาท และคดีความที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านราษฎรสามัคคีนั้น พบที่จะจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ตามสาเหตุของความขัดแย้ง

ประเภทแรก เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน ได้แก่ ความเกินเลยของพฤติกรรมส่วนบุคคล การชิงดีชิงเด่นระหว่างชายหนุ่มในเรื่องหญิงสาว ฯลฯ ความขัดแย้งประเภทดังกล่าวเกิดขึ้นในหมู่บ้านอยู่เสมอตัวอย่างเช่น (จากสมุดบันทึกที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน) เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2526 จากสมุดบันทึกของผู้ใหญ่บ้านทำให้ทราบว่ามีการล่วงเกินทางเพศ ฝ่ายหญิงได้รับความเสียหาย ได้ไปแจ้งความที่บ้านผู้ใหญ่บ้านทางฝ่ายผู้ใหญ่บ้านได้เรียกทั้ง 2 ฝ่ายมาตกลงกัน โดยฝ่ายชายยินยอมเสียเงินค่าทำขวัญเป็นเงิน 3,500 บาท จึงมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพื่อมิให้ฝ่ายชายกระทำอีก

นอกจากนี้แล้ว ยังมี ความขัดแย้งระหว่างบุคคลถึงขั้นทำร้ายร่างกายด้วย

เป็นที่สังเกตว่าผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการของหมู่บ้านเป็นผู้ที่มีบทบาทในการตัดสินยุติความขัดแย้ง ส่วนผู้เฒ่า-ผู้แก่แทบจะไม่มีบทบาทแต่อย่างใด สาเหตุที่ผู้อาวุโสหรือผู้เฒ่า-

ผู้แก่มิบทบาทน้อยหรือแทบจะไม่มีเลยนั้น เนื่องจากบ้านราชวรวิหารสามัคคีเป็นหมู่บ้านใหม่ ประกอบกับภูมิหลังของครัวเรือนที่มาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้นก็มาจากที่ต่าง ๆ กัน การนับถือระหว่างกลุ่มเครือญาติจึงมีน้อย ด้วยเหตุนี้ผู้ที่มีบทบาทในการตัดสินใจความจึงอยู่ที่ผู้นำแบบทางการ

อย่างไรก็ตามจากกรณีที่ผู้วิจัยได้เข้าไปอาศัยอยู่ในหมู่บ้านระยะหนึ่งนั้น ทำให้พบว่าความขัดแย้งประเภทนี้ (หรือประเภทอื่น ๆ) ผู้นำแบบทางการหรือแบบไม่เป็นทางการก็ไม่สามารถจะยุติความขัดแย้งได้ในบางกรณี เนื่องจากคู่อริไม่ได้้นำความเข้าร้องเรียนต่อทางการหรือผู้นำในหมู่บ้าน

นอกจากนี้ยังมีความขัดแย้ง การวิวาทและคดีความ อันเนื่องมาจากเรื่องของผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ จากการศึกษาพบว่า ในหมู่บ้านมีการลักเล็กขโมยน้อยเกิดขึ้นอยู่เสมอ ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในระแวกเดียวกัน สาเหตุของความขัดแย้งนี้ ไม่ใช่เพราะความยากจนอย่างเดียว แต่เป็นเพราะความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจที่อิทธิพลของ "เงิน" เข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของชาวบ้านสูง

สำหรับวิธีการยุติหรือคลี่คลายความขัดแย้ง นอกเหนือจากปล่อยให้ไปตามกฎหมายบ้านเมืองโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดำเนินการแล้ว ชาวบ้านยังใช้วิธีการทางไสยศาสตร์เข้าช่วยด้วย ตัวอย่างเช่น เมื่อกรณีเงินหาย ชาวบ้านผู้เสียหายจะไปหาหมอธรรมเพื่อให้ทำนายว่าใครคือขโมย หมอธรรมได้บอกรูปร่างลักษณะของขโมย ซึ่งมีผู้อยู่ในข่ายต้องสงสัย 4 ราย แต่ทั้งหมดไม่ยอมรับสารภาพ จึงมีการให้ผู้ต้องสงสัยดื่มน้ำสาบานและกลืนข้าวสารเป็นต้น

ข้อที่น่าสังเกต

ประการแรก ความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาท เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ส่วนใหญ่แล้วจะมีผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ให้คำแนะนำ การประนีประนอม และการตัดสินชี้ขาดดังนั้นจะเห็นได้ว่า หน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้รักษากฎหมายมีมาก การที่ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจมากนี้ (อาจเนื่องจากตำแหน่งเป็นที่มาของผลประโยชน์ทางด้านต่าง ๆ) อาจนำมาซึ่งการช่วงชิงตำแหน่งและในที่สุดก็เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งได้เหมือนกัน

ประการที่สอง ผลของการตัดสินไม่ว่าจะเป็นคดีความประเภทชกต่อย ทำร้ายร่างกาย การผิดประเวณี ซึ่งเป็นการล่วงเกินพฤติกรรมส่วนบุคคล ส่วนใหญ่แล้วการชดใช้ค่าเสียหายจะออกมาในรูปของตัว "เงิน"

ประเภทที่สอง ความขัดแย้งอันเกี่ยวเนื่องมาจากรื่องการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้แก่

- ความขัดแย้งเนื่องมาจากการเปลี่ยนตัวผู้นำทางศาสนา ซึ่งมีสาเหตุมาจากผู้นำทางศาสนาองค์เดิมกับผู้นำในชุมชนมีความเห็นแตกต่างในบางประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ในที่สุดผู้นำทางศาสนาองค์เดิมซึ่งย้ายออกจากหมู่บ้านทำให้กลุ่มญาติโยมส่วนหนึ่งที่มีความศรัทธาต่อผู้นำทางศาสนาองค์เดิมไม่พอใจผู้นำชุมชนความไม่พอใจนี้ได้แสดงออกในหลายรูปแบบด้วย เช่น การชูปชิตินทาผู้นำ การไม่ให้ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ หรือแม้แต่การไปทำบุญที่วัดน้อยลง ฯลฯ

- ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการบริหารงานบางโครงการต้องประสบความล้มเหลวของคณะกรรมการบางท่านทำให้ชาวบ้านไม่พอใจและมีข้อเคลือบแคลงสงสัย เช่น ธนาคารข้าวและเมล็ดพันธุ์ ร้านค้าประจำหมู่บ้าน (ศูนย์สาธิตตลาด) ฯลฯ

- ความขัดแย้งเกี่ยวเนื่องกับพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่น่าไว้วางใจ เช่น เงินบำรุงลือค กล่าวคือ ได้มีข้อตกลงภายในคณะกรรมการหมู่บ้านว่า ถ้าหากมีการซื้อขายที่ดินเกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ผู้ซื้อ-ขาย จะต้องจ่ายเงินบำรุงท้องที่ให้แก่หมู่บ้านจำนวน 1,000 บาท เพื่อใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน แต่ปรากฏว่าผู้นำบางคนมีพฤติกรรมเกี่ยวกับการบริหารทางด้านการเงินยังเป็นที่ยังสงสัยของชาวบ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านได้เช่น ไม่ได้นำเงินมาไว้ที่งานการคลัง เป็นต้น

- ความขัดแย้งเกี่ยวกับเรื่องโทรทัศน์ขาว-ดำ ขนาด 20 นิ้ว ที่โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคง มอบให้แก่หมู่บ้าน เพื่อให้ราษฎรในหมู่บ้านได้มีโอกาสทราบถึงข่าวสารต่าง ๆ ผู้นำในชุมชนได้นำไปตั้งไว้ที่บ้านของตน การตั้งไว้ที่บ้านดังกล่าว ทำให้ผู้เสียหายประโยชน์หรือคณะกรรมการหมู่บ้านกล่าวคำครหาผู้นำชุมชนได้

ส่วนการคลี่คลายในเรื่องเหล่านี้ยังไม่มีรูปแบบที่แสดงออกที่ชัดเจนส่วนใหญ่เป็นความขัดแย้งแบบแอบแฝงการแสดงออกซึ่งความไม่พอใจอาจ ได้แก่ ชูปชิตินทา การไม่ให้ความร่วมมือในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ดังนั้นความขัดแย้งประเภทนี้จึงเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งต่อการพัฒนาชุมชน

ลักษณะการพัฒนาของหมู่บ้าน

บ้านราษฎรสามัคคีนับตั้งแต่ตั้งหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา หมู่บ้านได้รับการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ อย่างไม่หยุดยั้ง โดยมีหลายฝ่ายที่ได้ร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งในที่นี้ได้แยกหัวข้อเกี่ยวกับการพัฒนาดังนี้

1. องค์กรภายนอกหมู่บ้านกับงานพัฒนา
2. โครงการที่สถาบันภายในหมู่บ้านริเริ่มและพัฒนาตนเอง

1. องค์การภายนอกหมู่บ้านกับงานพัฒนา

1.1 โครงการหรือกิจกรรมที่องค์การภายนอกหมู่บ้านนำเข้ามาพัฒนา มีหลายโครงการด้วยกัน โดยเริ่มตั้งแต่ปีที่ตั้งหมู่บ้านคือ พ.ศ.2526 จนกระทั่งปัจจุบัน

โครงการปี พ.ศ.2526

- โครงการปลูกรั้วกระถินและปลูกผักสวนครัว ปี พ.ศ.2526 ซึ่งเป็นปีแรกสุดของการตั้งหมู่บ้าน สำนักงานเกษตรอำเภอ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์) ได้ให้พันธุ์กระถินมาปลูกเพื่อทำรั้วบ้านในแต่ละบ้าน โดยแจกพันธุ์ให้แก่ราษฎรทุกครัวเรือน นอกจากนี้ยังแจกไม้ผลและไม่ยีนต้นให้แก่ราษฎรในหมู่บ้านอีกด้วยเพื่อปลูกในสวนหลังบ้านและที่ใดโดยแจกให้ครัวเรือนละ 5 ต้น ได้แก่ ต้นทุเรียน มะปราง ขนุน น้อยหน่า การเลือกชนิดปลูกไม้ยีนต้นนี้ขึ้นอยู่กับความชอบของแต่ละครัวเรือนที่ต้องการจะปลูก หน่วยงานที่ให้ไม้ผลมาแจกแก่ราษฎรก็คือ กรมส่งเสริมการเกษตร โดยผ่านสำนักงานเกษตรอำเภออีกทอดหนึ่ง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเมื่อเข้าไปในหมู่บ้านราษฎรสามัคคีจะพบว่าตามครัวเรือนต่าง ๆ จะมีรั้วกระถินเป็นแนวเดียวกันซึ่งแต่ละครัวเรือนจะรับผิดชอบรั้วกระถินในขอบเขตดินแดนของตน

นอกจากนี้ได้นำเมล็ดพันธุ์ผักมาแจกจ่ายแก่ราษฎรจำนวน 3 ลิตร โดยมอบผ่านกรรมการหมู่บ้าน แต่ผลปรากฏว่าโครงการปลูกผักสวนครัวนี้ประสบความสำเร็จ เนื่องจากช่วงปีนั้นเกิดภาวะแห้งแล้งและมีศัตรูพืช

- โครงการปลูกข้าวไร่ (พ.ศ. 2526) ผู้สนับสนุนคือ พ.อ.สนั่น มะเร็งสิทธิ์ เลขาธิการโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคง (พมพ.) ได้ทำการแจกจ่ายพันธุ์ข้าวไร่ให้แก่ราษฎร 2 คน สำหรับใช้ปลูกขยายพันธุ์รายละ 5 ไร่ โดยไม่คิดมูลค่า ส่วนราษฎร 2 คนนั้น กรรมการหมู่บ้านเป็นผู้คัดเลือก

- โครงการปลูกหม่อน-เลี้ยงไหม ปี พ.ศ. 2526 หน่วยงานของรัฐที่ให้การสนับสนุนโครงการนี้คือ สำนักงานเกษตรอำเภอและโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคง (พมพ.) โดยสนับสนุนห้องเลี้ยงไหมให้แก่ราษฎรจำนวน 10 ราย ๆ ละ 6,000 บาทในรูปของวัสดุ ราษฎรที่จัดทำห้องเลี้ยงไหมนี้ เมื่อได้เงินจากการขายเส้นไหมจะต้องคืนเงินให้แก่คณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งจะนำเงินจำนวนดังกล่าวมาเป็นทุนหมุนเวียนให้ราษฎรที่ต้องการจัดตั้งห้องเลี้ยงไหมได้ต่อไป ปรากฏว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ทำให้การขยายตัวของโครงการนี้มีไม่มากนัก

- โครงการธนาคารข้าวและเมล็ดพันธุ์ เริ่มดำเนินการเมื่อ 21 กค. พ.ศ. 2526 เป็นโครงการของ พมพ. โดยมี พ.ต.ไพโรจน์ ดวงภา (ผบ.กรม.อส.ทพ. 2603) ริเริ่มโครงการนี้มีสำนักเกษตรอำเภอทำหน้าที่ประสานงานและวางรูปแบบ ผู้ช่วยเกษตรอำเภอกับฝ่ายทหารได้เข้ามาชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งธนาคารข้าวว่ามีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดหาข้าวสารราคาถูกลงมาจำหน่ายหมุนเวียนและได้จัดตั้งกรรมการบริหารโครงการนี้

กรรมการบริหาร มี 4 ตำแหน่ง ได้แก่ ตำแหน่งประธานโครงการ (ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานโดยตำแหน่ง) ตำแหน่งรองประธาน เลขานุการและตำแหน่งเหรัญญิก ทั้ง 3 ตำแหน่งนี้จะต้องมีการลงคะแนนเลือกตั้งผลของการเลือกตั้ง

การดำเนินงานบริหาร

ประธานโครงการมีอำนาจสั่งจ่ายเงินได้ไม่เกิน 10,000 บาท ถ้าจำนวนเงินสูงกว่ากำหนดจะต้องเรียกกรรมการกลางประชุมก่อน ส่วนเหรัญญิกนั้นทำหน้าที่เก็บเงินและให้ถือเงินได้ไม่เกิน 5,000 บาท และจะถือเงินไว้ได้ไม่เกิน 3 วัน จากนั้นต้องรับนำไปฝากธนาคารกสิกรไทย ส่วนการสั่งจ่ายจะต้องเซ็นชื่ออย่างน้อย 2 คน สำหรับกรรมการกลางในแต่ละล๊อคนั้นมีอำนาจถือเงินสดได้ไม่เกิน 500 บาท และไม่เกิน 2 วัน จากนั้นให้รับนำส่งเหรัญญิกทันที

หลักเกณฑ์การสั่งซื้อ-ขายข้าว

ราษฎรที่เป็นสมาชิกของโครงการสามารถสั่งซื้อข้าวสารได้โดยผ่านกรรมการกลางในล๊อคของตน จากนั้นกรรมการกลางล๊อคจะได้ติดต่อและประสานงานกับฝ่ายบริหารและเป็นผู้นำข้าวมาจำหน่ายให้แก่สมาชิกในล๊อค สำหรับราคาข้าวที่จำหน่ายให้แก่สมาชิก กระสอบละ 420 บาท (เงินสด) ถ้าเป็นเงินเชื่อ กระสอบละ 450 บาท (ทั้งนี้จะต้องมีสมาชิกของโครงการเป็นผู้ค้ำประกัน) โดยให้ใช้คืนในเวลา 1 เดือน ถ้าหากเกิน 1 เดือน คิดดอกเบี้ย กระสอบละ 10 บาท สำหรับผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของโครงการสามารถซื้อข้าวได้โดยทางโครงการจะจำหน่ายเฉพาะประเภทเงินสดเท่านั้น ในราคากระสอบละ 450 บาท

ต่อมาไม่นานภายในปีเดียวกันกับที่ตั้งโครงการธนาคารข้าวนี้ก็ล้มเลิกไป สาเหตุที่โครงการนี้ไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากประการแรก การจัดทำบัญชีไม่เรียบร้อยและไม่เป็นระบบทำให้ไม่สามารถทราบได้ว่าเงินที่ได้จากการขายข้าวหายไปไหนบ้าง ประการที่สอง ขาดการติดตามผลงานอย่างต่อเนื่องและจริงจังของฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวกับโครงการนี้ ถึงแม้ว่าจะมีการแต่งตั้งผู้ตรวจบัญชีแล้วก็ตาม ประการที่สาม ผู้บริหารโครงการยืมเงินของโครงการธนาคารข้าว ทำให้ไม่มีเงินทุนหมุนเวียนเพื่อจ่ายคืนให้แก่โครงการพมพ. ประการที่สี่ ไม่มีข้าวมาจำหน่าย

- โครงการปลูกหลู่ง พ.ศ. 2526 กรมส่งเสริมการเกษตร ได้มอบพันธุ์จำนวน 100 กิโลกรัม ซึ่งสามารถปลูกได้จำนวน 100 ไร่ เฉลี่ยไร่ละ 1 กิโลกรัม ให้แก่ประธานฝ่ายเกษตรของหมู่บ้าน (นายสมบัติ ได้พึ่ง ปัจจุบันได้ย้ายออกจากหมู่บ้านแล้ว)ให้นำไปแจกจ่ายแก่ราษฎรที่ต้องการปลูก

โครงการปี พ.ศ.2527

- โครงการ "สินเชื่อ" ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า "ธกส.เงินกู้ปกติ" เริ่มจัดตั้งเมื่อปีพ.ศ. 2527 โดยโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคง (พมพ.) ติดต่อกับ ธกส. ดังนั้น ธกส. ให้เข้ามาทำโครงการเงินกู้หรือสินเชื่อที่บ้านราษฎรสามัคคี มีราษฎรสมัครเป็นสมาชิกและสามารถแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม

เป็นที่น่าสังเกตว่าสมาชิกทั้ง 5 กลุ่มนี้ ส่วนใหญ่จะมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี และเป็นผู้ที่มีบทบาทในหมู่บ้านเช่น เป็นกรรมการหมู่บ้าน เจ้าของร้านค้า ฯลฯ

เริ่มแรกจัดตั้งกลุ่มเงินกู้ปกติของ ธกส. นี้มีทั้งหมด 6 กลุ่ม กลุ่มที่ 6 คือกลุ่มนายสินไล ฉิมมา เป็นหัวหน้า ต่อมาแตกแยกและยกเลิกไป เนื่องจากนายสมบัติ ได้พึ่งได้หนี้ทำให้กลุ่มนี้ต้องใช้นี้ที่นายสมบัติกู้ไว้ ดังนั้นต่อมากลุ่มนี้จึงยกเลิกไปเพราะกลัวการโกงเงิน เนื่องจากว่าสมาชิกภายในกลุ่มจะต้องค้ำประกันกันเอง ถ้าหากคนไหนหนีหรือโกงสมาชิกในกลุ่มทุกคนจะต้องร่วมกันใช้นี้ันเอง

การกู้เงินธกส. สมาชิก สามารถกู้เงินได้ไม่เกิน 7,500 บาท/ปี อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12.50 บาท จากการศึกษาทำให้ทราบว่ากรรวมกลุ่มกันเป็นสมาชิกธกส.นี้ ทำให้แต่ละกลุ่มมีความสัมพันธ์กันและช่วยเหลือกันในการทำงานและมีการตรวจสอบซึ่งกันและกันด้วย รวมทั้งมีการวางกฎเกณฑ์ภายในกลุ่มของตน ดังเช่นกลุ่มที่นายยนต์ สมคิด เป็นหัวหน้า จากคำบอกเล่าของนายยนต์ ทำให้ทราบว่า หัวหน้ากลุ่มจะต้องคอยดูแลลูกกลุ่มว่า ขยันในการทำงานหรือไม่ หรือถ้าหากเดินทางออกนอกหมู่บ้านนาน ๆ ก็จะมีการติดตามให้กลับมา ขณะเดียวกันสมาชิกภายในกลุ่มเองก็ต้องคอยสอดส่องความประพฤติของแต่ละคน เนื่องจกเกณฑ์ในการกู้เงินที่ว่า "ทุกคนจะต้องรับผิดชอบหนี้สินภายในกลุ่มร่วมกันในกรณีที่มีการโกงของสมาชิกคนใดคนหนึ่งเกิดขึ้น" และยังมีการประชุมกลุ่ม เพื่อขอให้ลูกกลุ่มเตรียมเงินสำหรับชำระหนี้ธกส. โดยบอกวันชำระหนี้ล่วงหน้า เพื่อให้ลูกกลุ่มจะได้เตรียมเงินได้ทันตามกำหนด

จากคำบอกเล่าทำให้ทราบว่ากรณีทีสมาชิกภายในกลุ่มเกิดเสียชีวิตนั้นจะไม่มีปัญหาเรื่องค้างชำระหนี้ธกส. เนื่องจากสมาชิกธกส. ทุกคนจะได้รับเงินกลุ่มฌาปนกิจธกส. โดยครอบครัวของผู้ตายจะได้เงินราว 30,000 บาท เพียงแต่เสียค่าสมัครในปีแรกจ่ายล่วงหน้าค่าศพจำนวน 10 ศพ ๆ ละ 20 บาท เงิน 200 บาท ค่าสมัครอีก 50 บาท ค่าธรรมเนียม 20 บาท รวมเงินที่จะต้องจ่ายสำหรับกลุ่มฌาปนกิจ ธกส. 270 บาท เงินที่เก็บจากสมาชิก

นี้จะนำไปฝากที่ธนาคาร เมื่อสมาชิก ธกส. คนใดเสียชีวิตจะมีการหักเงินดังกล่าว 5% (เดิม 8%) ของรายได้ทั้งหมดที่ฝากไว้ในธนาคาร ครั้นเมื่อ ปี 2530 จำนวนสมาชิกธกส. เสียชีวิตเพิ่มมากขึ้น เงินที่เคยเก็บไปเมื่อครั้งแรกที่สมัครเป็นสมาชิกไม่เพียงพอ จึงมีการเก็บเพิ่มอีก ศพละ 10 บาท จำนวน 20 ศพ รวม 200 บาท

ส่วนเกณฑ์ในการจับกลุ่มธกส. นั้น ทราบว่าจะจับกลุ่มตามความพอใจและมักจะเลือกคนที่ไว้ใจได้มาอยู่ในกลุ่มของตนเอง จากนั้นภายในกลุ่มก็จะมีการเลือกหัวหน้าขึ้นมา

จากการศึกษาพบว่าโครงการเงินกู้ ธกส. นี้ปัจจุบันชาวบ้านให้ความสนใจมากขึ้นมีแนวโน้มที่จะสมัครเป็นสมาชิกธกส. เพิ่มขึ้น

- โครงการธนาคาร "โค-กระบือ" ปี 2527 ในเขตพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคง (พมพ.) ซึ่งทางโครงการให้ความช่วยเหลือในชุมชนทั้งหมด 4 ตำบล โดยเจ้าหน้าที่ ปศุสัตว์อำเภอทำหน้าที่ดูแลควบคุม ส่วนผู้ที่ทำหน้าที่เลี้ยงและได้ผลประโยชน์จากโครงการนี้มีจำนวน 2 ราย ปัจจุบันโครงการนี้ยังคงดำเนินการอยู่

- โครงการเลี้ยงไก่พันธุ์ ปี 2527 หน่วยงานที่นำโครงการนี้เข้ามาคือปศุสัตว์อำเภอ โครงการนี้ประสบความสำเร็จเนื่องจากให้ไก่แก่ผู้เลี้ยงเพียง 10 ราย ๆ ละ 5 ตัว หลังจากนั้นก็ไม่มีการส่งมาอีก เนื่องจากไม่มีงบประมาณซื้อไก่ ดังนั้นการเลี้ยงไก่จึงไม่ขยายวงกว้างและผู้รับเลี้ยงไก่ ซึ่งมีทั้งหมด 10 รายด้วยกัน เป็นที่น่าสังเกตว่ารายชื่อผู้เลี้ยงไก่ 10 รายส่วนใหญ่คือกรรมการหมู่บ้าน การดำเนินโครงการนี้ประสบปัญหาไก่เป็นโรค ในที่สุดโครงการนี้ดำเนินการได้เพียงปีเดียวก็ล้มเลิก

- การจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกร เริ่มจัดเมื่อต้นปี 2527 เป็นประเภทกลุ่มนอกโรงเรียน สมาชิกกลุ่มมีอายุตั้งแต่ 10 - 25 ปี จัดตั้งครั้งแรก มีสมาชิก 50 คน (ชาย 30 คน หญิง 20 คน) จุดมุ่งหมายเพื่อให้เยาวชนในหมู่บ้านสามัคคีกันและเรียนรู้กิจกรรมการเกษตร ผลงานของกลุ่มยุวเกษตรกรนี้ได้แก่

1. โครงการปลูกข้าวโพดแปลงรวม สถานีทดลองพืชไร่ อ.โนนสูง จ.นครราชสีมา ได้เข้ามา ให้กลุ่มยุวเกษตรกรทดลองปลูกข้าวโพดฝักอ่อน 1.5 ไร่ ปรากฏว่าการทดลองได้ผลและสามารถขายผลผลิตเงินที่ได้แบ่งกันในกลุ่มสมาชิก

2. โครงการปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นในหมู่บ้าน ซึ่งปลูกตามถนนในหมู่บ้าน ปรากฏว่าไม่ได้ผลเนื่องจากต้นไม้ตายหมด

3. ทางสำนักงานเกษตรอำเภอได้จัดให้มีการเข้าค่ายยุวเกษตรกรเมื่อปี 2528

- การจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตร เมื่อปี 2527 กลุ่มนี้ยังไม่มีบทบาท หน่วยงานที่ริเริ่มการจัดตั้งก็คือสำนักงานเกษตรอำเภอ สำหรับบุคคลที่อยู่คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรส่วนใหญ่คือภรรยาของคณะกรรมการหมู่บ้าน

- โครงการประมงหมู่บ้าน เริ่มปี 2527 หน่วยงานที่รับผิดชอบและสนับสนุนคือกรมประมง โดยทางกรมให้ปลาตะเพียนขาวจำนวน 32,000 ตัว มาปล่อยในอ่างเก็บน้ำเพี้ยก้งทุกปี หลังจากนั้นประมาณสักระยะหนึ่งจะมีการเปิดอ่างให้จับปลาได้โดยเก็บ เงินจากผู้ที่ต้องการจับปลาอย่างเช่น ปี 2529 เก็บเงินจากราษฎรที่เข้ามาจับปลาในอ่างได้ 5,180 บาท เงินจำนวนนี้นำมาใช้พัฒนาหมู่บ้าน

- โครงการลดพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง เริ่มปี 2527 หน่วยงานที่รับผิดชอบคือสำนักงานเกษตรอำเภอ โดยให้ชาวบ้านปลูกข้าวฟ่างแดงผลปรากฏว่าเมื่อผลผลิตออกมาไม่มีเครื่องสำหรับสีข้าวฟ่าง ประกอบกับทางบริษัทที่รับซื้อข้าวฟ่างไม่ยอมรับซื้อผลผลิตเนื่องจากผลผลิตที่ได้ไม่ตรงตามความต้องการของบริษัทรวมทั้งทางบริษัทได้เข้ามารับซื้อผลผลิตเร็วจนเกินไป ทำให้ชาวบ้านเตรียมตัวไม่ทันและข้าวฟ่างยังออกผลผลิตไม่หมด นอกจากนี้ยังมีปัญหาอยู่ที่ตัวชาวบ้านเองยังไม่คุ้นเคยและยังไม่มี ความชำนาญเกี่ยวกับการปลูกพืชชนิดนี้ ดังนั้นการปลูกข้าวฟ่างในหมู่บ้านจึงมีเพียงปีนี้เป็นปีเดียว และผลที่ตามมาก็คือ ชาวบ้านไม่ค่อยไว้ใจทางสำนักงานเกษตรอำเภอ

- โครงการก่อสร้างกังหันลมและการวางท่อประปา เริ่มสร้างปี 2527 และแล้วเสร็จ ปี 2528 สืบเนื่องมาจากโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคง (โครงการพมพ.) พื้นที่อำเภอเสิงสาง จัดสรรงบประมาณจัดซื้อท่อประปา ถังน้ำราษฎรบ้านราษฎรสามัคคีสมทบแรงงานการก่อสร้างและจัดหาวัสดุสร้างหอดัง สำนักงานคาทอลิคสงเคราะห์ผู้ประสบภัยและลี้ภัยได้บริจาคเงินซื้อกังหันลมและเครื่องกรองน้ำมูลค่า 100,000 บาท ส่วนถังจำนวน 8 ถัง และเครื่องทำกังหัน 1 เครื่องนั้น ฝ่ายโครงการ พมพ. เป็นผู้บริจาคสำหรับการแนะนำการก่อสร้างและจัดระบบส่งน้ำ โดยโครงการชลประทานขนาดเล็ก อำเภอเสิงสาง สำนักงานชลประทานที่ 6

เมื่อโครงการนี้แล้วเสร็จได้มีการทำพิธีเปิดใช้เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2528 แต่ประสบความล้มเหลว เพราะท่อประปาที่วางไปสู่อีกต่าง ๆ นั้นแตก สาเหตุเนื่องจากการขุดวางท่อไว้ดินเกินไป ผู้นำและชาวบ้านเองก็ไม่ใส่ใจจะคิดแก้ปัญหาดังกล่าว รวมทั้งฝ่ายที่นำโครงการดังกล่าวเข้ามาสู่หมู่บ้านก็ไม่ได้ติดตามผลงาน

เป็นที่น่าสังเกตว่า โครงการช่วงปี พ.ศ. 2526-2527 หน่วยงานที่มีบทบาทในการนำโครงการต่าง ๆ เข้าสู่หมู่บ้านก็คือ โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคง (พมพ.) ซึ่งได้ผลักดันให้หน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐให้การสนับสนุน

- ~~การจัดตั้งร้านค้าสวัสดิการ (ศูนย์สาธิตตลาด) เมื่อปี 2527~~ เงินทุนครั้งแรกของโครงการ 7,140 บาท (ทางการช่วยเหลือส่วนหนึ่ง) และชาวบ้านร่วมกันเป็นสมาชิก โดยเข้าหุ้น ๆ ละ 10 บาท จำนวนสมาชิกร้านค้า 87 ครัวเรือน เงินที่ได้นำมาจัดตั้งร้านจำหน่ายสินค้าประเภทอุปโภค-บริโภค เน้นประเภทของชำทุกชนิด โดยจ้างชาวบ้าน 1 คนให้ทำหน้าที่ขาย ผลปรากฏว่าโครงการนี้ประสบภาวะการขาดทุนและล้มเลิกไป เนื่องจากมีการโกงเกิดขึ้น

- ~~การจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน อพป.~~ การเป็นหมู่บ้าน อพป. นี้มีผลให้มีการอบรมดำเนินการฝึกอบรมซึ่งได้แก่ การฝึกอบรมหลักสูตรการรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (รปภ.) และอบรมหลักสูตรพัฒนาและบริการ (พบก.) สาขาเกษตร ระหว่างวันที่ 12 - 14 ธันวาคม 2527 ผู้ที่จัดการอบรมคือ 1. ผู้ช่วยเกษตรจังหวัดฝ่ายวิชาการ 2. นักวิชาการเกษตรและพนักงานทางเกษตร จำนวนทั้งหมด 4 ท่าน ผู้เข้ารับการอบรมคือ กรรมการหมู่บ้านและลูกบ้าน

เนื้อหาในการอบรมได้แก่เรื่อง 1. การเลี้ยงเบ็ด คำแนะนำการเลี้ยงวัวเนื้อ คำแนะนำการเลี้ยงสุกร 2. คำขวัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ เช่น "ขยัน ประหยัด อุดหนุน ฟังตนเอง" "อาหารต้องผลิตเพื่อเศรษฐกิจและชีวิตที่แข็งแรง" 3. อบรมความเป็นมาของโครงการอพป. สาเหตุของการขัดแย้ง นอกจากนี้ยังอบรมเรื่องการปลูกพืชหมุนเวียน การปลูกถั่วลิสง การปลูกถั่วเขียว ถั่วเหลือง ข้าว และปุยหมัก ฯลฯ

นอกจากนี้แล้วผู้ใหญ่บ้านยังเข้ารับการอบรมการป้องกันและปราบปราม อาชญากรรม ที่ศูนย์ฝึกสภามิตร (21 ม.ค. - 21 ก.พ. 2528) จ.ประจวบฯ และเมื่อวันที่ 22 - 24 สิงหาคม 2529 ยังเข้ารับการฝึกอบรมทบทวน ประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้านอพป. จ.นครราชสีมา ณ ศูนย์ฝึกอบรมที่ 3 กรมส่งเสริมสหกรณ์ กม. 4 อ.เมือง จ.นครราชสีมา

ภายหลังจากการอบรมและหมู่บ้านได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอพป.แล้ว เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของราษฎร และเพื่อรับการสนับสนุนจากหน่วยเหนือลักษณะการดำเนินงานจึงเป็น 2 ลักษณะคือ จากระดับหมู่บ้านขึ้นมาและจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

การวางแผนดำเนินงานและโครงการของหมู่บ้านเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการกลางหมู่บ้านที่จะวางนโยบายและกำหนดแนวทางการบริหารงานในหมู่บ้านและรวบรวมจัดทำเป็นแผนการดำเนินงานหมู่บ้าน โดยคำนึงถึงความต้องการของราษฎรและจัดทำโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งนี้คำนึงถึงกำลังเงินงบประมาณ ความสามารถในการดำเนินงาน การสนับสนุน

ของราษฎรและจากหน่วยงานต่าง ๆ แล้วเสนอสภาตำบลเป็นรายงานใช้จ่ายของสภาตำบลผ่านอำเภอไปยังสภาจังหวัด เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณต่อไปซึ่งปัจจุบันได้รับการสนับสนุนในด้านงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดและกระทรวงมหาดไทย นอกจากนี้ผลจากการที่บ้านราษฎรสามัคคีได้เป็นหมู่บ้านอพ.นี้ ทำให้หมู่บ้านได้รับความช่วยเหลือจากหลายหน่วยงาน

- การทำศาลากลางบ้าน การจัดสร้างอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ขึ้นที่บริเวณใจกลางหมู่บ้าน การทำชุมประทูบ้านและสร้างรั้วทุกคนทุกหลังคาเรือน ปี 2527 โดยฝ่ายทหารและตำรวจ ส.ต.ม. (สันตินิมิตร) ได้ให้ความช่วยเหลือร่วมกับราษฎร โดยราษฎรมีส่วนร่วมออกเงินหรือสมทบทุนบางส่วนและร่วมออกแรงกับทางราชการ (หน่วย ส.ต.ม.)

- โครงการทำบัตรสุขภาพแม่และเด็ก (เจ้าของโครงการคือโรงพยาบาลอำเภอเสิงสาง) 2527 โดยจ่ายค่าทำบัตรสุขภาพเพียง 200 บาท สามารถใช้บริการได้ 5 คน และรักษาฟรีได้ถึง 8 ครั้ง/ปี โครงการนี้ปรากฏว่าชาวบ้านมีความสนใจน้อย เนื่องจากปัญหาการบริการของโรงพยาบาลประจำอำเภอยังไม่ถูกใจผู้ใช้บริการ เพราะไม่เป็นไปตามคำโฆษณาที่ว่า "หน้าไม่งอ รอไม่นาน ผ่านตลอด"

- โครงการจัดตั้งสหกรณ์ยา 2527 โดยอำเภอช่วยเงินทุนจัดตั้งจำนวน 1,000 บาท และราษฎรช่วยกันจ่ายค่าน้ำ ๗ ละ 10 บาท โดยให้อสม.เป็นผู้ดำเนินงานและได้ใช้บ้านของ อสม. เป็นที่ตั้งสหกรณ์ฯ โครงการนี้ดำเนินงานได้ประมาณ 3 ปีก็ยกเลิกไป (ยกเลิกเมื่อปี 2530) สาเหตุเนื่องจากหน่วยงานนี้เข้าช้อนกับสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านไม่ให้ความสนใจและไม่ได้ใช้บริการ อีกประการหนึ่งก็คือความไว้วางใจของชาวบ้านที่มีต่อ อสม. ยังมีไม่มากนักเมื่อเทียบกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ดังนั้นการให้บริการจึงอยู่ที่สถานสาธารณสุขประจำหมู่บ้านมากกว่า

โครงการปี พ.ศ.2528

- โครงการปลูกมะเขือเทศและปลูกข้าวโพดฝักอ่อน ซึ่งเริ่มปี 2528 เพื่อส่งโรงงานหลวงโพนดินแดง อ.ละหานทราย จ.บุรีรัมย์ รายละเอียดเรื่องนี้ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 4

- โครงการให้ยืมเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด ของสำนักงานเกษตรอำเภอ ซึ่งเริ่มปี 2528 โดยให้ราษฎรจับกลุ่ม ๗ ละ 5 คน ค้ำประกันกันเองภายในกลุ่ม การคืนเมล็ดพันธุ์ให้แก่สำนักงานเกษตรอำเภอจะต้องคืนเมล็ดพันธุ์ภายหลังจากการเก็บผลผลิตแล้ว

เป็นที่สังเกตว่าในปี 2528 นี้จะเป็นการพัฒนาวางระเบียบจัดระบบและพัฒนาภายในหมู่บ้านมากกว่า โครงการใหญ่ ๆ ที่มาจากภายนอกเกี่ยวกับเศรษฐกิจยังไม่เห็นเด่นชัดนักยกเว้นทางด้านการเมืองซึ่งได้แก่ โครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โครงการจัดตั้ง รปภ. ซึ่งเน้นหนักการอยู่เวรยามภายในหมู่บ้าน ซึ่งหน่วยงานที่มีบทบาทในเรื่องนี้คือหน่วยสันตินิมิตร (ส.ต.ม.)

โครงการปี พ.ศ. 2529

- โครงการปลูกมะม่วงหิมพานต์ เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2529 บริษัทมาบุญครองศิริชัยมะม่วงหิมพานต์ ได้ส่งเจ้าหน้าที่ของบริษัทฯ มาประชุมชาวบ้านผู้ที่สนใจปลูกมะม่วงหิมพานต์ โดยทางบริษัทประกันราคาซื้อกิโลกรัมละ 12 บาท ให้กับสมาชิกเป็นเวลาประมาณ 8 - 10 ปี นอกจากนี้ยังได้แนะนำในการปลูกรวมทั้งให้เงินกู้โดยผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) กู้ในวงเงิน 15,500 บาทเริ่มทำสัญญากู้ยืมเมื่อปี 2530 ทั้งนี้ผู้ที่ปลูกมะม่วงฯ จะต้องรวมกลุ่มกันตามความสมัครใจของแต่ละคน สำหรับการรวมกลุ่มนี้ก็เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มค้าประกันหนี้ที่มีต่อ ธกส. ทุกคนในกลุ่มจะต้องร่วมกันชดใช้หนี้สินในกรณีที่สมาชิกในกลุ่มมีปัญหาเกิดขึ้น

เป็นที่น่าสังเกตว่ารายชื่อสมาชิก ธกส. เงินกู้ปกติกับ ธกส. มะม่วงหิมพานต์ส่วนใหญ่แล้วคือ บุคคลเดียวกัน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในหมู่บ้านและเป็นกลุ่มที่มีฐานะดี

- โครงการปี พ.ศ. 2530

โครงการที่เด่นก็คือ การวางท่อส่งน้ำคอนกรีตของหน่วยงานเอกชน "องค์การช่วยเหลือบรรเทาความอดอยากแห่งประเทศไทย (F.H.I) สำนักงานย่อยตั้งอยู่ที่หมู่บ้านป่าไม้สหกรณ์ ต.โนนดินแดง อ.ละหานทราย จ.บุรีรัมย์ ได้นำคณะทำงานพร้อมอุปกรณ์และเครื่องมือทำการสำรวจปักแนวทำรางส่งน้ำคอนกรีตโดยมีความยาวทั้งหมด 500 เมตร ผ่านแปลงสาธารณูปโภคทางทิศเหนือของหมู่บ้าน โดยเริ่มงานตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2530 ทั้งนี้ค่าใช้จ่ายงานนี้ทั้งหมดทางองค์การ F.H.I. ได้รับความช่วยเหลือจากสถานทูตเนเธอร์แลนด์ สำหรับแรงงานนั้นราษฎรในหมู่บ้านช่วยเหลือร่วมกับเจ้าหน้าที่ขององค์การ F.H.I. โดยแล้วเสร็จเมื่อเดือนกันยายน 2530

ส่วนงานทางด้านอื่น ๆ ที่หน่วยงานภายนอกนำเข้ามาในหมู่บ้านนั้น ในช่วง 8 - 26 กุมภาพันธ์ 2530 หน่วย ส.ต.ม. (สันตินิมิตร) ได้ฝึกอบรมทบทวน ทสปช. และฝึกงานอาชีพให้แก่ราษฎร และเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2530 ผู้แทนราษฎรเขต 3 ได้มาประชุมชี้แจงเรื่องการขยายเขตไฟฟ้าเข้าสู่หมู่บ้านโดยหน่วยงานโครงการไฟฟ้าเร่งรัดพัฒนาชนบท ระยะที่ 22 พ.ศ. 2530 ซึ่งเป็นผลให้ชาวบ้านราษฎรสามัคคีมีไฟฟ้าใช้เมื่อเดือนมีนาคม 2531

โครงการปี พ.ศ. 2531

- โครงการปลูกมะม่วงพันธุ์ดี หน่วยงานที่นำเข้ามาคือสำนักงานเกษตรอำเภอ ซึ่งก่อนที่จะนำโครงการปลูกมะม่วงพันธุ์ดีเข้ามานี้ ทางกรมได้ส่งตัวแทนของชาวบ้านจำนวน 5 คน เข้าอบรมที่ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์พืชสวนจังหวัดเลย รุ่นที่ 2 ระหว่างวันที่ 6-10 มิ.ย. 2531 ครั้นต่อมาสำนักงานเกษตรอำเภอ จึงนำมะม่วงพันธุ์ดี เช่น เขียวเสวย น้ำดอกไม้ หนึ่งกลางวัน มาให้ราษฎรในหมู่บ้านได้ปลูก โดยมีเงื่อนไขว่า ให้ผู้ที่ปลูกทาบกิ่งส่งคืนเป็น 1 เท่า จากจำนวนที่รับจากทางการภายในระยะเวลา 5 ปี ทั้งนี้นอกจากจะแจกพันธุ์แล้วยังให้ปุ๋ย N-P-K จำนวน 4 กระสอบ โดยให้แบ่งในหมู่ผู้ปลูกรายละ 5 กิโลกรัม มีชาวบ้านจำนวน 40 คน ที่สมัครใจปลูกมะม่วง และเป็นที่น่าสังเกตว่าชาวบ้านที่สนใจเหล่านี้ส่วนมากจะเป็นกรรมการหมู่บ้าน และเครือญาติของผู้นำ ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจดี

1.2 หน่วยงานภายนอกที่มาดำเนินการพัฒนา

หน่วยงานภายนอกที่เข้ามามีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาหมู่บ้านราษฎรสามัคคี มีดังต่อไปนี้

หน่วยงานของทหาร : โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคง (พมพ.)

สืบเนื่องจากในอดีตสถานการณ์ก่อการร้ายของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ภายในประเทศได้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น โดยเฉพาะจากปี พ.ศ. 2519 เป็นต้นมา กองกำลังคอมมิวนิสต์ได้เพิ่มระดับสูงชันมาก ทั้งนี้เนื่องจากสถานการณ์ภายในและภายนอกประเทศ เอื้ออำนวย การกำหนดเขตพื้นที่ปฏิบัติการและแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ได้ถูกกำหนดขึ้นโดยมุ่งเน้นในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกลและประชาชนอยู่ในภาวะที่ยากจน ทำการปลุกระดมประชาชนซึ่งเป็นชาวไร่ชาวนาที่ยากจนให้นิยมเลื่อมใสในระบบคอมมิวนิสต์ สามารถมีอิทธิพลเหนือราษฎร กำหนดเป็นเขตหวงห้ามสำหรับบุคคลภายนอก ทำการต่อสู้กับฝ่ายกำลังบ้านเมืองโดยใช้กองกำลังติดอาวุธ การต่อสู้ปราบปรามโดยใช้กำลังติดอาวุธขยายลงกว้างออกไปในหลายพื้นที่ ความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของทั้งสองฝ่ายเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ไม่สามารถยุติปัญหาลงอย่างถาวร ดังนั้นจึงมีความเห็นกันว่าการสู้รบเพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์อย่างถาวรน่าจะเป็นในลักษณะ "ยุทธศาสตร์พัฒนา" โดยปฏิบัติการรุกของทางทหารเข้าตีที่หมาย แล้วทำการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับที่หมายโดยการพัฒนายกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนซึ่งเป็นเงื่อนไขประการสำคัญในการที่คอมมิวนิสต์ยกขึ้นโฆษณาชวนเชื่อให้เป็นปฏิปักษ์กับฝ่ายรัฐบาล ตลอดจน จากมูลเหตุดังกล่าวนี้ จึงได้มีการจัดตั้งโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคงขึ้นในท้องที่ต่าง ๆ โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่เป้าหมายเฉพาะแห่งเฉพาะบริเวณระดมสรรพกำลัง

ของหน่วยราชการต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาพร้อมดำเนินการกำหนดขอบข่ายการปฏิบัติงานแยกย่อยกันออกไปตามหน้าที่ของแต่ละหน่วย โดยให้มีความสอดคล้องสามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้ รวมทั้งการจัดที่ดินให้กับราษฎรในหมู่บ้านป่าไม้ โดยกรมป่าไม้ (วินัย โสภณวัตร, 2528:40:41)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดสรรที่ดินให้แก่ราษฎรในชนบทให้มาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน เพื่อสะดวกในการพัฒนาและป้องกันตนเองรวมทั้งการแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์
2. เพื่อจัดปัญหาการบุกรุกแผ้วถางป่าและเพื่อบูรณะฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้
3. เพื่อสนับสนุนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและจิตวิทยาตามนโยบายการกระจายรายได้และการพัฒนาเพื่อความมั่นคงตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
4. เพื่อสนับสนุนนโยบายการรักษาความมั่นคงภายใน ตามแผนการปราบปรามและสกัดกั้นการก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน

เป้าหมาย

การดำเนินงานตามโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคง มีเป้าหมายสำคัญคือการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์โดยใช้ยุทธศาสตร์พัฒนาที่ส่วนราชการต่าง ๆ เข้ามาปฏิบัติงานภายใต้แผนงานอันเดียวกัน โดยเน้นการพัฒนาพื้นที่และประชาชนให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ซึ่งมีเป้าหมายพอสรุปได้ดังนี้

1. การจัดตั้งหมู่บ้านและการจัดสรรที่ดิน โดยการรวบรวมให้ราษฎรเข้ามาอยู่รวมกันเพื่อผลในการพัฒนาป้องกันตนเอง และจัดที่ดินให้อยู่อาศัยและทำกินเพื่อกระจายสิทธิการถือครองที่ดิน
2. ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค เพื่อแก้ปัญหาความขาดแคลนในพื้นที่เช่น เส้นทางคมนาคม แหล่งน้ำ โรงเรียน สถานอนามัยและอื่น ๆ ตามความจำเป็น
3. การพัฒนาอาชีพ มุ่งเน้นอาชีพเกษตรกรรมให้ถูกหลักวิชาการเพื่อการเพิ่มผลผลิตและอาชีพอื่นเพื่อให้ราษฎรมีรายได้เสริม
4. การพัฒนาร่างกายและจิตใจ เพื่อปลูกฝังอุดมการณ์ทางการเมืองให้ประชาชนรู้จักการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้เท่ากลวงของฝ่ายตรงข้าม มีความสามารถในการปกครองป้องกันตนเองและหมู่คณะ การจัดระบบรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้านและการรักษาระเบียบกฎหมาย

การดำเนินงาน

โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคง เป็นโครงการที่กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในกองทัพภาค 1-4 ได้กลั่นกรองหรือจัดทำรายละเอียดของโครงการพัฒนาพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งและตั้งคณะทำงานเฉพาะพื้นที่นั้นขึ้นรับผิดชอบพิจารณาว่าจะพัฒนาอะไรบ้างพร้อมกับเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตรวจสอบและเก็บข้อมูล จัดทำแผนโครงการและงบประมาณเสนอคณะกรรมการพิจารณาเห็นชอบแล้วนำเสนอคณะรัฐมนตรีอนุมัติแผนโครงการและงบประมาณ ซึ่งการบริหารโครงการแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนคือ (วินัย โสมณวัตร, 2528:42-43.)

1. ระดับนโยบาย โดยคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคงในเขตกองทัพภาคที่ 1-4 ซึ่งมีคำสั่งแต่งตั้งโดยนายกรัฐมนตรี มีแม่ทัพภาคเป็นประธานกรรมการ ผู้แทนหน่วยราชการส่วนกลางเป็นกรรมการ มีหน้าที่โดยสรุปคือ ทำการประสานงานพัฒนาในระดับพื้นที่แต่ละภาค ควบคุมผลการดำเนินงานกับกำหนดให้มีอำนาจแต่งตั้งคณะทำงานในพื้นที่แยกย่อยลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีปัญหาเกี่ยวกับการคุกคามของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์หรือพื้นที่ที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์

2. ระดับปฏิบัติการ โดยคณะทำงานหรือคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจ ซึ่งมีคำสั่งแต่งตั้งโดยแม่ทัพ หัวหน้าคณะทำงานอาจจะเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด หรือผู้บัญชาการกองพล (ผบ.พล.) หรือผู้บัญชาการกองบัญชาการผสมพลเรือนตำรวจทหาร (ผบ.พตท.) เป็นต้น ทั้งนี้ แล้วแต่ความเห็นสมควรของแม่ทัพภาคที่จะพิจารณาแต่งตั้งโดยมีกรรมการและเลขานุการในระดับพื้นที่ ซึ่งเน้นถึงการปฏิบัติงานในโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคงรวมทั้งการประสานงานติดตามผลการปฏิบัติงานและการพิจารณาตัดสินแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติงานในขั้นต้น

สำหรับในบ้านราษฎรสามัคคีนั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคงก็คือกองทัพภาคที่ 2 ผู้ที่ได้รับมอบหมายและมีบทบาทระดับปฏิบัติการในพื้นที่ก็คือ เสธ.สนั่น มะเร็งสิทธิ์ เลขาโครงการนี้ นอกจากนี้ยังมี พ.ต.ไพโรจน์ ดวงภา ผบ.กรม อส.ทพ.2603 (ผช.เลขานุการโครงการ) นับตั้งแต่การจัดสรรที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน โดยร่วมงานกับโครงการพัฒนาเสิงสาง-ครบุรี (1) ในรูปหมู่บ้านป่าไม้ กรมป่าไม้ การช่วยเหลือข้าวและผลัดกันให้จัดตั้งโครงการธนาคารข้าวและเมล็ดพันธุ์ โครงการก่อสร้างกั้นหลุมและวางท่อประปาและโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคงผลักดันหรือประสานงานนำเข้ามาในหมู่บ้านซึ่งมีมากมายด้วยกัน นอกจากนี้ยังรวมทั้งเจ้าหน้าที่ชุด ส.ต.ม. ร้อย ทพ.2601 กรม ท.พ.ที่ 26 ซึ่งได้เข้ามาเคลื่อนไหวกองกำลังในหมู่บ้านเรื่องการเข้าไปทำกินในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่อุทยานแห่งชาติ พื้นที่การสู้รบ ฯลฯ รวมทั้งการพัฒนาต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

สำนักงานนายกรัฐมนตรี : โครงการสร้างงานในชนบท (กสช.)

ในปี พ.ศ. 2518 ตรงกับ มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีได้ริเริ่ม "โครงการพัฒนาท้องถิ่นและช่วยเหลือประชาชนให้มั่งคั่งในฤดูแล้ง (ปชล.)" หรือที่เรียกว่า "โครงการเงินผัน" หรือ "โครงการพัฒนาท้องถิ่นและช่วยเหลือประชาชนในชนบทให้มั่งคั่ง (พปช.)" ปี พ.ศ. 2519 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น "โครงการพัฒนาตำบล" แต่ในปี พ.ศ. 2520 โครงการในลักษณะดังกล่าวได้ว่างเว้นไป และกลับทำใหม่ในปี พ.ศ. 2521 เนื่องจากเกิดภาวะฝนแล้งในปี พ.ศ. 2520 ซึ่งเกษตรกรได้รับความเดือดร้อนมาก โดยตั้งชื่อว่า "โครงการฟื้นฟูเศรษฐกิจชนบทที่ประสบภัยธรรมชาติ (กฟป.)" ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนของประชาชนในท้องที่ที่ประสบภาวะฝนแล้งในปี พ.ศ. 2522 โครงการในลักษณะดังกล่าวได้ขาดช่วงไปอีก แต่ได้เริ่มดำเนินการใหม่อีกครั้งในปี 2523 ภายใต้ชื่อ "โครงการสร้างงานในชนบท (กสช.)" หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า "โครงการกสช." และได้ทำมาจนถึงปัจจุบัน (พิทักษ์สิทธิ์ ฉายะภูติ, 2530: 1-2)

สำหรับหลักการและนโยบายของโครงการสร้างงานในชนบทในแต่ละปี มีหลักการคล้าย ๆ กัน โดยสรุปก็คือ

1. เพิ่มพูนรายได้ให้แก่ประชาชนในชนบท โดยจัดให้มีการก่อสร้างสิ่งสาธารณูปโภคประโยชน์ของชุมชนตามแผนพัฒนาตำบล
2. พัฒนาและยกระดับความสามารถของสภาตำบลให้มีประสิทธิภาพในด้านการวางแผน การตัดสินใจ การจัดการ การควบคุมการดำเนินงานและการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ
3. ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการชี้แนะ และร่วมตัดสินใจในการแก้ปัญหาและความรู้สึกเป็นเจ้าของสาธารณสมบัติ
4. ส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างสภาตำบลและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้นบ้านราษฎร์สามัคคีจึงเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่โครงการสร้างงานในชนบทได้เข้ามามีส่วนพัฒนาหมู่บ้าน โดยผ่านสภาตำบล โครงการนี้ที่เข้ามาในหมู่บ้านได้แก่ โครงการถังเก็บน้ำ ตุ่มน้ำ ปี 2527 เป็นต้น

ศูนย์ส่งเสริมและประสานการเผยแพร่ตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง อุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองเป็นอุดมการณ์ตามพระปฐมบรมราชโองการอันศักดิ์สิทธิ์ว่า "เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์แห่งมหาชนชาวสยาม" โดยเน้นการพัฒนาประเทศในแนวดุลยภาพคือ พัฒนาทางจิตใจ สังคม และเศรษฐกิจไปพร้อมกัน ส่วนวิธีการและขั้นตอนของการพัฒนาโดยสังเขปมีดังนี้ (พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, 2529: 105)

1. ประชุมชี้แจงให้ข้าราชการทุกระดับให้ความสนใจในอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง รวมทั้งประเพณีปฏิบัติเป็นตัวอย่างแก่ประชาชน
2. ชี้แจงเผยแพร่ให้ประชาชนในระดับหมู่บ้านและชุมชน มีความเข้าใจในอุดมการณ์ แผ่นดินธรรม แผ่นดินทองและชักชวนให้เข้าร่วมการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนตามแนวทางอุดมการณ์ แผ่นดินธรรม แผ่นดินทองด้วยความสมัครใจ
3. สนับสนุนและเสริมสร้างบทบาทขององค์กรประชาชนซึ่งได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้านและสภาตำบล ให้เป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจ สังคมและเศรษฐกิจของหมู่บ้าน และชุมชน
4. ส่งเสริมให้สถาบันทางศาสนามีบทบาทยิ่งขึ้นในการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทางด้านจิตใจ
5. ส่งเสริมให้องค์การเอกชนมีบทบาทยิ่งขึ้นในการสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือ การพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน โดยให้การสนับสนุนและช่วยเหลือทั้งในด้านวิชาการบุคคลการเงินและวัสดุอุปกรณ์
6. มีการประสานกิจกรรมและทรัพยากร ในการพัฒนาของส่วนราชการ องค์กร เอกชน และประชาชนในหมู่บ้านและชุมชน ให้มีความสอดคล้องโดยยึดองค์กรประชาชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักเพื่อให้การพัฒนาบรรลุตามความมุ่งหมายของอุดมการณ์ แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง

ส่วนการดำเนินงานนั้นมีหน่วยงานภาครัฐบาลได้ดำเนินการอยู่แล้ว เช่น โครงการอาสาพัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเอง (อพป.) โครงการหมู่บ้านแผ่นดินทอง โครงการศูนย์ สาธิตทุนพัฒนา ฯลฯ โครงการเหล่านี้สามารถนำความมุ่งหมายของอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทองไปผสมผสานเป็นแนวทางในการพัฒนาร่วมกันได้ สำหรับบ้านราษฎร์สามัคคีก็ได้ รับการพัฒนาหมู่บ้านตามโครงการนี้เช่นกันดังเช่น การอบรมปฏิบัติธรรมในหมู่บ้านของเจ้า คณะอำเภอ

- อนาคตเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)

แนวทางการดำเนินงานด้านการบ การให้สินเชื่อแก่เกษตรกรที่ขาดแคลนเงินลงทุน นี้ ถือได้ว่าเป็นมาตรการที่สำคัญประการหนึ่งที่จะสนับสนุนให้บรรดาเกษตรกรสามารถใช้ เทคโนโลยีในการผลิตที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้นว่า การปรับปรุงพัฒนาที่ดินเพื่อที่จะให้ เทคโนโลยีทางการเกษตรเหล่านี้ สามารถกระจายไปสู่เกษตรกรได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึง รวมตลอดทั้งการผลักดันการดำเนินนโยบายการเงินที่จะให้ตลาดเงินในระบบเข้าแทนที่ตลาดเงิน นอกกระบบ รัฐบาลจึงได้กำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้สถาบันการเงินทั้งธนาคารเพื่อการ

เกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และธนาคารพาณิชย์ขยายการดำเนินงานให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรแก่เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งการปรับปรุงมิให้เกิดความเหลื่อมล้ำในด้านการรับบริการสินเชื่อการเกษตรจากสถาบันต่าง ๆ ด้วย

ดังนั้นธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) จึงเป็นสถาบันการเงินของรัฐเพียงแห่งเดียวที่ดำเนินการให้สินเชื่อแก่เกษตรกร แต่เป็นที่สังเกตว่า บริการด้านนี้ยังกระจายไม่ทั่วถึงเพราะมีเงื่อนไขแห่งการกู้มาก โดยเฉพาะชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง จะไม่มีโอกาสที่จะรับบริการสินเชื่อเหล่านี้ อย่างไรก็ตามการบริการให้สินเชื่อแก่เกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ก็เป็นงานบริการอันหนึ่งของหน่วยงานจากภายนอกที่มีส่วนพัฒนาหมู่บ้านราษฎรสามัคคีโดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของประชาชน ถึงแม้จะเป็นประชาชนกลุ่มน้อย (กลุ่มที่มีที่ดินทำกิน) ก็ตาม

- โครงการโคราชพัฒนา

เป็นโครงการหลักในการพัฒนาชนบทของจังหวัดนครราชสีมาซึ่งเน้นการใช้ "ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน" (Basic Minimum Needs) เป็นเครื่องชี้วัดในการพัฒนา โดยยึดเจตนารมณ์ที่สำคัญของประเทศในการพัฒนาชนบทดังนี้

1. ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและเลือกโครงการเพื่อแก้ปัญหาในหมู่บ้านของตน
2. ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมมือกัน ดำเนินการให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการที่ประชาชนในท้องถิ่น ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปรับปรุงด้วยตนเองได้และเน้นให้การสนับสนุนประชาชนที่ยากจนให้ทั่วถึงมากที่สุด
3. ให้กระทรวงหลักทั้ง 4 ทำงานกันใกล้ชิดตั้งแต่ระดับตำบล เพื่อให้ผลงานของโครงการถึงมือประชาชนโดยเร็ว มีประสิทธิภาพลดความซ้ำซ้อนสูญเสียเปล่าในการปฏิบัติงานของรัฐ

สาเหตุที่มีการจัดตั้งโครงการ "โคราชพัฒนา" เนื่องมาจากการพัฒนาชนบทในอดีตส่วนใหญ่จะเป็นแบบต่างคนต่างทำ จึงทำให้การแก้ปัญหาของชาวบ้านไม่ได้ผลเท่าที่ควร และการที่แต่ละหน่วยงานใช้วิธีของตนเอง ไม่คำนึงถึงชาวบ้านว่าจะรู้สึกอย่างไรทำให้เกิดความซ้ำซ้อนและน่าเบื่อหน่าย สาเหตุดังกล่าวจังหวัดนครราชสีมาจึงจัดทำโครงการพัฒนาประชากรแบบผสมผสาน (โคราชพัฒนา) โดยเน้นการทำงานร่วมกันของข้าราชการ 4 กระทรวงหลักและใช้องค์กรท้องถิ่น เช่น กสต. (คณะกรรมการสภาตำบล) คปต. (คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล) กม. (คณะกรรมการหมู่บ้าน) หรือ อพป. (อาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง) เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาส่วนหลักการได้แก่ (จุฬารโรงพยาบาลเสิงสาง, มปป.)

1. การผสมผสานการทำงานระหว่างการศึกษา การสาธารณสุข และมหาดไทยโดยทั่วไปเข้าด้วยกัน
2. องค์การชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนา
3. จัดให้หน่วยงานระดับพื้นฐานได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงานตามวัตถุประสงค์
4. ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง
  - 4.1 การพึ่งตนเอง
  - 4.2 การมีส่วนร่วมในการพัฒนา
5. ให้มีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างหน่วยราชการระดับต่าง ๆ และประชากร ในการที่จะทำงานร่วมกัน

โครงการนี้มีสิ่งพิเศษก็คือ มีเครื่องชี้วัดที่เรียกว่า "จปฐ" หรือความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (Basic Minimum Needs) หรือที่เรียกกันทั่ว ๆ ไปว่า "จปฐ 8" ซึ่งได้แก่

1. อาหารดี
2. มีบ้านอาศัย
3. ศึกษาอนามัยด้วยทั่ว
4. ครอบครัพลอดภัย
5. ได้ผลผลิตดี
6. ไม่มีลูกมาก
7. อยากร่วมพัฒนา
8. พาสุคุณธรรม

บ้านราษฎร์สามัคคีเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่อยู่ในโครงการ "โคราชพัฒนา" ส่วนหน่วยงานที่รับปฏิบัติตามโครงการนี้ก็คือ หน่วยงานที่สังกัด 4 กระทรวงหลัก ซึ่งได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงมหาดไทย สำหรับหน่วยงานสังกัดกระทรวงดังกล่าวที่เข้ามามีบทบาทในหมู่บ้านราษฎร์สามัคคีคือ สำนักงานเกษตรอำเภอ ปศุสัตว์อำเภอ โรงพยาบาลอำเภอเสิงสาง ส่วนมาลาเรียที่ 1 อำเภอครบุรี สำนักงานสาธารณสุขประจำอำเภอ ฯลฯ หน่วยงานเหล่านั้นนอกเหนือจากปฏิบัติ ตามโครงการโคราชพัฒนาแล้วยังปฏิบัติงานตามโครงการอื่น ๆ อีก เช่น ปฏิบัติงานตามโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคง เป็นต้น

2. โครงการที่สถาบันภายในหมู่บ้านริเริ่มและพัฒนาตนเอง

2.1 สถาบันวัด พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวพุทธในฐานะที่เป็นสถาบันสำคัญสถาบันหนึ่งของสังคม ซึ่งมีความสำคัญต่อประเพณี สังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ปัญหาและความเป็นอยู่ทั้งปัจเจกชนและสังคมส่วนรวม กล่าวคือ พระพุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นพลังที่สร้างสรรค์บูรณาการของสังคม เป็นสถาบันที่ถ่ายทอดและปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคม ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมและความรู้สึกเป็นชาติ พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อทัศนคติและค่านิยม และมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์และการกระทำต่อกันระหว่างสมาชิก

ในสังคม ทำหน้าที่เป็นกลไกคอยควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมอีกด้วย นอกจากนั้น พระพุทธศาสนายังไม่เพียงจะมีหลักการเกี่ยวกับธรรมชาติและปัญหาทางศีลธรรมเท่านั้นแต่ยังเกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมกันในโอกาสทางสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมือง (พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, 2529: 80)

เมื่อพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญมากต่อคนไทย พระสงฆ์ ซึ่งเป็นบุคลากรของสถาบันสงฆ์ ย่อมมีฐานะเป็นศูนย์รวมทางจิตใจและพิธีการของหมู่บ้าน ชนบททั่วไป ดังนั้นเมื่อพระสงฆ์ในชนบทเป็นที่เคารพของชาวบ้าน ถ้าพระสงฆ์จะเป็นแกนนำ ในการพัฒนาจิตใจและวัตถุในเรื่องใด เรื่องนั้นมักได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจาก ชาวบ้านอย่างมีจิตศรัทธา

สำหรับในหมู่บ้านราษฎร์สามัคคีจากการศึกษาพบว่า การพัฒนาโดยมีสถาบันวัด เข้าเกี่ยวข้องจะเป็นแบบ "ผู้ใหญ่บ้าน-พระสงฆ์-ชาวบ้าน" ซึ่งมีลักษณะเกิดจากการที่ผู้ใหญ่บ้าน มีความเห็นสอดคล้องกับพระสงฆ์ในการพัฒนาหมู่บ้านจึงให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่โดยมี ชาวบ้านให้ความร่วมมือ ดังเช่น ช่วงสร้างวัด (เมื่อแรกตั้งหมู่บ้าน) ปี 2526 - 2527 ซึ่ง ได้มีการร่วมมือกันสร้างกุฏิ ศาลาการเปรียญ ฯลฯ และมีการอบรมศีลธรรมให้แก่เด็กนักเรียน โดยร่วมมือกับทางโรงเรียน (อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่เปลี่ยนผู้นำทางศาสนากิจการดังกล่าว ไม่มี เนื่องจากผู้นำทางศาสนาองค์ปัจจุบันไม่ได้ให้ความสนใจกับงานพัฒนาเท่าที่ควร) นอกจากนี้สถาบันวัดและชาวบ้านยังร่วมมือกันจัดประเพณีงานบุญในเดือนต่าง ๆ ถึงแม้จะไม่ครบทั้ง 12 เดือนก็ตาม ซึ่งการจัดงานดังกล่าวก็ถือว่าเป็นการพัฒนาจิตใจแก่ราษฎรได้ทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า บทบาทของสถาบันวัดซึ่งพระสงฆ์เป็นบุคลากร ของสถาบันนั้นมีบทบาททางด้านการพัฒนาหมู่บ้านไม่มากนัก เนื่องจากจัดตั้งขึ้นมาพร้อม ๆ กับบ้าน คือ ประมาณปี 2526 ครั้นต้นปี 2531 ผู้นำทางศาสนากับผู้นำทางการปกครอง ในหมู่บ้านเกิดความขัดแย้งกัน เป็นผลให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำทางศาสนา และความขัดแย้งในครั้งนี้ทำให้ญาติโยมฝ่ายผู้นำทางศาสนาองค์เดิมไม่พอใจผู้นำทางการปกครองและผู้นำ - ทางศาสนาองค์ใหม่ ดังนั้นความขัดแย้งดังกล่าวนี้จึงเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งต่อการพัฒนาวัด และหมู่บ้าน ประกอบกับบทบาทของผู้นำทางศาสนาองค์ปัจจุบันมีน้อยมาก เนื่องจาก เป็นพระ (ที่มีอายุไม่มากราว 33 ปี) ที่ให้ความสนใจต่อการพัฒนาหมู่บ้านไม่มากนัก นอกนี้ พระสงฆ์ที่ประจำอยู่ที่วัดนั้น นับตั้งแต่แรกตั้งวัดจนกระทั่งปัจจุบันมีไม่มากนักคือมีประมาณ 2 - 3 องค์เท่านั้น

2.2 สถานีสธารณสุขชุมชนบ้านราษฎร์สามัคคี (สถานีนอมาลัยประจำหมู่บ้าน) ตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2526 มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานประจำ 1 คนคือ นายปรีชา ผลสุข (เป็นชาวบ้าน วังคล้า ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเสิงสาง) ซึ่งปฏิบัติงานเฉพาะวันจันทร์-ศุกร์ ในเวลาราชการ

ยกเว้นกรณีที่มีนัดกับผู้ป่วยเป็นพิเศษ สำหรับที่พักรักษาแล้วประจำอยู่ที่บ้านวังคล้า ส่วนงานของสาธารณสุขนั้นจะเน้นการให้บริการทางด้านต่อไปนี้

1. การวางแผนครอบครัว ได้แก่ ให้ความรู้แนะนำ และบริการฉีดยาคุมกำเนิด ใสห่วง แจกถุงยางอนามัย และให้ยาคุมกำเนิด รวมทั้งแนะนำการทำหมัน
2. สร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค ได้แก่ การฉีดวัคซีนป้องกันโรคต่าง ๆ
3. รักษาโรคทั่วไป
4. งานโภชนาการ แนะนำให้กินดีอยู่ดี การให้อาหารเสริมในรายที่ขาดอาหาร แนะนำหญิงตั้งครรภ์ในเรื่องอาหาร และแนะนำอาหารสำหรับเด็ก
5. งานอนามัยแม่และเด็ก ทำคลอดและดูแลเด็กหลังคลอด
6. งานอนามัยโรงเรียน ได้แก่ ฉีดวัคซีน ตรวจสอบสุขภาพนักเรียน ฯลฯ
7. ทันตสาธารณสุขโรงเรียน โดยสนับสนุนให้นักเรียนอมฟลูออไรด์แนะนำ ลักษณะของการแปรงฟัน จัดตั้งกองทุนแปรงสีฟันโดยให้แปรงและยาสีฟัน
8. ควบคุมอุจจาระร่วง โดยให้น้ำตาลและเกลือแร่
9. หนอง-พยาธิ เน้นอนามัยโรงเรียนโดยให้นักเรียนรับประทานยาปีละ 1 ครั้ง
10. ควบคุมพิษสุนัขบ้า ได้แก่ การฉีดวัคซีนให้สุนัขและคุมกำเนิดหมา กำจัดหมาไม่มีเจ้าของ ฉีดวัคซีนให้แก่ผู้ที่ถูกหมาบ้ากัด
11. ควบคุมวัณโรค โดยเลือกพื้นที่สงสัย (ตรวจเสมหะรายที่นำสงสัย) ถ้าพบขึ้นทะเบียนรักษาและส่งศูนย์วัณโรค

- ผสส. (ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข) ซึ่งมีบทบาทดังนี้คือ

1. เป็นผู้แจ้งข่าวสารสาธารณสุขแก่ชาวบ้านในเขตรับผิดชอบ
2. เป็นผู้รับข่าวสารสาธารณสุข และข่าวสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกาปฏิบัติ งานจากประชาชน เพื่อแจ้งข่าวให้ อสม. หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในท้องถิ่น
3. เป็นผู้ให้คำแนะนำเผยแพร่ความรู้และชักชวนประชาชนในด้านสาธารณสุข
4. เป็นผู้ร่วมดำเนินงานและประสานงานสาธารณสุขและงานส่วนรวมอื่น ๆ หรือ ตามคำขวัญที่ว่า "แจ้งข่าวร้าย กระจายข่าวดี ชี้นำบริการ ประสานงานสาธารณสุข อุบัติทุกข์ ประชาชน ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี"

- อสม. (อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน) อสม. มีบทบาทเช่นเดียวกับ ผสส. และมีบทบาทเพิ่มเติมอีก 3 ข้อ คือ

1. จำหน่ายยาสามัญประจำบ้าน (ถ้าได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด)
2. บริการรักษาพยาบาลตามอาการโดยใช้ยาสามัญประจำบ้านและปฐมพยาบาลต่าง ๆ
3. บริการวางแผนครอบครัว โดยจ่ายยาเม็ดคุมกำเนิดในรายที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขได้ตรวจแล้ว และถุงยางอนามัย

2.3 โรงเรียนบ้านราษฎร์สามัคคี ตั้งขึ้นเมื่อปี 2526 มีเนื้อที่ทั้งหมด 22.5 ไร่ อาคารถาวร 1 หลัง อาคารชั่วคราว 1 หลัง อาคารอเนกประสงค์ 1 หลัง และบ้านพักครู 1 หลัง นอกจากนี้ยังมีบ่อน้ำบาดาล 1 บ่อ (เพิ่งสร้างเมื่อกลางปี 2531) มีครูทั้งหมด 7 คน ซึ่งส่วนมากมีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัดและไม่ได้อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับหมู่บ้าน

- ความรับผิดชอบทางการศึกษา :- นอกเหนือจากคณะครูที่รับผิดชอบงานสอนโดยตรงแล้ว ยังมีคณะกรรมการศึกษาของหมู่บ้าน ซึ่งจะทำหน้าที่ดูแลให้คำปรึกษาแนะนำและหาแนวทางในการปรับปรุงสถาบันการศึกษาในหมู่บ้านให้ดียิ่งขึ้น

- บทบาทของครูที่มีต่อหมู่บ้าน :- จากการศึกษาพบว่าครูกับชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันดี และเมื่อใดก็ตามที่ทางหมู่บ้านต้องการความช่วยเหลือจากครูก็ยินดีช่วย เช่น ครูเป็นสภาร่างในการจัดหาเงินเข้ากองทุนมั่งเมื่อปี 2530 และยังเป็นสภาร่างร่วมกับกลุ่มเยาวชนชาวบ้านและหน่วยสันติมิตรในการจัดหาเงินเข้าโรงเรียน (หาเงินให้กับโครงการอาหารกลางวันสำหรับเด็กนักเรียน) ซึ่งจัดเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2530 นอกจากนี้ครูยังช่วยงานอื่น ๆ อีกหลายงาน เช่น งานขายบัตร เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2531 โดยหมู่บ้านจัดงานประจำปี รวมทั้งช่วยคณะกรรมการหมู่บ้านสำรวจจปฐ.หมู่บ้าน ฯลฯ

นอกจากนี้โรงเรียนยังมีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะอาจารย์ใหญ่พยายามที่จะช่วยเหลือโรงเรียนและหมู่บ้านดังเช่น อาจารย์ใหญ่ ได้นำกรฐินของนายสง่า ฉิมกา (พ่อตา) จาก อ.ปากช่อง เรียกว่า ผ้าป่าโรงเรียน ได้เงินเพื่อพัฒนาโรงเรียนทั้งหมด 14,000 บาท รวมทั้งเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2529 ทางโรงเรียนร่วมกับชาวบ้านจัดงาน หาเงินเพื่อสร้างอาคารชั่วคราวโดยจัด มหรสพ 1 คืน เช่น มวย รำวง ภาพยนตร์ ได้เงินประมาณ 12,000 บาท ครั้นเมื่อได้เงินแล้วได้นำมารวมกับเงินกรฐินสร้างห้องเรียนโดยต่อเติมที่อาคารชั่วคราว สำหรับบทบาทล่าสุดของโรงเรียนก็คือ เป็นผู้ริเริ่มจัดงานพิธี "รัชมังคลาภิเษก" ในวันที่ 1 กรกฎาคม 2531 โดยขอความร่วมมือกับชาวบ้าน สถานที่ใช้วัดสำหรับประกอบพิธี ในงานนี้มีการทำบุญตักบาตร นักเรียน ชาวบ้านร่วมกับ กลุ่มเยาวชน และเจ้าหน้าที่ประสานงาน

ป่าไม้ชุมชน (จป.) ร่วมกันพัฒนาวัด และปลูกต้นไม้ ทั้งที่วัดและโรงเรียน ซึ่งการจัดงานครั้งนี้ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีเนื่องจากทุกฝ่ายให้ความร่วมมือ

นอกจากนี้ยังพบว่าโครงการของโรงเรียนที่ชาวบ้านให้ความร่วมมืออย่างดีก็คือโครงการอาหารกลางวัน ซึ่งเริ่มปี 2530 โดยขอบริจาคไก่จากชาวบ้าน ครัวเรือนละ 1 ตัว (โดยเอาจากผู้ปกครองนักเรียนทุกคน) โดยให้นักเรียนรับผิดชอบช่วยกันจัดเวรยามเลี้ยงไก่เพื่อใช้สำหรับเป็นอาหารกลางวัน โดยครูจะเป็นผู้ปรุงอาหารและจำหน่าย เพียงบาทเดียวเท่านั้น นอกจากนี้ทางโรงเรียนยังเลี้ยงปลาที่บ่อของโรงเรียนเพื่อใช้เป็นอาหารกลางวันสำหรับนักเรียน ดังนั้นบทบาทของโรงเรียนในการพยายามช่วยลดภาระของผู้ปกครองนักเรียนจึงมีสูง และชาวบ้านก็เกิดความศรัทธาต่อโรงเรียนด้วย

อนึ่งจากการที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะพบว่า โครงการและกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน (โดยหน่วยงานจากภายนอกเป็นผู้ริเริ่มและสนับสนุนนั้น) จะประสบผลสำเร็จได้ก็โดยความร่วมมือของราษฎร ไม่ว่าจะเป็นการวางท่อส่งน้ำเข้าไปในแปลงเกษตรของหน่วยงาน องค์การช่วยเหลือบรรเทาความอดอยากแห่งประเทศไทย (F.H.I) การสร้างกังหันลม และห้อง (เมื่อสร้างเสร็จแล้วไม่ได้ใช้ดังที่กล่าวมาแล้ว) การสร้างอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ศาลากลางบ้าน การปลูกรั้วกระถิน และห่มประตูบ้าน ฯลฯ

การดำเนินงานตามโครงการพัฒนาที่ผ่านมาจากการวิจัยพบว่าราษฎรหมู่บ้านราษฎรสามัคคี จะให้ความสนใจในโครงการที่เกี่ยวกับเรื่องปากท้องมากกว่าโครงการในลักษณะพัฒนาหมู่บ้านทั่ว ๆ ไป เช่น สนใจโครงการปลูกมะม่วงหิมพานต์ มะม่วงพันธุ์ดี ข้าวโพดฝักอ่อน ฯลฯ ซึ่งโครงการแบบนี้จะเป็นการช่วยพัฒนารายได้ให้แก่ส่วนตนมากกว่าส่วนรวมนั่นเอง นอกจากนี้ยังพบว่าความร่วมมือกับสถาบันหลักในหมู่บ้านอันได้แก่โรงเรียน อนามัยและวัดนั้น พบว่าแนวโน้มจะให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนสูงกว่าสถาบันอื่น ๆ เนื่องจากโรงเรียนมีบทบาท (กิจกรรม) ที่สูงกว่าสถาบันอื่น ๆ

2.4 โครงการพัฒนาเสิงสาง-ครบุรี (1) ในรูปหมู่บ้านป่าไม้

นอกเหนือจากสถาบันทางการศึกษาและสาธารณสุขแล้ว ใกล้เคียง ๆ หมู่บ้านยังมีสถานที่ราชการอีก 1 แห่งห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร คือโครงการพัฒนาเสิงสาง-ครบุรี) ในรูปหมู่บ้านป่าไม้บทบาทของโครงการนั้นนอกเหนือจากจัดสรรที่อยู่อาศัยที่ทำกิน ตรวจเช็คราษฎรที่ทำผิดเงื่อนไข (งานจัดหมู่บ้านป่าไม้) ในเขตพื้นที่เสิงสาง-ครบุรีแล้วบทบาทหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านก็คือการว่าจ้างแรงงานชาวบ้านปลูกป่า

2.5 การพัฒนาที่หมู่บ้านริเริ่มและพัฒนาตนเอง

จากการศึกษาพบว่าโครงการที่หมู่บ้านริเริ่มและพัฒนาตนเองนั้นมีน้อยมาก เนื่องจากช่วงระยะเวลานับตั้งแต่ตั้งหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2526 - ปัจจุบัน การพัฒนาทางด้านต่าง ๆ ของหมู่บ้านมักจะเริ่มจากองค์กรจากภายนอกทั้งของรัฐและเอกชนได้เข้ามามีบทบาทพัฒนาหมู่บ้านทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ ซึ่งเข้ามาเป็นจำนวนมากดังกล่าวข้างต้น ส่วนโครงการสำคัญ ๆ ที่หมู่บ้านริเริ่มและพัฒนาตนเองได้แก่

- กลุ่มสตรีแม่บ้าน ซึ่งมีนางแสง สมณะ เป็นประธานและมีคณะกรรมการที่สำคัญคือนางจำปี เล่ามา นางละมัย ชนะทะเล กลุ่มแม่บ้านในหมู่บ้านริเริ่มจัดทำผ้าป่าเพื่อจัดหาเงินทุนซื้อถ้วยชามและเครื่องครัวเข้าวัดโดยทำโครงการนี้เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2530 ผลทำให้วัดมีถ้วยชามและเครื่องครัวเป็นจำนวนมาก และชาวบ้านสามารถยืมถ้วยชามเหล่านี้ไปใช้ในงานต่าง ๆ ได้

- กลุ่มเยาวชนได้มีการจัดนันทนาการเพื่อความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยการฝึกซ้อมกีฬา เช่น ฟุตบอล วอลเลย์บอล ทำให้เยาวชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ นอกจากนี้กลุ่มเยาวชนยังจัดสร้างเรือนเพาะชำ ทำการเพาะขยายพันธุ์พืชโดยร่วมกับ C.O. ของโครงการวนศาสตร์ชุมชนด้วย

อาจกล่าวได้ว่าหมู่บ้านราษฎรสามัคคีได้รับการพัฒนาตั้งแต่แรกตั้งหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2526 จนกระทั่งปัจจุบัน โดยได้รับการสนับสนุนทั้งจากหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน รวมทั้งสถาบันภายในหมู่บ้านซึ่งได้ร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านและผลที่ตามมาจากการพัฒนา ทั้งของรัฐบาล เอกชนและสถาบันภายในหมู่บ้านนั้น สิ่งที่ตามมาจากการพัฒนานี้ก็คือ

ประการแรก ชาวบ้านรู้จักและคุ้นเคยวิธีการประชุมเป็นคณะกรรมการอย่างเป็นทางการระเบียบพิธี ซึ่งถือว่าเป็นประสบการณ์ใหม่ของชุมชน แต่เดิมนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่รู้จักการปรึกษาหารืออย่างไม่มีพิธีรีตอง ไม่มีตำแหน่งหน้าที่เป็นประธาน รองประธาน เลขานุการ ฯลฯ ครั้นเมื่อโครงการต่าง ๆ เข้ามาสู่ชุมชนเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านรู้จักแต่งตั้งตำแหน่งประธานและตำแหน่งอื่น ๆ ในกรณีที่มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทาง นอกจากนี้ทำให้ชาวบ้านรู้จักวิธีการประชุมอย่างเป็นทางการอีกด้วย

ประการที่สอง ชาวบ้านรู้จักแบ่งหน้าที่และแบ่งงานกันทำ ซึ่งถือว่าเป็นผลจากการพัฒนาอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ยังทำให้ชาวบ้านรู้จักการถือ "เวลา" ว่าเป็นที่สำคัญเวลาได้เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านมากขึ้น (ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในวิถีการผลิตซึ่งเน้นเพื่อการค้า ทำให้เวลาเป็นสิ่งสำคัญหรือที่เรียกว่า "เวลาเป็นเงินเป็นทอง") ดังนั้นเมื่อเวลาเป็นสิ่งสำคัญการประชุมจึงมีการกำหนดวันล่วงหน้าดังเช่น กำหนดวันประชุมลูกบ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านทุกวันที่ 3 ของเดือนและยังมีการกำหนดนามาตรการสำหรับผู้ที่ไม่มาประชุม รวมทั้งมีการจดยางงานการประชุมอีกด้วย